

I gamle fotefar

ØYER OG TRETEN HISTORIELAG 2002

I gamle fotefar

Redaksjon:

Lars Holmen   Mary Skaug
Oddvar Stensrud

ØYER OG TRETTEHISTORIELAG
2002

Dale-Gudbrands Trykkeri a.s, Tretten.
ISBN 82-7275-122-4

Innhald

Livsskildringar og yrkesliv

Lars Holmen:	Alfred Bollviken, ein lite kjent Øyerkunstnar ..	7
Jorunn Bjørnstad Sjøli:	Oppvekst på Tretten 1928-46	12
Ola T. Rybakken:	Blæstervika og folket der.....	24
	Anne urtekone i Blæstervika	28
Helene Aarli:	Helsesyster i Øyer kommune.....	29
Lars Holmen:	Bernt Olstad, ein heidersmann i Nordbygda	32
Oddvar Stensrud:	<i>Tre småstubber:</i>	
	Ei bygdahistorie på det gamle Øyermålet	35
	Mystisk dødsfall på Halland	35
	Drukningssulykke ved Sundhaugen.....	36

Foreningsliv (1945-65)

Arne Løken:	Fråhaldsrørsla	37
Mary Skaug:	Øyer Diakonisseforening	43
	Hunder Sjukepleieforening.....	47
	Øyer blindeforening.....	49
Asgeir Rønning:	Tretten Røde Kors hjelpekors	52
Lars Holmen:	Tretten Vanførelag	55

Frå Tingboka 1711 – 1714

Ein tjuverisak frå Nordmedia.....	58
Linlykkja går over frå rødningsplass til gard.....	61
Vurdering av Kolbu som skatteobjekt.....	61
Peder Mortensen lyser rødningsretten til Lisvea	62
Sokneprest Monrath stemmer husmenn for pliktarbeid.....	62

Emne med ulikt innhald

Oddvar Stensrud:	Jernhesten	63
	Gamle værtegn og merkedager.....	66
Ola T. Rybakken:	Bruk av never som material	69
Lars Holmen:	Vegbyggjing 1945 – 65.....	72
Bøker og hefter til sals	77	

Framsdebildet:

*Vegarbeid i Øyerfjellet omlag 1942, av Alfred Bollviken, måla etter minnet omkr. 1990.
Modellar er Kristian Kvardal og kunstnaren.*

Kjære lesar!

Så er vi her att med ei ny utgave av ”I gamle fotefar”. Dei tre førre åra tok vi for oss tidbolken 1945-65 og fortalde om ulike sider av bygdelivet den tida. Også denne gongen har vi med nokre artiklar frå desse åra, alle gjeld foreningar. Det kan nok vera enda meir å skrive om frå denne tidbolken, men vi har likevel valt å stoppe der.

Nytt av året når det gjeld stoff, er ein bolk med utdrag frå Tingboka fyrst på 1700-talet. I Tingboka finn vi referat frå bygdetinget som vart halde rundt i prestegjeldet tre gonger i året. Ein kan få eit inntrykk av kva som rørte seg i bygda gjennom den. Desse utdraga er eit produkt av det arbeidet som gruppa i gotisk skrift driv med.

Vi kjenner oss elles ikkje akkurat neddynga av stoff, men det har da lykkast å finne nok å skrive om, også denne gongen. Vi håpar alle finn noko av interesse. Har du stoff å bidra med til neste år, så er vi svært takksame for å få det.

Mary Skaug trekkjer seg frå redaksjonskomiteen med dette heftet. Vi takkar henne for arbeidet ho har gjort og håpar vi kan finne ein eller ei som kan ta over etter henne.

Så takkar vi alle som har hjelpt oss med tekster, bilder og opplysningar av mange slag – hjerteleg takk!

Helsing frå oss i redaksjonen

Lars Holmen:

Alfred Bollviken - ein lite kjent Øyer-kunstnar

Alfred Bollviken vart fødd her i Øyer i 1923 og voks opp her. Foreldra var Paula og Ole Nybakken som båe var øyveringar. Mora var frå Bollviken, men ho døydde da Alfred var berre 1 1/2 år gammal. Faren hadde arbeid som gjorde det vanskeleg for han å ta seg av det vesle barnet. Guten vart derfor verande hos besteforeldra sine i Bollviken, og han tok det etternamnet.

Alt tidleg viste han interesse og emner som kunstnar. Berre 11 år gammal tok han eit brevkurs i landskapsmåling. Han fekk brev attende om at han hadde ”- utvilsomt gode anlegg”, og vart oppmuntra til å halde fram. Ferdig med folkeskulen, arbeidde han med gardsarbeid. Det var ikkje så mye å velja i i åra før og under krigen. Men på fritida teikna og måla han, og 17 år gammal fekk han godteke eit bilde på ei utstilling i Lillehammer. Men så kom krigen.

Flukt til Sverige

Midt under krigen vart han innkalla til teneste i den nazistiske Arbeidstenesta som hadde eksersis og ideologisk påverknad som hovudmål. Han var forlagt på Dokka. Tyskarane vart kjende med hans kunstnar-emner og ville ha han til lærling hos ein av sine fremste propagandateiknarar. Såleis hadde han – mot sin vilje – måtta arbeidd for nazismens sak. Han kjende da at han hadde berre eitt å gjera: å rømme til Sverige. Det var i romjula 1943. Han var heime på juleferie og fekk kontakt med Heimefronten. Så bar det til fjells. Han var innom i Monslykkjebua ved Øver-Åsta og gjekk over til Østerdalen. Derifrå kom han seg til Trysil, og utpå nyåret 1944 til Särna i Sverige, same månaden som han fylte 21 år. Det var ein hard tørn, for det var ekstremt kaldt, og han opplevde snøstorm på fjellet. Da var den tyske AT-uniforma god å ha, for den var av rein ull. For å vill-leie, vart det skrive i Lillehammer-avisene at han var omkomen

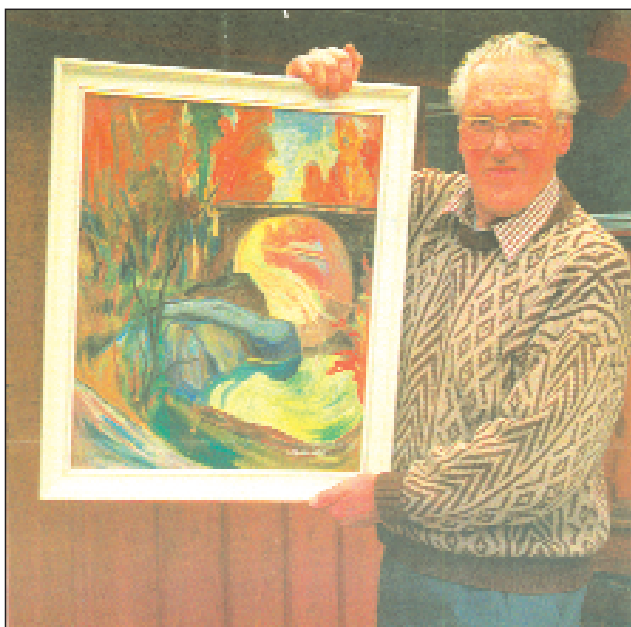
på turen. (Sjå s. 11) Frå Särna bar det til den norske oppsamlingsleiren i Vingåker, og han var inne i dei norske politistyrkane eit halvår.

Gjorde svenske av seg

Men Bollviken forlet politistyrkane før krigen var slutt og vart dekorasjonsmålar i Ørebro, og der var han til 1947. Heimlengten vart vel da for sterk så han reiste heimatt til Øyer og var her til 1952. Han dreiv da med ymse slags arbeid, mest med måling, men det var som handverk. Her i heimbygda fann han seg også livsfølge – han gifta seg med Åse Hageløkken i 1949.

I 1952 vart han oppteken ved Bergenholtz dekoratørskole i København. Skulen vara i eitt år, og han gjekk ut derifrå med beste karakter! Sjølv om dette var utdanning som først og fremst tok sikte på reklame, hadde han opplagt også nytte av den som biltekunstnar.

Etter dekoratørskulen vende han attende

Alfred Bollviken med eitt av bilde sine. Jernbanebrua ved Katrineholm, ca. 1985. Foto: Einar Odden.

Bosniske flyktningar, måla etter foto, 1990 åra

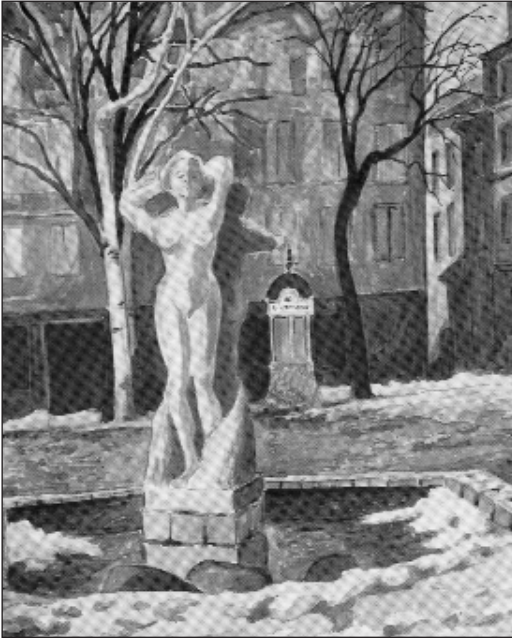
1970-talet. Stockholmsmotiv.

Vårbyjøen sør for Stockholm. 1990 åra.

Motiv frå Åstdalssaga. Kunstnaren var 19 år.

til Sverige, og budde der like til 1993 med eit tre års avbrekk på Lillehammer først i 1970-åra. Alle dei åra i Sverige, heldt han god kontakt med Norge og heimbygda, og var kvart einaste år heime att i Øyer der han helst ferierte på Augsetra.

I Sverige arbeidde Bollviken for *Konsum*, som er namnet på den svenske kooperasjonen. Paret budde i Kiruna og Skellefteå i sju år tilsaman. I vel eit års tid hadde han eige reklamebyrå i Gävle. Men så fekk han problem med ryggen, så han gav opp firmaet. Deretter flytta dei til Stockholm der han var idemakar, dekoratør, teiknar og reklame-mann. Bollviken hadde oppdrag for Aeroflot, for mange svenske kommunar, og han laga svenske verdsutstillingar. Det største "kunstverket" han nokon gong har gjort, var 17 meter langt. Det vart gjort for det franske *DuPont-konsernet*.

I jobb-samanheng arbeidde

han mest på freelance-basis, og såleis fekk han også betre tid til kunsta. Freelance-ar var han også dei tre åra på 70-talet da han budde i Lillehammer. Dei 10-15 siste åra i Sverige arbeidde han berre med kunstmåling.

Produksjon

Alfred Bollviken var ein sermerkt personlegdom. Han hadde kunstnarsinn og var overlag kjensle-var. Og han var kunnskapsrik, les mye og var oppteken av framande kulturar. Han hadde ein svært variert produksjon når det galdt motiv-val og målarstil, og det er heilt umogleg å setja han i nokon kunstnar-bås. Eksperimentering er eit kjenneteikn på hans kunstnarverksemd. Han måla det han følte for, noko han hadde lese om, noko han hadde sett eller hørt og hugsa, og idear han hadde inne i hovudet. Han måla akt og han måla portrett, stilleben, landskap og bymotiv, og folk i arbeids-situasjonar. Fleire har sett likskapar med Edvard Munch i hans kunst. Han har laga fana til Vidarheim skule, logo til Gausdal idrettslag og logo til losje "Kolbein sterke". Sjå s. 37

Ein stor del av produksjonen hans i Stockholm var akvarellar med kjende, his-

toriske motiv frå byen – helst frå "Gamla sta'n". Han måla etter tinging frå folk, og han leverte også akvarellar til to kunsthendlarar i byen. Det var populære bilder, for dei aller fleste av dei vart selde, og han hadde meir enn nok å gjera. I Sverige brukte han namnet Boll som kunstarnamn.

Bollviken har også hatt mange utstillingar, over tretti - åleine og saman med andre. I 15 år hadde han utstilling i *Galleri Adolfs-son* i Stockholm, og eitt år var han representert hos *Liljeval*, Sveriges svar på den norske haustutstillinga. Hans bilde var eitt av 547 utvalde bilder av i alt 6.408 innsende.

Elles har han hatt utstillingar andre stader i Sverige: Gøteborg, Katrineholm, Flen og Laholm. Her i landet har han utstilt på Lillehammer, Vinstra og Hundorp.

I 1993 vendte paret attende til Norge for godt og budde i Øyer og på Hundorp. Også desse åra måla han. Men Alfred døydde alt i 1996, 73 år gammal.

Kjelder: Oppslag i Lillehammer-avisene skrivne av Jan Johnsgaard, Einar Odden, Dagfinn Hovland og fleire, og samtaler med Åse Bollviken.

Ung gutt fra Øyer forsvunnet.

Skulde gå på ski til Dokka,
men er ikke kommet fram.

En ung mann fra Øyer, Alfred Bollviken, har i noen dager vært savnet. Alfred Bollviken som var 21 år gammel var for tiden innkalt til tjeneste i Arbeidstjenesten og hadde nå vært heime på julepermisjon. Han hørte til den arbeidstjenesteavdeling som har leir på Dokka, og nå vilde han gå på ski over Gausdal og Vestfjellet dit bort. - Søndag morgen kl. 5 startet han heimefra, men til Dokka er han ikke kommet fram.

Fra Øyer har folk vært ute på leting på strekningen mellom Øyer og Gausdal, og en avdeling fra arbeidstjenestetroppen på Dokka har lett på fjellet østover til Forsethøstereen i Østre Gausdal. Men det er ingen som har sett Bollviken eller fått spurlag på ham. Riktignok er det i Gausdal sett en ung mann som muligens kan ha vært Bollviken. Men sikkert er det ikke. Hvis det skuldre noen gausdøler som har sett ham, må de melde fra til politiet snarest.

Innløstid startet han som nevnt heimefra klokken 5 om morgenen, og det er ikke lang veg over til Gausdal. Han har derfor sannsynligvis passert Gausdalsbyggingen før det ble lyst om morgenen, og det vil derfor nærmest være et tilfelle om noen skulde ha sett ham.

Alfred Bollviken var en sterk og fjellvant kar, og strekningen over til Gausdal var han nok kjent på. Det er derfor lite rimelig at det kan ha hendt ham noe her. Sannsynligheten taler nok for at det er i Vestfjellet han har kommet ut for ulykken. Det var usær i fjellet den morgenen Bollviken var heller ikke kjent i Vestfjellet, og så vidt vi forstår var han heller ikke utstyrt med kart og kompass. Under disse forhold må en nok desuvert frykte for at det er tilstøtt ham en ulykke under skituren over fjellet.

Letingen etter ham er foreløbig innstillet.

Oppvekst på Tretten (1928–46)

Dette er en del av en artikkel som har stått i ”Minneoppgave for eldre” som Landslaget for lokalhistorie har gitt ut. Der ble den også prisbelønnet. Vi er takknemlige for at vi fikk ta den med her.

Red

Klokkergarden - folket og livet der

Jeg er født i Klokkergarden på Tretten i 1928 og vokste opp der som den yngste av tre søsken. De to brødrene mine, Bjørn og Einar, var henholdsvis ni og fem år eldre enn meg. Far, Sigurd Bjørnstad, var lærer på Aurvoll skole, og som bierverv hadde han klokkerstillingen i Tretten kirke. Mor, Dagny, var også lærerutdannet og hadde

ofte vikariater, men ingen fast stilling på denne tiden. Begge var fra Tretten - Klokkergarden var mors barndomshjem. Familien hadde også hushjelp. Denne vesle garden – som var kommunal eiendom og tillagt fars lærer- og klokkerstilling - fødte to kyr, et par ungnaut, en gris og en liten flokk høner. Det var også stor hage med frukttrær og bærbusker. Og vi dyrket grønnsaker og

Solberg skolegard, eller Klokkergarden, før 1940.

poteter så familien var selvforsynt med det meste. Pålegg ble kjøpt bare til fest – da vanket det gouda-ost og servelatpølse.

Stuehuset var bygd av tømmer. Det var langt og lavt med hvitkalket gråsteinsmur og hvite vinduskarmer. Den søndre delen hadde vært brukt til skolestue inntil Aurvoll skole ble bygget. Resten av huset bestod av en stor gang, to soverom og kjøkken og et stort u-innredet loft med et rom i nordenden der hushjelpen bodde. Innvendig var tømmerveggene malte. Vi hadde innlagt vatn på kjøkkenet og i fjøset, men bad hadde vi ikke. Det var det nesten ingen som hadde på den tiden. Vi badet i ei stor balje på kjøkkenet. Nedgangen til kjelleren var en lem i kjøkkengolvet

Trappa dit ned var svært bratt, og kjelleren var forbudt område for oss barna så lenge vi var små. Jeg ble meget overrasket første gangen jeg fikk være med dit ned. Der var det jordgolv med lange reoler fylt med hermetikk, syltetøy, grønnsaker og vinterepler. Innerst var en stor bingje med poteter.

Noe av det første jeg kan huske, er at jeg satt på hånda til mor. Jeg gjorde ”morgensitte” Jeg skulle visstnok ha vært svært liten som nyfødt, så liten at de kunne legge meg rett ut i en vaskevannsbolle. Så lenge jeg var baby, lå jeg ved siden av mor i hennes seng, for huset var svært kaldt om vinteren. Det hendte at sengetøyet frøs fast til veggene! Ellers syntes jeg nok at kulda hadde sine fordeler, for da kunne jeg skli i gangen. Jeg kan ikke huske jeg fikk skjenn for det noen gang. En vinter ble far liggende til sengs med plevritt. Den ene broren min var sterkt angrepet av astma-bronkitt. Han kunne ikke snakke når anfallene var som verst. Når det var noe han ville, skrev han det på en blokk. Da ble den store stua delt, og den ene delen ble isolert og panelt slik at det var ett rom i huset som var godt og varmt.

Spisestuemøblene hadde far laget sjøl. De var blåmalte med høyryggede stoler og utskjæringer på toppen. I et hjørne stod et stort skap med glassdører. I stua var det mørkerøde plysjmøbler med dusker på armlelene, et høyt konsollspeil, piano og et digert bokskap. Det koseligste jeg visste var å krype opp i plysj-sofaen med ei rund pute på magen og ei bok i hånda. Jeg kan ikke huske hvordan jeg lærte å lese, men det kunne jeg lenge før jeg begynte på skolen. Det er mulig at jeg snappet opp noe fra mine brødre. Smusslitteratur var vel knapt oppfunnet på den tida, så jeg leste klassikerne uten å forstå særlig mye, men syntes det var morsomt likevel.

Ellers lekte jeg mye med dokker. Jeg hadde tretten stykker - alt fra filledokker til sovedokker. Om vinteren hadde jeg dokkestue under fars skrivebord, og om sommeren lekte jeg ute i ei dokkestue som var laget av ei pianokasse. Jeg laget meg også seter ved en stor stein oppe i jordet. Der hadde jeg husdyr som var laget av kongler med pinnebein. Lekekamerater var det lite av før jeg begynte på skolen. Det var visst aldri noe savn, for jeg snakket med dokkene og de andre lekene og lot fantasien blomstre til de grader at jeg trodde det selv. På jordet ovenfor stabburet ble det tømt ut skyller om vinteren. Der ble det is, og der gikk jeg på blikkspanskøyter så eggskallene spratt mens jeg trallet og sang.

Jeg arvet klær etter brødrene mine. Gensere, sokker og skotøy ble totalt utslitt av lille meg. Men jeg kunne ikke forstå hvorfor jeg ikke kunne arve buksene deres også. Derfor knabbet jeg deres avlagt knebukser når jeg så mitt snitt til det, og vandret glad og fornøyd rundt i dem. På 7-årsdagen min våknet jeg av et forferdelig rabalder. Det var brødrene mine som troppet opp med en svær, rødmalt lastebil. Den skulle jeg få hvis jeg sluttet å gå i guttebukser. Det var

for fristende. Jeg gikk over til kjoler og skjørt helt til nikkersen dukket opp. På den samme fødselsdagen fikk jeg ei kjempestor eventyrbok av Ragna Olsen som var hushjelp hos oss den gangen. Den var illustrert av kjente kunstnere og måtte ha kostet henne minst en månedslønn. Hun hadde 10 – ti – kroner måneden i lønn! Jeg elsket både Ragna og boka.

Det var ikke vanlig med overdådige fødselsdagsselskaper for barn. Vi var med når foreldrene våre ble bedt bort. Generasjonsblanding var langt mer vanlig da. Ellers lekte vi med nabobarna. En periode var vi veldig opptatt av Tarzan. Vi slengte oss fra grein til grein i havnehagene bortover, og våre mer eller mindre vellykkede etterligninger av Tarzan-hylet ødela nok ettermiddagshvilen for mange brave borgere på Tretten. Jeg kan nok huske et barneselskap der jentene i klassen min var samlet. Vi ble servert alle sju kakeslagene, og jeg ble ledd ut uten å begripe hvorfor. Til slutt forbarmet en av jentene seg over meg og belærte meg om regler for skikk og bruk. En skulle aldri forsyne seg med mer enn en kake av hvert slag, og jeg hadde tatt tre berlinerkranser! Slik oppdaget jeg at jeg var forferdelig nærsynt. Jeg så ikke forskjell på kakene på fatet. Det var en lettelse å få briller. Hendelsen var nok også en medvirkende årsak til at jeg begynte å gjøre opprør mot en del uskrevne lover i bygdesamfunnet.

Som alt nevnt, var det i hagen vår en uhorvelig mengde solbær, rips, bringebær, rabarbra og epler. Alt dette skulle høstes inn og tilberedes. Vi startet med å plukke de nederste greinene og fortsatte oppover etter som vi vokste. Alle måtte hjelpe til og få alt dette i hus. Det ble liksom aldri tomt, men det falt ingen av oss inn å sluntre unna. Hver høst dro vi også ut i skogen og plukket tyttebær og blåbær til vi nesten segnet under byrden hjemover. Familien hadde hytte inne

ved Lyngen. Der plukket vi molter og fisket ørret, og dette måtte fraktes på ryggen fram til Djupslia der mjølkebilen tok oss med til bygda. Den dag i dag har jeg en sterk aversjon mot bærplukking..

Når været ble riktig ufyselig utpå høstparten, måtte vi grave opp potetene. Far hadde laget et stativ med nettingbunn som vi tømte potetene nedover så jorda skulle bli ristet av. Nederst var det festet en sekk som potetene trillet opp i. Brødrene mine lempet sekkene opp i trillebåra og tømte dem i kjelleren. Mesteparten av jordveien bestod av villgras i bratte bakker. Far og brødrene mine slo graset med ljå. Jeg dro slipesteinen, breidde, vendte og lagde såter sammen med mor og hushjelpen. Var været utrygt, måtte vi lage hesjer. Det øverste jordet var så bratt at tørt høy rullet nedover når vi laget ei bør av det og gav det en liten dytt. Høyet ble dradd i hus på et stort drag med hjul. Mye av sommerferien gikk til høyonna, og vi var nok ikke spesielt glade for det. Men trim fikk vi. Og vi gjorde nytte for oss.

Vi hogg også en del lauv til dyrefor og lagde lauvkjerter som ble tørket ute. Siden bar vi dem inn på låven der jeg fikk jobben med å stable dem fint langs veggene. Det luktet nydelig. Jeg hadde også jobb med å stable ved langs veggene i vedskjulet. Jeg var veldig kry av stablene når jeg fikk dem rette og fine. For meg var nok dette en slags lek, men i ettertid har det gått opp for meg at leken hadde en sterk oppdragende virkning og var en ypperlig forberedelse til et arbeidsliv som krevde alt jeg hadde av pågangsmot, kreativitet og utholdenhet.

Og fritidsproblemer hadde vi ikke. Før jeg begynte på skolen, apte jeg etter brødrene mine i ett og alt. De hadde snekkerverksted i uthuset, og der syslet også jeg med høvel og kniv med en blodig tommeltott som resultat. Uheldigvis var det "suge-totten" som ble skadet. Den måtte ha banda-

sje i mange uker, og da bandasjen kom av, hadde jeg sluttet å suge på fingeren. Denne perioden var nok en prøvelse for resten av familien, for jeg var høylytt ulykkelig hver eneste kveld. Det gikk jo ikke an å suge på en annen finger.

Brødrene mine laget også et turnstativ. Det var naturligvis altfor høyt for meg, men opp kom jeg, og ned med blåmerker både her og der. Når potetene var gravd opp om høsten, hadde vi et høydehoppstativ på potetåkeren. Satsplanke var på plass, men nedslagsfeltet var nok til stor fortvilelse for min mor som fikk tre tilgrisede unger inn om kvelden. Vaskemaskin og tørketrommel var ikke oppfunnet på den tiden. Klesvask var litt av en sjau. Klærne ble lagt i bløt i sterkt såpevann. Dagen etter ble det fyrt opp i bryggerhuset under ei stor bryggepanne. Så ble klærne skrubbet med hjemmelaget såpe på vaskebrett. Hvitvasken ble kokt i bryggepanna. Så ble alt tøyet båret ut i hagen der det rant en bekk. Tøyet ble skylt i kaldt vann i store trestamper. Både store og små fikk ildrøde hender og neglesprett om vinteren. Ikke alt var godt i gamle dager.

To ganger i året kom bakstekona, Mathea Kolsveen, og bakte flatbrød og lefser til oss. Før hun ankom, måtte vi koke et helt berg av poteter som det skulle lages lefse og flatbrød av. Og de måtte flekkes mens de enda var varme. Far hadde laget ei stor bakstefjøl som var pusset og gnidd så den var helt blank. Ved den satt bakstekona og kjevlet og stekte dagen lang. Jeg syntes hun så veldig morsk ut og torde knapt stikke nesa inn i bryggerhuset så lenge hun var der. Men baksten hennes likte jeg.

Mathea gikk også rundt i bygda og hjalp til i slaktetiden om høsten. Da skrapte og vasket hun tarmer og stappet pølser. Slakteren kom tidlig om morgenen før vi ungene hadde stått opp. Hans blodige jobb var over før vi kom i klærne. Slakting var ikke noe

for barn. Vi slaktet en gris og en stor kalv. Mye av slaktet ble saltet og lagt i et stort trekar – kalt *bal* eller *bale* og plassert på staburet. Etterpå ble det laget medisterkaker, kjøttkaker og benløse fugler som ble hermetisert. Først brukte vi bokser som ble loddet igjen og kokt i bryggepanna. Siden gikk vi over til Norges-glass. De varme glassene ble pakket inn i ulltepper når de skulle fraktes fra bryggerhuset og inn på kjøkkenet. Overgangen fra den kokende bryggepanna og ut i kulda kunne ellers få glassene til å sprekke.

Når slaktesjauen var over, bakte mor kaker til jul - store mengder med kaker: fattigmann, smultringer og de andre slagene som en skikkelig Gudbrandsdals-husmor skulle ha i boks til jul. Det var forresten alltid kaker i huset, for det var stadig folk innom for å melde giftermål, barsedåp eller begravelse. Far førte kladd for kirkebøkene. Alle som kom innom, skulle ha kaffe og "biteti" som skikken var. Folk som passerte huset på vei hjem fra butikken, ble også ofte innbedt på en kaffetår. Etter som jeg vokste til og ble satt til oppvasken, var jeg ikke alltid like glad for alle kaffegjestene. Dessuten var jeg fryktelig sjenert og grudde meg til å gå inn og hilse pent. Men det måtte jeg - uansett.

I min barndom vanket tater, geseller og agenter og skreppeskremmere - rundt fra hus til hus. Gesellene og taterne tigde, men de siste kunne også ofte ha noe å selge. Skreppeskremmerne og agentene gikk for å selge. Ingen av disse ble bedt inn på kaffe. En av bokagentene var spesielt innpåsliten. Far hadde tydelig sagt fra at han ikke var interessert i bok-kjøp, men mannen ga seg ikke og begynte å pakke opp bokskreppa likevel. Da sprakk det for opphavet. Han grep mannen i nakken og buksebaken og skysset ham ut. Bøkene kastet han etter ham. Mor var dypt bekymret for at mannen skulle komme tilbake og tenne på huset som hevn. Men han viste seg aldri mer.

Søndag morgen hadde far spille-elever før han gikk i kirken. Vi barna var med i tur og orden og lærte å spille fiolin. Noen av elevene hans ble riktig flinke med årene og var med i strykeorkester, eller spilte til dans. Datteren i huset ble aldri noen fiolinvirtuos, men lærte siden å traktere orgel og piano.

Folkeskole på Aurvoll

Da jeg var 6 år, begynte jeg på skolen i 2. klasse. Jeg kunne lese og skrive, men regne kunne jeg ikke. De andre i klassen var to år eldre, og mye av det de holdt på med, gikk meg hus forbi. Tanten min, Valborg Fossberg, var lærer for oss. Hun var liten og trillrund, og jeg kan ikke huske at hun var sint mer enn en gang. Raseriet gikk ut over en av guttene. Han måtte stå ved siden av pulten resten av timen. Hva han hadde gjort, fattet jeg ikke. Ikke falt det meg inn å spørre heller.

I 4. klasse fikk jeg min far som lærer. Det var problematisk. Han var svært påpasselig med ikke å gjøre forskjell på egne og

andres barn. Hva jeg var flink til, fant jeg ut ved å sammenligne mine prestasjoner med andres. Dessuten fikk vi karakterer, og de ble satt rettferdig og etter nøye overveielse av min strenge fader. Han hadde en naturlig autoritet. Når vi hørte skrittene hans i gangen, stod vi rette som lys, og ingen sa et ord. Barn på den tiden hadde lært å respektere voksne. Far hevet aldri stemmen eller brukte munn. Hvis han var misfornøyd med elevene, var det nok at han så på oss. Han var meget samvittighetsfull i arbeidet sitt, og det var underforstått at han forlangte det samme av elevene.

Vi gikk på skolen annenhver dag og hadde en god del hjemmelekser. Det falt oss aldri inn at vi ikke skulle gjøre så godt vi kunne. Pugging ville min far ikke ha noe av. Vi skulle bruke våre egne ord for å vise at vi hadde forstått det vi leste. Unntaket var salmevers. De var porsjonert ut i overkommelig mengde for de fleste. Ved begynnelsen av hver time sang vi. Far spilte fiolin som akkompagnement. Du verden så mange

Branntomta etter Klokkergarden 1940

sanger vi lærte. Mange av dem er dessverre ukjente for dagens barn. Vi ble kjent med mye av den norske kulturarven uten at vi var klar over det.

Gymnastikken foregikk ute når det var vær til det. Vi slo ball, vippet pinne og lekte forskjellige leker som *Slå på ring*, *Tredje mann i vinden*, *Siste par ut*, *Hauk og due* og mange andre. Om vinteren brukte vi skiene. På Mosjordet ovenfor skolen hadde vi en liten hoppbakke. Der var vi også i friminutene om vinteren. Hvert år hadde vi en dags-tur på ski. Alle var med. Jeg syntes alltid vi gikk gruelig langt og kom som regel diltende langt bak de andre - livende redd for å miste de andre av syne. Når vinterkulda var på det verste, fikk vi leke inne i gangen. Da gikk det ofte på ringleker som *Karusellen går*, *Hei, Tomtegubbe*, *Skjære havre og Tyven*, *tyven*. Både gutter og jenter var med.

Vi jenter spilte også ball på veggen - både sommer og vinter. *Foldespillet* begynte med at vi slo ballen mot veggen med foldede hender og fortsatte med forskjellige håndstillinger mot ballen. Skallespillet hadde en masse innviklede turer der ballen alltid skulle skalles mot veggen og fanges opp med brystet, knærne eller føttene. Både ballspillene og ringlekene krevde at vi var i stadig bevegelse. På den måten fikk vi god trening og god øvelse i kroppsbeherskelse. Det var ikke så vanlig å dra på skoletur hvert år. Folk flest hadde ikke råd til slike utskielser. Men en gang dro hele skolen med tog til Lillehammer og fartet *Mjøsa* fram og tilbake med *Skibladner*. Vi hadde med oss et 50-liters melkespann så alle fikk drikke til matpakka. Det var ikke snakk om brus eller godterier av noe slag.

Mobbing var ikke oppfunnet enda. Men noen opplevde nok noen tøffe tider når det skulle velges lag til ballspill. Det var visst alltid de samme som ble valgt sist, men dette ble aldri tatt opp som problem. Kanskje

de hadde andre områder der de hevdet seg bedre? Erting forekom nok, men ikke så ofte. Ingen hadde spesielt fine klær - vi jenter gikk med armforkler, og det som var under dem, var nok både stoppet og lappet, for klær ble ikke kastet før de var reparert flere ganger. Til slutt endte de sine dager som skurekluter eller filleryer.

En eneste gang kan jeg huske at en gutt ertet meg pga noen mønstrete knestrømper jeg gikk med. Jeg hadde fått dem av en tante, og ingen hadde maken. Kanskje fyren var misunnelig? Nok om det, både jeg og knestrømpene fikk gjennomgå. Det falt meg aldri inn å sladre til far. Men en dag hadde jeg blitt grundig lei av ertinga. Jeg glemte meg i en stikkrenne som gikk under skoleveien. Der ventet jeg musestille til mitt faderlige opphav hadde passert, og plageånden kom diltende. Da for jeg opp som en ill-sint lemen og banket han så blod, snørr og tårer fløt om kapp i grusen. Etter den dagen fikk jeg gå i fred med mine knestrømper som jeg var trassig nok til å bruke så lenge de hang på. Vi tok neppe skade på vår sjel av den episoden, og verken foreldre eller lærere fikk noen gang høre om basketaket.

Slik gikk mine år på barneskolen nokså fredelig helt til april 1940. Jeg var 11 år og gikk i 7. klasse. Vi skulle egentlig ha høytidelig eksamen - både muntlig og skriftlig, og avslutningsfest med stor servering som skikken var. Grunnskolen - eller folkeskolen som den kaltes, var som kjent 7- årig den gangen.

Krig og okkupasjon

Da den tyske krigsmaskinen nærmet seg Lillehammer, ble skolene stengt. En formiddag fikk jeg beskjed av far om å sette meg ned og lytte på radio. Kong Haakon skulle tale til det norske folk. "Dette skal du høre på," sa far, "for det er ikke sikkert at du får høre kongen tale etter denne dagen". Jeg

forstod vel ikke riktig alvoret med mine 11 år, men stemmen til kong Haakon og stemningen i rommet husker jeg enda. "Ja, ja," sa mor. "Vi har gjennomlevd en krig før. Vi greier vel denne også." Vi kunne selvfølgelig ikke tenke oss at vi skulle miste det meste av det vi eide i denne krigen, og at nesten hele Tretten sentrum skulle bli brent under det store slaget der.

Alle som på noen måte kunne, hadde hamstret mjøl, sukker, kaffe og andre matvarer som kunne lagres. Mors søster bodde i Stav like ved riksveien. Etter hvert som tyskerne nærmet seg, hadde hun plassert matlageret og sølvtøyet sitt hos oss fordi vi bodde lenger unna gjennomgangsveien. Det skulle vise seg å være spilt møyne. Både hennes og vårt hus ble skutt i brann. Om formiddagen den 22. april kom tyskerne til Lillehammer. Den eldste broren min dro av sted for å hente tante Valborg ut av faresonen. "Nå må du komme deg ut av huset straks, for tyskerne står på Lillehammer!" ropte han. "Jeg må da få ta meg litt kaffe først," svarte tante sindig. Men den dagen måtte hun forsake morgenkaffen.

Så rømte vi. På veien oppover bygda måtte vi to ganger søke dekning, for tyske fly kom i bølger og skjøt på alt som rørte seg. På Strangstad som ligger høyt oppe i bygda, fikk vi husly sammen med en hel del andre flyktninger. Fra tunet på garden kunne vi følge slaget. Norske soldater hadde felt tømmerstokker over veien et stykke sør for sentrum. Det samme ble visst gjort i slaget ved Kringen i 1612. Nå dugde det ikke med tømmer i veien. De tyske stridsvognene krabbet over uten vanskeligheter. Lite ante vi i vårt fredelige lille hjørne av Europa hva moderne krigføring var. En del engelske soldater var postert sammen med norske på utsatte steder, bl.a i hagen vår. Det hjalp lite.

Der stod vi helt maktesløse og så på at tyskerne skjøt i brann det ene huset etter det

andre. Vi kunne høre hvordan kyr brølte i redsel når fjøsene tok fyr. Mange av de voksne gråt. Jeg ble rasende, et iskaldt raseri som kunne ha fått meg til å styrte av et sted for å blande meg i krigshandlingene hvis ikke voksne folk med vettet i behold, hadde stanset meg. Den dagen sluttet barndommen min.

Da det tok fyr hjemme hos oss, tok far beina fatt for å berge maten vår ut av staburet. Vi hadde ikke noen tro på at han skulle klare det, og mor fortalte siden at hun var redd han ikke skulle komme igjen. Men den gamle offiseren kom usåret tilbake og kunne melde at skinkene lå nedgravd i snøen, men de kunne kanskje ha fått litt røyksmak. Det brant friskt i stabburstaket da han var der inne, men den dyrebare maten var spiselig. Han hadde sprunget i sikksakk gjennom kuleregnet for å berge maten til familien.

Bjørn, den eldste broren min, var i Røde Kors. Utpå kvelden kom han opp til oss med blodet silende nedover ansiktet. Han var såret av en granatsplint. Vi overlevde alle sammen, og det var nok det viktigste akkurat da. Siden har jeg ikke vært så opptatt av ting. De betyr så lite når en er i livsfare. Vi hadde ikke annet enn klærne vi hadde på oss. Butikkene på Tretten var enten brent eller plyndret. Busser og tog var innstilt. Når mor skulle vaske klærne mine, lå jeg til sengs til de var tørre. Da det verste bråket var over, gikk mor og far ned i bygda for å melke kuene og mate gris og høner. Fjøset stod og dyrene var uskadd. Mens de satt og melket, ble fjøsdøra sparket opp. To fullt bevæpnede tyske soldater styrtet inn og spurte om far hadde våpen. Far pekte bort på den rykende branntomta der bare pipa stod igjen.

Den 24. april kom engelske soldater forbi Strangstad der vi holdt til. De gikk i lave sko og tynne uniformer i meterhøy snø. Vær og føreforhold i Norge i april hadde de ikke

fått god nok informasjon om. De rømte til fjells for å komme unna tyskerne. Folk fra bygda fulgte dem opp til setrene inni fjellet og hjalp dem trolig videre. Dagene gikk i uvisshet. Hvor skulle vi gjøre av oss?

Etter en stund fikk vi husly hos en nabo. Vi bodde 5 mennesker på et lite soverom og lånte bryggerhuset i kjelleren som kjøkken. Senere bodde vi på et stort klasserom på Aurvoll som ikke var i bruk. Og vi lånte også rom i 3. etasje i en liten leilighet som tante Valborg disponerte. Der bodde vi vinteren 1940-41. I klasserommet var det 3 store vinduer som ble helt islagt om vinternettene når det sluknet i ovnen. Når vi fyrte opp igjen om morgenen, rant det tre store bekker tvers over golvet etter som isen på vinduene tinte opp igjen. Det ble litt av en sport å forsere "elvene" uten å bli våt på beina. Vi fikk en del husgeråd så vidt at vi greide oss den første tiden. Det meste var militært utstyr. Et firkantet kokekar med langt skaft ble døpt Nasjonalhjelpa, og det navnet beholdt det til lenge etter krigen da det ble degradert til vasskopp for hønene.

Vi sultet aldri, for vi hadde husdyrene våre, poteter, bær og grønnsaker. Klær var det verre med. Heldigvis hadde mor en søster som slapp unna krigshandlingene. Fra henne fikk vi store sendinger med gamle klær som ble sydd om, rekt opp og oppstod i nye fasonger. Ryktene gikk utrolig fort hvis det var noe ekstra å få kjøpt. En vinter fikk vi høre på ryktebørsen at en forretning på Lillehammer solgte hestedekken uten rasjoneringsmerker. Gudbrandsdølene stormet butikken. Hestedekken dukket opp som vinterkåper eller jakker over hele dalen. Jeg følte meg veldig stilig i min rutete kåpe av hestedekken. Alle klær ble stoppet, lappet, snudd og omsydd så lenge det fantes filla igjen av dem. Tråkletråd ble forsiktig tatt ut og nøstet opp på sneller for gjenbruk. Opppreksgarn surret vi rundt spekefjølger og

la det i vann. Så tørket vi det, og da det var glatt og fint igjen, kunne det gjenoppstå som både gensere, strømper, votter og luer.

Vi som var barn og unge under krigen, opplevde aldri å bli mobbet pga. klærne. Vi var like omsydd alle sammen. Kanskje det var sunt? Foreldrene slapp å høre noe mas om slikkerier. Det fantes ikke, men tannhelsen hos norske barn har aldri vært så god som da! Når vi fikk lyst på noe godt, skar vi rabarbra i biter og søtet den med kunstig søtningmiddel. Rabarbra hadde vi også om vinteren. Den var lagt ned på glass. Hvordan mor fikk den til å holde seg, vet ikke jeg. Det meste av syltetøyet var også surt, men det ble ikke skjemt. Det kunne varieres i det uendelige og brukes i de merkeligste matretter. Kaffe var omtrent ikke å oppdrive. Mor brente rug i langpanna i vedkomfyren på kjøkkenet. Hele huset ble røyklagt, men rugen ble til kaffe-erstatning som ble malt på kaffekvern og ble servert ved enhver anledning.

Vi lagde også potetmjøl. Rå poteter ble raspet opp og lagt i store baljer i hagen. Disse ble fylt opp med vann som vi skiftet flere ganger om dagen i lang tid. Til slutt lå det et grått belegg igjen på bunnen som kjentes og smakte som "ordentlig" potetmjøl – hvilket det også var. Det var fullt brukbart. Broren min dyrket tobakkplanter i hagen. De hang til tork på loftet. Lillesøster forsynte seg skamløst av de edle blader og byttet dem bort i ting hun ellers ikke hadde fått tak i.

Det første krigsåret var jeg for ung til alt mulig. Ikke kunne jeg bli konfirmert og ikke kunne jeg begynne på realskolen. Men tiden skulle jo brukes til noe fornuftig så jeg gikk hos organisten, Joar Stavslibakken, og lærte å spille orgel. Og jeg leste alt som fantes i biblioteket på Tretten. Om sommeren ble jeg operert for skjeling på Rikshospitalet, og det var en langtekkelig historie på den tiden. Neste år ble jeg konfirmert, og vi flyt-

tet inn i en flunkende ny bolig med bad. Stor stas! Noe konfirmasjonsselskap hadde vi ikke. Vi hadde lite med møbler og annet utstyr, og det var ikke vanlig å holde selskaper på hoteller. Men jeg fikk bunad av foreldrene mine og Bjørnsons bondefortellinger av fadderne. Da var Jorunn fornøyd. Bortskjemt var jeg definitivt ikke.

Realskole og gymnas på Lillehammer

Om høsten samme år fikk jeg endelig begynne på realskolen på Lillehammer, selv om jeg fremdeles var for ung. Der stortrives jeg. Der var jeg ikke datter til lærer'n og kunne virkelig slå ut håret. Vi kjørte buss til skolen. Den var drevet med gassgenerator, og sjåføren lignet ofte på feieren der han stod og rusket i generatorknotten i tanken bak på bussen. For det meste kom vi både til skolen og hjem igjen, men det hendte at vi fikk motorstopp og ble borte til langt på kveld. For å holde varmen, satte vi oss i baksetet på bussen flere i lag. Ja, det var kanskje ikke bare for å holde varmen!

Familien Bjørnstad.

Ei jente satte seg alltid fremst i bussen og blandet seg aldri med oss andre. Men en dag kom det en tysk soldat og satte seg ved siden av henne. Da spratt hun opp som en raket og havnet rett i mølja bakerst til stor og høylytt applaus fra de øvrige passasjerene. Merkelig nok ble ingen arrestert etter denne episoden. Ofte var det mange med store og tunge ryggsekker. På ett eller annet mystisk vis visste alle disse ryggsekkmenneskene når tyskerne hadde busskontroll ved Lillehammer. Da gikk de av på Fåberg og tok toget til byen. Og innholdet i ryggsekkene kom trygt fram til mottakerne.

Min klasse på realskolen hadde en gammel, hyggelig matematikklærer. En dag ba han meg være igjen da de andre gikk ut i friminuttet. "Grøss og gru, hva har jeg gjort galt nå da?" tenkte jeg. Saken var at han var så glad i smør - ordentlig, hjemmekjernet smør. Det hadde han ikke smakt på lenge. Kanskje noen på Tretten kunne skaffe han det? Det kunne noen. En gang i måneden hadde jeg med 1 kilo smør som jeg plasserte helt åpenlyst på kateteret.

Det var ingen nazister i vår klasse. Men Jorunn fikk likevel ikke bedre karakter i matematikk enn hun fortjente!

I parallellklassen gikk tre jenter med naziforeldre. Ingen snakket til dem. De var alltid alene i skolegården. En mildværsdag om vinteren satt de under takskjegget på skolen. Da kom et skikkelig takras rett i hodet på dem. Hele skolegården brølte av latter. Det ble ingen represalier da heller, selv om et vittig hode ropte ut at der kom Herrens straffedom! Represalier ble det derimot en annen gang. Da hadde jeg vært

ute og slengt med kjeften og fortalt på bygda om en navngitt person som hadde radio. Radioene var jo beslaglagt for folk flest under krigen.

En dag ble foreldrene mine oppringt og fikk beskjed om å stille opp med meg på kontoret hos en mann jeg ikke kjente så godt. Han holdt et skikkelig forhør om denne radioen jeg hadde snakket om til kreti og pleti. Jeg ble redselsslagen og skjønnte ingen ting. Da fikk jeg talens bruk tilbake, stammet jeg fram at det var en kar ute i bygda som hadde radio, og han var nazist! De to mennene hadde samme navn, både fornavn og etternavn, men det visste ikke jeg, for i bygdemålet hadde denne mannen et annet etternavn. To ting lærte jeg av den historien: 1. å tie med det jeg visste. 2. Alltid passe på å bruke riktig navn på folk. Etter krigen kom det fram at han som hadde forhørt meg, var en av sjefene i Heimefronten, og han hadde radio. Ikke så rart han fikk kalde føtter.

Krigsvintrene var kalde og snørike. Mye elg trakk derfor ned i bygda der det var lettere å ta seg fram langs oppkjørte veier. Jeg passerte tre elger hver morgen når jeg gikk til bussen. De stod helt stille i veikanten og så på meg. Ved brua på Tretten stod det en

tysk vaktpost om kvelden. Alt var jo mørklagt under krigen, så de pleide å rope "Halt!" når de hørte noen på veien. En sein kveld hørte vakten bestemte skritt som nærmet seg brua. Han brølte "Halt!" på ekte tysk maner, men skrittene bare fortsatte. Han brølte enda en gang og enda mer tysk, men fremdeles var det ingen reaksjon fra den frekke veifarende. Da ble han skikkelig forbannet og skjøt på ryggen som nærmet seg. Der lå en diger elgokse midt i veien. Det var nok en av mine venner fra skoleveien, for etter den dagen var det bare to i veikanten. Og tyskerne hadde fest på elgen så det hørtes over hele Tretten sentrum.

Den eldste broren min studerte til ingeniør under krigen, og han fikk jobb i Norges Sjøkartverk. Han dro kysten rundt med båt. Om bord hadde de naturligvis radio, men den skulle ikke fjernes fra båten. En gang han var hjemme på ferie, kom det en stor kasse til han med jernbanen. Kassen var merket INSTRUMENTER, men inneholdt en radio. Nå skulle vi få høre nyheter fra London! Klokket 7.30 hver kveld samlet familien seg på et soverom i 2. etasje for å høre Toralv Øksnevads stemme fra London med de siste nyhetene fra øst- og vestfronten. Jeg fikk ikke være med, for jeg måtte

sitte nede og dundre og spille orgel for å overdøve eventuelle lyder fra radioen. En kveld banket det hardt på døra, og to representanter for den tyske Wehrmacht åpenbarte seg midt under nyhetene. Mor holde på å få sjokk. Jeg klemte på med "Vår Gud han er så fast en borg" alt orgelet tålte. De to medlemmene av herskerfolket lurte på om vi hadde egg å selge. Det hadde vi slett ikke, og de gikk uten å ha

Klokkergarden ble gjenoppbygget i 1941.

hørt noe mistenkelig. Den kvelden fikk jeg et skikkelig referat av nyhetene.

Første krigssommeren var Aurvoll skole beslaglagt av tyskerne, og både Winge og Losnaos hotell var beslaglagt det meste av krigen. I Lillehammer og Fåberg var det mange tusen av dem.

De var ofte å treffe når vi var utendørs, men vi behandlet dem som luft. De ble verken sett eller hørt når de prøvde seg på kommunikasjon. Men det var selvfølgelig også de med motsatt holdning til oppvaktene. Skolen på Lillehammer var også delvis okkupert og stappfull av soldater. Det ble heller liten plass igjen til elever og lærere. Første året på gymnasiet hadde min klasse tilhold i kjemilaboratoriet. Der var det blant mye annet spennende også noen store krukker med druesukker. I matpausen fikk vi svensk havresuppe som ble levert i store melkespann. Suppa var usukret selv om den kom fra "søta bror". Etter en tid oppdaget kjemilæreren at innholdet i krukene med druesukker var sunket betraktelig. "Ja, ja," sukket han og så på oss over brillene, "dere trenger det vel?"

En av lektorene var nazist. Vi hadde han i norsk ett år. En gang fikk vi i oppgave å skrive stil om Napoleon. Jeg elsket å skrive stil, og jeg hadde stor glede av å provosere nazilektoren, så mitt epos om Napoleon sluttet slik: "Den russiske vinteren ble for hard for Napoleons hær. Slik kan det gå for flere som invaderer de russiske stepper." Da lektoren kom tilbake med stilene våre, var han svart i ansiktet av raseri. Og det var jeg som fikk skyllebøtta og dårlig norsk-karakter.

De andre lærerne var svært dyktige og hyggelige. Da engelsklæreren vår sluttet, gråt vi. Han var et enestående menneske. Vi som var tenåringer under krigen, hadde også behov for å treffes til dans og moro. Sånn sett var vi ikke annerledes enn tenå-

ringer i dag. Men offentlige fester var forbudt, så vi måtte bruke fantasien og lage i stand moroa sjøl. I helgene dro vi ofte til fjells med matpakke og sveivegrammofon og festet på setrer og i hytter. Om sommeren syklet vi, og om vinteren gikk vi på ski. Det sier seg sjøl at det var umulig å kombinere alkohol og langturer på sykkel og ski, og ikke savnet vi den slags heller. Vi svermet i all uskyldighet i måneskinnet og var lykkelig uvitende om sexpress.

Fødselsdagsfeiring var ikke forbudt, så det var påfallende ofte noen som fylte runde år. De merkeligste anledninger ble brukt til festlige sammenkomster. På en gard på Tretten døde en gammel bestefar. Mannen var utgammel, så slekta så det vel som en naturlig hendelse og sørget nok ikke altfor tungt. Gravølet ble feiret tre hele dager til ende. Den tredje dagen ble alle ungdommene i nabolaget invitert. Vi danset på en stor sal i 2. etasje. Ingen syntes det var upassende. Da vi gikk hjem utpå natta, sang vi "Ja, vi elsker" helt til vi nærmet oss de tyske leirene. På den samme garden hadde daværende kronprins Olav overnattet i april dagene 1940. Han ble servert frokost på kjøkkenet sammen med gardens folk, og så ut til å befinne seg vel med det.

Noen av oss som reiste med buss til skoler på Lillehammer, slo oss sammen og dannet et danseorkester: "Bussorkesteret". Vi dro bygda rundt og spilte på private fester og hadde det veldig moro. Forhåpentlig moret vi også noen andre. Vi hadde faktisk mye moro under krigen. Nordmenn levde sitt eget liv som var skjult for tyskerne. Etter våre begreper var tyskerne ikke bare skremmende, men også latterlige. Og den som var aller lettest å karrikere var Adolf Hitler. Ikke kunne vi begripe hvordan et opplyst folk kunne la seg overbevise av en sinnssvak, liten tulling. Tyskervitsene flørte. Sanger ble smuglet ut fra Grini og ble

omhyggelig skrevet av i de tusen hjem. Jeg har dem enda. Evnen til å se de komiske sidene ved det tyske folk, gjorde at vi holdt ut og aldri mistet håpet om å bli kvitt plageåndene. Humor er et farlig våpen. Krigens gru var aldri langt unna. Vi hørte om jødeforfølgelse og konsentrasjonsleirer og kunne knapt fatte at siviliserte mennesker kunne stå bak slike ugjerninger. Når vi fikk det inn på livet, gikk Alvoret opp for oss.

En dag i februar 1945 ble hele bygda sjokkert. En kjent nazist og angiver på Tretten ble funnet skutt i huset sitt. Kona hans ble funnet bundet i fjøset. Tyskerne proklamerte unntakstilstand. Ingen fikk være ute etter klokka 20. Mange var inne til harde forhør, men de fant aldri ut hvem som hadde tatt mannen av dage. Det er fremdeles en vel bevart hemmelighet. Da vi gikk det nest siste året på gymnaset, skulle vi ha klassefest. En av guttene stilte familiens hytte til disposisjon. Da vi kom på skolen den lørdagen festen skulle holdes, fikk vi hviskende beskjed om at festen var avlyst. Klassekameraten vår og faren hans var arrestert og sendt til Grini. Det var svært stille på skolen den dagen.

– og så ble det FRED!

Den 8.mai 1945 er beskrevet av mange før meg. Flaggene for til topps og kirkeklokkene ringte. Rektor kom ut på skoletrappa med gledesstøtten strømmende nedover kinene. "Vi er fri. Dere får fri. Dra ut og feire freden!" Vi dro som en flodbølge ut gjennom porten, arm i arm, hylende og skrikende, og vi feide gjennom Storgata på Lillehammer så tyske soldater søkte tilflukt i

portrom og sidegater. Det var litt av en triumf-ferd! Jeg skulle ønske at dagens ungdom kunne få oppleve den gledesrusen vi følte våren 1945. Da hadde de ikke hatt behov for annen rus. Grunnen til gleden var jo at den forferdelige krigstiden vi hadde gjennomlevd, nå var over. Kanskje vi må oppleve sorg og motgang for å føle ekte glede?

Russefeiring

Året etter var vi russ. Nå skulle det feires! Vi dro rundt i Lillehammers gater i en svær lastebil med luftvernsirene på. Den lærer var ikke skapt, som ikke våknet av den lyden. Vår gamle matematikklærer kom ut på balkongen i pyjamas og ropte til oss: "Det er riktig det, venner. Ungdommen skal være en vekker for oss eldre!" Jeg husker hele russetiden med russetur til Danmark som høydepunkt. I Norge var det fremdeles matriksjonering. Å du, som vi åt på den turen! Høye smørbrød med danskepølse på toppen, biff og stek og reker, og best av alt: Iskrem med krem og jordbær på toppen! Venninnen min spiste 12 is på en dag og var sengeliggende dagen etter. Vi hadde til og med omvising med servering på Carlsberg bryggeri uten at noen ble fulle. Ingen trengte å drikke for å ha det gøy. Derfor har vi også minnene klare i hukommelsen. Russe-avisa var fri for slibrigheter, og folk syntes den var festlig. Plakatene våre hadde politisk snert så vi hadde mye stoff å øse av.

Vi som vokste opp under krigen var nok atskillig mer politisk bevisste enn dagens unge. Vi hadde opplevd hva en gal politikk kan føre til.

Ola T. Rybakken:

Litt om Blæstervika og folk som bodde der gjennom 200 år

I dag er truleg Blæstervika mest kjent av bygdafolket for det kommunale "vassbolet" som ligg just der, og som syter for sikker og god vassforsyning til store delar av bygda. Ingen bur i Blæstervika i dag, og det har det heller ikkje gjort på over hundre år. Men her skal eg freiste å gå enda eit par hundre år lenger attende, og leite fram litt om dei som da budde der. Det blir nok mest berre namn og årstal, ettersom det ikkje finst att tradisjonar frå den eldre tida.

Ei av folket i Blæstervika som eg har høyrte noko om, er Anne Pedersdotter. I "Årbok for Gudbrandsdalen" 1980 skreiv eg ein stubb om henne, som eg kalla "Anne urtekone i Blæstervika." Den har eg nå retta litt på og teke den med her. Sjå denne!

Låven i Blæstervika, slik den såg ut i 1987 – nå er den rivi. Truleg er dette det einaste bildet frå det gamle bruket.

Namnet Blæstervika

Namnet Blæstervika heng sjølvsagt att frå den tid det var blæsterbruk der og det vart smelta jern av myrmalm, eller *blåstrjarn* som det heitte frå gammalt. Kor langt bakover det har vore drivi jernblåsing der, veit vi ingenting om, men utvinning av myrjern tok truleg slutt på 1600-talet da dei norske bergverka kom i drift og konkurrerte ut myrjernet. Det er ikkje funne nokon restar etter blæstringa, t.d. blæstergrop eller jernslag, men dette kan ha vorte borte da jernbana kom og skar over eigedomen fyrst i 1890-åra.

Var Peder Sveen "rudkallen" i Blæstervika?

I året 1687 vart det fødd ein gut i Sveen. Namnet på mora kjenner vi ikkje, for soknepresten den gongen, Fridrick Erichsøn Monrath, førte berre opp faren ved barne-dåp. Men han heitte Morten. Truleg var det nett denne Morten som "svidde av" og rydda ei sve oppi lia der, ettersom bruket like etterpå er kalla Mortensveen.

Guten vart døypt hausten 1687 i den gamle stavkyrkja i Øyer. Han fekk namnet Peder. Denne Peder eller Per som han vart kalla, finn vi att i kyrkjeboka i 1713. Det året gifta han seg med ei som heitte Kari Johannesdotter. Da Peder døydde våren 1741, 54 år gammal, er han kalla Per Blesterviken. Dette er fyrste gongen eg har funne nokon med det etternamnet. Truleg var Per den som rydda seg heim i Blæsterviken, som far hans, Morten, rydda seg heim oppi Sveen. Utover på den tida var det nok "trongbodd" på somme plassar på austsida. Dette gjorde sitt til at det vart nye busetjingar på vestsida i bygda

Kari, enka etter Per, døydde i 1761, 80 år gammal. Det går ikkje fram av kyrkjeboka at Kari og Per hadde born.

I kyrkjebøkene for Øyer på 17- og 1800-talet dukkar det opp mange andre, nye folk med namnet Blestervigen – skrivi både med e og æ! Her skal eg freiste å nemne dei etter tur. Somme av desse er nemnd berre ein gong. Dei kan ha vore "inderster" som har budd der for ei stuttare eller lengre tid.

Året etter at Kari Blæsterviken døydde, råkar vi på fleire nye folk der. Ein av dei er Imert (Emert) Erichsen Blestervigen som i 1762 gifta seg med Lisbet Jonsdotter. Han kom frå Flatstula og var enkemann. Berre eitt år etter at Imert og Lisbet gifta seg, finn vi enda eit nytt ektepar i Blæsterviken. Det var Anders Tostensen og Anne Olsdr. Blestervigen

Berre to av dei ni borna levde opp

Anders og Anne gifta seg i Øyer kyrkje i 1763. Dei fekk med tida heile ni born, men sju av dei døydde som barn. Tosten vart 10 år, Marie 6 år, Marit 5 år, Marie nr. to, 1 1/2 år, Anne 2 1/2 år, Mari 4 år, og det siste barnet, Ole, levde i 7 veker. Den andre Marie vart gravlagd same dagen som den ti år gamle broren, Tosten.

Dei to som levde opp, var Gjertrud f. 1777 og Tosten f. 1778. Tosten skal eg fortelja om litt seinare. Men all sorga var ikkje over for mor Anne. Berre eitt år etter at minsteguten Ole var død, døydde også mannen, Anders. Han vart berre 50 år.

Anders hadde sikkert vore på byferd til Kristiania ettersom han døydde "i Aggers Sogn". Folk som ikkje hadde hest sjølve, måtte nok bruke beina, når dei skulle ut på ei slik lang byferd.

I 1772 finn eg ei som heitte Berit Olsdotter Blæsterviken. Ho døydde i juli det året, 73 1/2 år gammal. Eg har ikkje funne noko meir om henne.

Var Blæstervika husmannsplass i 1801?

I folketeljinga for Øyer i 1801 er Blæstervika ikkje å finne. Derimot kan ein under garden Strøm finne tre husmannsplassar. På den eine plassen finn vi att Tosten Blæsterviken som er nemnt ovanfor frå Kyrkjeboka. Nå er han kalla Tosten Andersen, for alle hadde –sen og –datter- namn i folketeljinga. Og her er han husmand med jord. Dette kan tyde på at Blæstervika var husmannsplass under Strøm på denne tida. Tosten er nå 24 år. Han gifta seg i 1799 med enka Aaste Amundsdotter. Året etter giftarmålet, fødde Aaste tvillingar. Den eine var dødfødd, den andre døydde 5 dagar gammal. Alt året etter fekk dei ei dotter som fekk namnet Marit.

Seinare på 1800-talet veit vi at Blæstervika var sjølveigande bruk. Det hadde til og med sitt eige seterbol på Augsetra..

To på same tid heitte Tosten Blæsterviken

I kyrkjeboka for Øyer frå året 1800 kan ein finne to menn som bå heiter Tosten Blesstervigen. Den eine er han som nyss er omtala, den andre Tosten Blesstervigen var gift med ei som heitte Kari. Dei hadde ei dotter, Marte fødd i 1800. Ho finn vi att i 1824 da ho gifta seg med Petter Jonsen fødd ved Revolden – nå: Solheim. I november same året fekk dei ein son som fekk namnet John. Ein av fadderane heitte Ole Olsen Blæstervigen. Neste gong vi ”treffer på” henne, er ho kalla Marthe Tostensdatter Dokken. Dokken er næraste nabo til Blæsterviken.

Ein yngre bror til Marthe heitte Peder Tostensen. Også han var fødd i Blæsterviken, men han voks opp i Dokken. Der vart han i alle fall til året 1837 . Da gifta han seg, 38 år gammal, med Kari Johannesdotter. Ho var 25 år og fødd ved Rindal i 1812. Foreldra var truleg frå Olstadsvea. Nokså snart etter giftarmålet fekk Per og Kari sitt eige vesle bruk, Viksvea, eller Skriua som det vart kalla, og vart sjølveigarar der. I 1848

fekk dei ei dotter, Maria. Men som så ofte den tida: familielukka var ofte stutt. Berre to år etter fødselen, døydde forsørgjaren, husfaren, Peder Vigsveen. Pær Skriun, vart han kalla.

Mange var innom Blæstervika

Ein tenestekar på Moshus, Bendik Olsen Øvstedal frå Gausdal, 24 år, gifta seg i 1836 med Lisbet Torgersdtr. Nestingen. Året etter er desse to inderstar i Blæsterviken. Dei fekk ein son, Ole, men han døydde berre eitt år gammal.

I 1823 gifta Anne Tostensdtr. Blæsterviken seg med Ole Olsen f. ved Romundgard på Tretten. Men ho budde ikkje i Blæsterviken etter at ho gifta seg.

I 1827 fekk ei som heitte Mari Eriksdtr. Blæsterviken ein son. Han vart heimedøypt av Anne Tostensdtr. og kalla Erik. Men han levde berre i sju dagar.

Nye eigarar i Blæsterviken

I året 1820 gifta Anne Pedersdotter Gillebo seg med gausdølen Iver Iversen Holoen. Fjorten år seinare finn vi dei att, og nå er ho kalla Anne Blesstervigen. Ti år seinare, i 1844, selde dei setra si på Augsetra til naboen Jehans (Johannes) Dokken. Og berre eitt år seinare, om hausten 1845 døydde Iver Blæstervigen, 55 år gammal. (Sjå artikkelen ”Anne urtekone i Blæsterviken”)

Enka etter Iver Iversen, Anne Pedersdotter, selde bruket til Kristen Pedersen og Sigrig Olsdtr. Det må ha vore om lag i 1846. Den seinare så kjente handelsmannen i bygda, Pær Haug, var sonen deira, fødd i Blæsterviken i 1847. Foreldra kalla seg da Blesstervigen.

Peder var den første som hadde krambu på Flaten. Krambua låg i Haugs-gutua, like ved der innkjøringa til garden Haug er nå. Truleg var det forklaringa på at han vart kalla Pær Haug. Da ein yngre bror av Pær, Jo-

han, vart fødd i mai 1850, er foreldra oppført som inderstfolk. Det fortel at garden hadde fått ny eigar – Torger Semmingsen. Han kom åt Blæsterviken i tidsrommet januar 1849 – mai 1850. Han er også fadder til siste dåpsbarnet.

Torger Semmingsen, var fødd i 1819 v/Gillebo, og kona Anne Tostensdotter, f. 1818 på Rabben. Desse to var brukarar i Blæsterviken i om lag 25 år. Dei fekk sju born: Simen f. 1849, Ragnhild f. 1850, Torvald f. 1854, Ingeborg f. 1857, Agnethe f. 1859, Anton f. 1862 og Karen f. 1866.

Ved folketeljinga i 1865 hadde dei tre kyr og to geiter, og dei sådde 3/8 tynne bygg og blandkorn og sette 1 1/2 tynne poteter. Anne Pedersdotter urtekone levde framleis i 1865. Ho var da 70 år og føderådskone i Blæsterviken, men eg har ikkje funne når ho døyde.

I 1875 budde denne familien i Kolbustugua, og Torger var da tømmermann og husmann under Kolbu. Deretter flytte dei til Ringen like ved som var sjølveigande bruk. Berre Agnethe og Karen av dei sju borna vart verande i Øyer. Agnethe vart gift med Andreas Stenersen og vart buande på Moen, før kalla Ødemoen. Karen vart gift med Ole Torstensen på nørdrø Nymoen og fekk mange etterkomarar. Torvald var tømmermann og snikkar. Han reiste til Amerika der han tok namnet Wick, men han kom attende til Norge og slo seg ned i Kristiania.

Ein soneson av Torvald, Jan Tore Wick i Trondheim, søkte i fjor sommar etter slekt i Øyer, og fekk da greie på at opphavet til familienamnet hans var Blæsterviken i Øyer. Det var med stor glede og interesse han gjekk over toftene i Blæstervika der bestefaren var fødd og hadde vokse opp.

Atter nye folk i Blæsterviken

I året 1873 flytta det inn eit nygift par i Blæsterviken. Det var Johanne Andersdotter frå ein husmannsplass under Bagstad og Johannes Svendsen frå Bergumshågån. Dei budde der i 4-5 år, og dei to fyrste borna derira, Simen og Marte, var fødde der. Den siste døyde berre to månader gammal. Så flytte den vesle familien til Bergumshågån der mannen var frå, og fekk to born til. Men i 1882 selde dei bruket til ein slektning og utvandra til Amerika.

Den eldste, Simen Johannessen, vart ein kjent forfattar og avismann i det norske Amerika under namnet Simon Johnson. Han fekk fleire påskjøningar både for diktninga si og avisarbeidet. Han var i heimbygda på besøk etter krigen og levde like til 1970.

Vi veit det budde folk i Blæsterviken under jernbanebyggjinga først i 1890-åra, men det var folketomt der ved folketeljinga i 1900. Da tilhørte bruket Sundgarden, nabogarden nordafor.

Ola T. Rybakken:

Anne urtekone i Blæstervika

Anne var fødd i 1795 og foreldra var Ragnhild og Peder Gillebo. Ho gifta seg i 1820 med gausdølen Iver Iversen Holoen. Fjorten år seinare, i 1834, er ho i offentlege papir kalla Anne Blestervigen. (Ho hadde vorte skuldig 60 speciedalar til Berger Halvorsen Gillebo.)

I 1844 selde Iver Blesterviken setra som dei hadde på Augsetra, til Jehans (Johannes) Dokken som var nabobruk til Blæsterviken. Om det var skral økonomi eller skral helse eller baa delar som var årsak til dette salet, veit eg ingenting om, men om hausten året etter døydde Iver, berre 55 år gammal. Nokre år seinare selde Anne bruket til Torger Semmingsen. Ho var da om lag 55 år og vart da føderådskone i Blæsterviken.

Alt som ung jente hadde Anne fått kunnskap om lækjande planter av mor si, Ragnhild. Det var ein lærdom ho tok vare på og fekk god nytte av. I sine eldre år var ho kjent i bygda som *Anne urtekone*.

Ein mann i Baklia fortalde etter Randi Løkken som var født og oppvaksen i Langlykkja, nabogard til Blæstervika: ”I barneåra var Randi ofte inne hos Anne. Ho var da føderådskone og budde i ei lita stue for seg sjølv. Oppunder taket inne i stua hang det tett med ulike urtekvastar til tork. Det var så sterk duft der, fortalde Randi, at det var nesten tungt å puste der.

Frå våren og utover sommaren sank Anne ulike slag av urter oppe i bratte Viklia. For å halde greie på dei ulike urteslaga, hengde ho små trestikker med ulike hakk og merkjer innskore. ”Kan hende var skrivende og lesekunnskapen ikkje så god som kunnskapen om lækjande urter”, sa Randi.

Vart folk sjuke og ikkje sjølve visste råd, vart Anne ofte budsendt. Det ho trong av urter, bar ho med seg i ein skinnpose.

Ein gong det var ting på Jevne, vart futen sjuk. Det vart sendt bud på Anne og ho klarte nok å kurere han. I alle fall vart futen frisk att, og at han ikkje gløynde Anne urtekone, er sikkert. Ein gong seinare var sonen* til Anne stemna til tings for ei ”fille-sak”. Da futen fekk høyre namnet til guten, spurde han: ”Er I sønn av Anne i Blestervigen?” Da guten svara ja på det, sa futen: ”Da skal I ingen dragelse have!” og guten fekk gå.

Som nemnt hadde Ane fått kjennskapen til dei lækjande urtene av mor si, og etter henne herma ho: ”Mellom Minnesund og Dovrefjell er det ingen stad det veks så ulike urter som i Viklien!”

*) Eg har ikkje funne at Anne hadde born, men det kan ha vore ein slekting.

Helene Aarli:

Helsesyster i Øyer kommune

Fyrst vil eg fortelja litt om meg sjølv frå før eg kom til Øyer. Eg er fødd i 1925 i Tinn i Telemark der far var lærar og klokkar. Båe foreldra mine var innflyttarar. Vi var fem sysken og budde på skulen til 1941 da vi flytte inn i eige hus. Det var triveleg å vekse opp på skulen, og eg kan ikkje hugse at det var noko problem å ha far til lærar.

Eg tok realskule og husmorskule på Rjukan, Oslo Røde Kors sykepleierskole og Statens helsesøsterskole i Oslo. Eg har arbeiddd som sjukepleiar på sjukehuset i Tromsø og på Tinn komm. Pleieheim på Rjukan.

Til Øyer

I 1954 var eg ferdig med helsesysterskulen, og var på utkikk etter arbeid. Eg fann annonsa om ledig stilling som helsesyster i Øyer kommune, søkte den og fekk den, og hadde den til 1988. Eg meiner eg var einaste søkjar.

Det var Erling Skjønberg som var ordførar i Øyer den gongen. Eg fekk eit hyggelig brev frå han der han fortalde om kommunen og baud meg at dei kunne forskottere litt pengar til møblar. Og det kom svært godt med, for eg var heilt blakk etter eit ekstra skuleår.

Eg skulle byrje i arbeid den 1. juli. Dagen før var eg på Lillehammer på møbelkjøp, og eg hugsar det var total solformørking den dagen. Eg hugsar også at eg kjøpte møblar for i alt 1.070,- kroner. Då fekk eg divan med eit bra teppe, salongbord, to gyngestolar, kommode og bokhylle. Det var andre tider den gongen – med andre prisar og andre løner.

Ei annleis bygd

Det var eit heilt annleis bygd som møtte

meg då eg steig av toget på Tretten denne sommardagen i 1954 enn det som møter oss i dag. Bygda er like vakker, men mykje er forandra. Tenk berre på skulane! Det var skule på Jutulstad, i Klokkargarden, Bekken, Vestlund, Torsheim, Englund, Vik og Dulven, utanom dei vi har i dag: Aurvoll, Vidarheim og Solvang som den gongen låg sør for Aasletta. Det var ingen ungdomsskule, men framhaldsskule og kokkeskule som heldt til på dei tre sist nemnde skulane. Desse småskulane var i grunnen svært enkle, men eg trur ikkje ungane der lærde mindre der enn på dei andre skulane.

Og beinvegar var det overalt. Eg gjekk, sykla og køyrde buss i sju år før eg fekk bil. Det var mykje arbeid på vegen gjennom Skarsmoen i den tida. Dei som køyrde grusbilane, stoppa ofte, kasta sykkelen min oppå lasteplanet, og så fekk eg plass på fanget til ein av karane i førarrommet. Vi hadde tid til å stane og prate når vi råkast. Den var ikkje berre burtkasta, den tida vi brukte på vegen. Ein blir kjend både med bygda og folket på den måten.

Eg var heldig som kom til ein distriktsle-

ge som var interessert i det førebyggjande helsearbeidet. Arbeidet for helsa i skule og på helsestasjon var også for han viktige arbeidsoppgåver.

Det var ikkje mykje tuberkulose att i bygda då eg kom, for det hadde vore gjort mykje for å førebyggje denne sjukdommen med årlege tuberkulinprøver av skuleborna og faste årlege prøver av dei vaksne som viste negativ Pirquet-prøve.

Då poliovaksinen kom i 1956-57, forskotterte dr. Hekneby temmeleg mykje pengar for å kjøpe vaksine til dei som ikkje fekk den gratis. Eg vaksinerte, folk betalte for seg, dr. Hekneby fekk att pengane sine, og folket blei vaksinert.

Barnekontroll og skule-helseteneste

Eg besøkte alle som hadde fått barn. Eg veit ikkje kor mykje nytte eg gjorde med det den fyrste tida. Det eg kunne, var berre teoretisk kunnskap; erfaring med born hadde eg

ikkje, men den kom vel etter kvart. Berre teori er aldri godt nok. Hekneby var ein god og erfaren barnelege, og det var aldri vanskeleg å spørja og samråde seg med han.

Helsestasjonen – eller barnekontrollen – som vi sa, var komen i gang og var driven av sanitetsforeningane. Det var vel ikkje så flotte greiene, men det kom seg etter kvart. Vi heldt til i Bjørkholt på Tretten, på Fossberg og Sørbygda Misjonshus i Øyer. På Misjonshuset hadde vi "kontor" på kjøkenet til Gudrun Opheim, og sende ungene gjennom matluka medan mora gjekk gjennom den kalde gangen. Seinare heldt vi til hjå Anna Bræin nokre år, og hjå Aud Bye på Granrudmoen til vi fekk faste rom på Solvang. På Tretten var vi nokre år i ulike rom på Samfunnshuset, og nokre år på Samvirkelaget til vi fekk gode lokaler der helsestasjonen er no.

Undersøking av skuleborna var komen i gang då eg kom hit. Også her var det sani-

Overleveringa av helsestasjon og legekontor. F.v. Hjalmar Skogli, Helene Aarli, Sigurd Ile, Einar Moe.

tetsforeningane som hadde drege det heile i gang. Både skulehelsetenesta og helsestasjonen er no offentleg ansvar. Sanitetsforeningane har i det heile vore gode støttespearar i helsearbeidet.

Kontroll av butikkar, kafear etc.

Førebyggjande helsearbeid er så mangt. Eg lika arbeidet med borna best. Men så var det eit men - - . Helsesyster skulle også ha tilsyn med dei hygieniske tilhøva på butikkar, kafear, campingplassar og hotell. Til dette arbeidet høvde eg dårleg, og arbeidet blei vel der etter!

Dette hygieniske kontrollarbeidet blei etter kvart overført til Næringsmiddeltilsynet for Sør-Gudbrandsdal, og ein del er overteke av teknisk etat.

Gode medarbeidarar

Det vart eit stort skifte da dr. Hekneby slutta i 1974. Kontoret vart flytt til Samvirkelaget, og det vart nye folk å samarbeide med.

Fyrst kom dr. Stadtler. Han var her berre ei stutt tid. Så kom dr. Asskildt, og han fekk vi behalde. Båe desse – som Hekneby - var greie karar som var lette å arbeide saman med. Eg trur eg var heldig med arbeidsåra mine her i Øyer. Det var eit godt tillitsforhold mellom bygdefolket og helsetenesta, eit tillitsforhold som var vakse fram gjennom dr. Hekneby og før han - dr. Fougner. Denne tilliten blei også eg møtt med og teken inn i.

Mykje er forandra i arbeidsoppgåvene til helsesyster, både i mi tid og sidan. Bygda er også mykje forandra på mange måtar i same tida. Mykje er blitt betre, og somt var betre før, synest eg. Er det ikkje slik vi talar og meiner alle – når vi tek til å bli gamle? Eg trur ikkje eg hadde passa i alt dette nye.

Takk til Øyer- og Tretten-bygda som tok så godt i mot meg, og som gav meg så mange gode arbeidsår. Det er her eg høyrer til no!

**STILLINGEN SOM
KOMMUNAL HELSESØSTER**
heldagsstilling, i Øyer er ledig fra 1. juni d. å. Lønn og arbeidsvilkår er i samsvar med overenskomsten mellom By- og Herredsforbundet og Norsk Sykepleierforbund. Helsesøster med godkjent utdanning: lønnsklasse 2. Gr.lønn kr. 5 500.-, 3 alderstillegg à kr. 400.- etter 2, 4 og 6 års tjeneste, dyrtidstillegg f. t. kr. 2 700.-. Helsesøster skal bo på Trerren hvor det er leilighet, stue, soveværelse og lite kjøkken. Søknad med arresner til ordføreren i Øyer, adr. Øyer.

Lars Holmen:

Bernt Olstad, ein heidersmann i Nordbygda

Her skal det forteljast om Bernt Olstad. Han var født i 1880 på Gildbuvollen som foreldra, Johannes Olsen og Kristine Olsdotter, åtte. Faren var også garvar og dreiv med garving som attåt-yrke. Dei hadde i alt åtte born, og Bernt var om lag midt i flokken. Fyrst i 1890-åra kjøpte foreldra garden sygard Olstad og flytte dit. Der deltok han i alt arbeid som skikken var, og 24 år gammal overtok han garden. Sygard Olstad er ein alminneleg gard med seter på Brettdalen og noe gardsskog attåt.

Slekt og familieliv

Faren, Johannes Olsen, var ein av dei som var med og stifta fellesforeninga for indremisjonen i Gudbrandsdalen. Det var haugiansk pietisme som rådde i barndomsheimen, og denne førte Bernt vidare da han sjølv fekk familie, og denne prega han livet igjennom.

I 1908 gifta han seg med Oline Bergumshagen frå Midtbygda, og dei fekk i alt 9 born. Men Oline og Bernt skulle få oppleva harde tider. Tuberkulose var ingen sjeldsynt sjukdom den gongen, og den tok mange liv. Denne sjukdomen slo også ned på sygard Olstad. I 1920 mista dei eit barn av denne sjukdomen, ei jente på 11 år. Året 1927 var eit uvanleg hardt år for denne familien, for det året døydde både kona og to av borna av den same sjukdomen, ei jente på snautt 1 år og ein gut på 14.

Bernt sat nå att med ein barneflokk på seks; den eldste var 16 år, den yngste berre 3. Det var Karen, Johannes, Marie, Kristian, Svein og Målfrid. Dei måtte greie seg stort sett utan leigd hjelp, tronge som tidene var den gongen. Men dei hadde buedeie i setertida, i alle fall dei første åra til borna voks til.

Den yngste, Målfrid, fortel: *Enda eg lev-*

de opp utan mor, hugsar eg barndomen med glede. Eg kan ikkje hugse at eg syntes eg mangla noko. Eg var nå ikkje van med noko anna. Eg trur eg vart teken sers godt hand om både av far og syskena mine ettersom eg var yngst. Far hadde eit sterkt kristeleg livssyn, og levde etter det. Eg er ikkje i tvil om at det var den sterke gudstrua som hjelpte han gjennom dei vanskelege åra som åleine-far. Husandakt heldt han kvar einaste dag, enten ved dugurdsbordet eller seinare på dagen da alle var til stades. Og det var misjonsmøter heime hos oss. Da kom Ane Nystuen over Skåedalen for å baka kveite-kake som det skulle trakterast med på møtet. Ho og desse møta hugsar eg med glede!

Da vi kom opp i ungdomsalder, gjekk vi på dansemoro, men det likte ikkje far. Det var nok like mye av angest for at vi skulle rote oss borti noko enn som at det var synd. Likevel nekta han oss ikkje å gå. Og da han var komen på føderåda og barneborna voks til, hadde han moro av at dei tok saman og dansa etter musikk i radioen. Da skratta han!

Kristeleg engasjement

Det Bernt Olstad likevel vil bli hugsa for,

Olstadgrenda i 1952. Sygard lengst til høyre.

var hans kristelege engasjement. Han tok del i det kristelege foreningsarbeidet med liv og sjel. Det var hans hovudinteresse utanom garden og skogen. I ei lang årrekke, like til han var 80 år, var han formann i Nordbygdens indremisjonsforening. Han var flink til å besøkje sjuke, og på misjons- huset i Bekken hadde han sin faste plass. Det var livsvisdom i dei talane og vitnemåla Bernt kom med, og han var uvanleg godt likt blant folk flest.

Han var også engasjert i sundagsskulen og var lærar der i svært mange år. Annankvar sundag hadde han sundagsskule i Bekken. Og hit kom alle, både små og store born. Simen Skjønsberg skriv i ein artikkel om barndomen sin, mellom anna: *Det var så trygt med Bernt Olstad som hadde søndagsskole og leste av barnebladet "Magne". Han bladde i Bibelens syltynne blad med stive fingrer som passet bedre i tømmer skogen. Men Gud ble så snill når han*

talte. Det måtte finnes tilgivelse for synder så svære at vi aldri hadde tenkt å begå dem.
- Det var vel ei fin attest!

Aktiv føderådsmann

I 1955 – han var da 75 år – overdrog han garden til eldste sonen og hadde da vore gardbrukar i 51 år. Da kunne han vel "leggje inn årene"? Men nei! Han tok att eit stykke bratt, udyrka hamnehage på 6-7 dekar og ein liten skogteig som han brukte sjølv. Marka rydda han for stein og røter så han dyrka for til fem geiter som var hans og som han stelte. Slåmaskin kunne brukast på naturenga hans, men han brukte ljåen. Elles heldt han på i skogen der han gjorde alt frå rydding til tømmerhogst, og det like til han hadde passert åtti år!

Uvanleg fritidsaktivitet

Bernt Olstad hadde ein fritidsaktivitet som er heilt uvanleg for menn – han strikka! Han

og broren fekk lære å strikke som ungar. Så ofte han hadde ei stund, tok han bundingen og sette seg attmed omnen der det var varmt og godt å vera. Gjennom dei fleste av sine leveår heldt han seg sjølv med hoser og vatter. Og som åleine-far vart det nå også sers godt og nyttig å kunne denne kunsta. Serleg etter at han vart føderådsmann og han fekk betre tid, vart det utruleg mange gåver frå bundingsasken hans. "E er så gla e har bundingen!" sa han i eit intervju i "Gudbrandsdølen" eit av dei siste åra han levde. Han hadde enda garn som var spunne av ull av egne sauer.

Det at han lærte strikking som barn, var kanskje ingen slumpetreff? Hans Nielsen Hauge var også kjent for strikking til utfyllingsarbeid. Og Hauge var heilt sikkert eit førebilde i denne familien.

Like til det siste la han vekt på at når han var så tilfreds med tilveret, hadde det nøye samanheng med ei levande gudstru. I det same intervjuet som er nemnt ovanfor, seier han: "Skulle vi itte høre Gud teill, ville det bli stussleg for oss gamle! Ja, for eille det! Alderdomen er itte så faleg for døm som har Gud. Som det står i ei salme: Jeg er i Herrens hender! "

Den 10. februar 1964 døydde han, denne heidersmannen – på den same garden som han hadde levd det meste av sitt liv.

Kjelder: Artikkel i "Gudbrandsdølen" av Jostein Pedersen.
Samtale med Målfrid Tollefsrud og andre.

Tre småstubber

Ei bygdahistorie på det gamle Øyermålet

Dæ va ein gong ein meinn som va osams mæ 'n Marit, kjærringen sine, eblant. Ho syntes dætta va så gale at o laut gjæra någgå ve re.

Så va o ve kjørkja 'einn synða, å ette mæssen passa o på å få tåla ve præsten om dæ. Ho jamra å gret åver åssen mein va mot 'n så præsten syntes synn ti 'n å sa o skulle be mein kåmmå på kontore hass ein dag, så ville præsten tåla ve 'n om dætta. Å så fekk o så leinje trøste se mæ dæ at dæ nåkk sku bli bære.

Ja, kjærringa bar fram boa åt meinna

sine, ho, å ein dag jekk 'n åt præstgala. Præsten va ålvårslø å tåla væl å lenje om åssen 'n bordde væra mot kjærringen sine å fryrhelt om hå Luther å særle Paulus lærdde om æktefolks plikter mot enan. Meinn hørdde roleg å tålmole på dæ præsten hadde å sæa, meinn te slutt spordd 'n:

- *Tru præsten at 'n Paulus kjeinnte o Marit? Nei, meinte præsten, dæ jole 'n sjølsagt inte!*

- *Ja, sa meinn, da tru e dæ æ bæst at vi inte tåla meir om dætta!*

Mystisk dødsfall ved felægeret på Halland

Jens Olsen Hjelmstad, var født 23. 11. 1789 og gift med Rakel Håkonsdatter Landgård. Han var med under krigen i 1814 ved Onstadsund.

Han fikk en tragisk død høsten 1840. Han ble funnet død i nærheten av fehytta på Halland med hodet i en vannpytt. Om natten hadde han vært sammen med noen fekarer fra Tretten. Det hadde vært en del turing; det hadde oppstått krangel, og Jens var blitt kastet ut. I kirkeboka står det slik: *Jens Olsen. Gmd. 51 Aar. Denne Mand døde i fiedet under eller straks efter et der afholdt Svirelag. Forhør er paa begyndt.*

Han ble fraktet hjem hengende på tvers over en hesterygg, og begravet. Men etter

begravelsen ble det en del snakk om hans død. Han ble da gravd opp igjen og undersøkt av to leger. Resultatet av disse undersøkelserne er ikke kjent, men ingen av de som hadde vært med i hytta om natten, ble tiltalt eller straffet.

Enka etter Jens fikk en stor regning fra de to legene som hadde undersøkt liket. Denne regninga sendte hun til de karene som hadde vært med i Hallandshytta denne natten. Og hun sendte også med et brev der hun skrev at når karene hadde ødelagt mannen hennes, så burde de også betale regninga. Hun hørte ikke mer til denne regninga så antagelig ble den betalt.

Drunningsulykke ved Sundhaugen

Den 22. august 1852 skjedde det ei drukningsulykke ved Sundhaugen. Nils Knudsen Hong, 38 år, fra sygard Hong og en annen kar fra Musdal hadde vært på Lillehammer-mart'n og der kjøpt seg et anker brennevin.

De var begge nokså beruset da de skulle sundes over Lågen ved Sundhaugen. Det blåste sterkt, og det var mørkt, så sundmannen var lite lysten på å ro dem over, men karrene ville endelig heim att.

Da de kom ut i båten, sa Nils: *E er nå reddest tå brennvinsdunka!* – og så satte han seg på den. Da de var midt ute i den strieste strømmen, hørtes et plask.

- *Der reiste nok brennevinsdunken!* sa mannen som var med Nils.

- *Ånei, Gudbære oss, det var nok 'n Nils som reiste*, sa sundmannen. Nils ble revet med strømmen og druknet

Marit, enka etter Nils, ble senere gift med Jehans Ourom. Men hun ble enke for andre gang; og hun mistet også et barn. Hun kom i økonomiske vanskeligheter og måtte gå frå garden. De fem gjenlevende barna ble bortsatt i bygda til fostring. Marit ble syk på sinnet resten av livet og gikk under navnet *Tull-Marit*.

Lågen ved Sundhaugen.

Arne S. Løken:

Fråhaldsrørsla

Losje "Kolbein Sterke" av IOGT

Losje "Kolbein Sterke" i Øyer blei stifta 29. januar 1893 i kommunelokalet Tingvold.

Kristian Mæhlum var ein av dei 5 øyværingane som vart med heilt frå starten. 50 år seinare skriv han jubileumsskrift åt losjen, og der heiter det:

"Det var derfor ikke så rent lite drikk blant bygdefolket. Og med drikken fulgte også mye annet som ikke var av det gode. Så kom byggingen av jernbanen gjennom dalen og dermed en mengde anleggsarbeidere. Med disse fulgte et løssløpent liv med fyll, kortspill og ikke så sjelden også slagsmål. Dette satte sine spor, og forholdene innen bygden og blant ungdommen ble derfor ikke bedre."

Oppsynsmann ved jernbanebygginga, Peder Arntsen, "så med sorg på forholdene slik som de artet seg ved anlegget og hvorledes det smittet videre utover i bygden. Sjølv var han medlem av losje "Heimen" i Trondheim, og han startet et iherdig arbeid for å få i gang en losje." Han fekk andre med seg, og arbeidet lukkast.

Skomaker Th. Haugen hadde forfall og

var ikkje med på stiftelsesmøtet. Han blei opptatt som medlem på andre møtet, og er den som har vore medlem lengste tida, skriv Kristian Mæhlum. Han var og øvstetemplar lenger enn noen annan, 89 kvar- tal. Han var brennande interessert, og kom og til å bli den drivande krafta i losjearbeidet og i arbeidet for eige tomt og hus.

17. mai 1897 underteiknar J.T. Moshus kjøpekon- trakt for byggetomt "cir- ka 10 - ti - ar udyrket jord på søndre side af broveien

til Øier st. mellem elven og hovedveien", og der vart losjehuset "Fossberg" reist i 1902 av ein tømmerbygning teken ned på Opp- igard Mo.

Da jernbanearbeidet var ferdig, og arbeida- rane skulle fare frå bygda, hadde losjen på eitt møte 50 utmeldingar. Dei ca. 20 som blei att, fortsette likevel arbeidet, og byg- deungdommen slutta seg til etter kvart. Losjen blei både stor og sterk og kunne bera namnet sitt med rette, skriv Kristian Mæh- lum.

1945 - 65

Når vi treffer att losje "Kolbein Sterke" etter andre verdenskrigen, er losjen inne i ein god periode. "Fossberg" vart ikkje beslaglagt av tyskarane, og møteverksemda fekk halde fram under krigen. Det er nemnt at ein av årsakane skulle vere at losjane var del av ein internasjonal organisasjon, og såleis ikkje lett å stogge. Arne Sletten kom med i losjearbeidet 17. mai 1942, og han fortel at medlemane nok blei haldne under oppsyn når dei kom til og gjekk frå møta, og stadig måtte dei vise legitimasjon. Men verksemda elles vart det ikkje lagt band på.

Protokollen frå 1945 vi-

ser 32 namn. I 1946 kom det til 5 nye og i 1947 1 ny. I 1951 er talet 41 medlemar, og i åra utover til 1958 er det nyinnmeldingar frå 1 til 10, nesten alle ungdomar. I 1961 kjem 2 nye til, men så er det slutt på det jamne tilslaget, etter protokollen å døme.

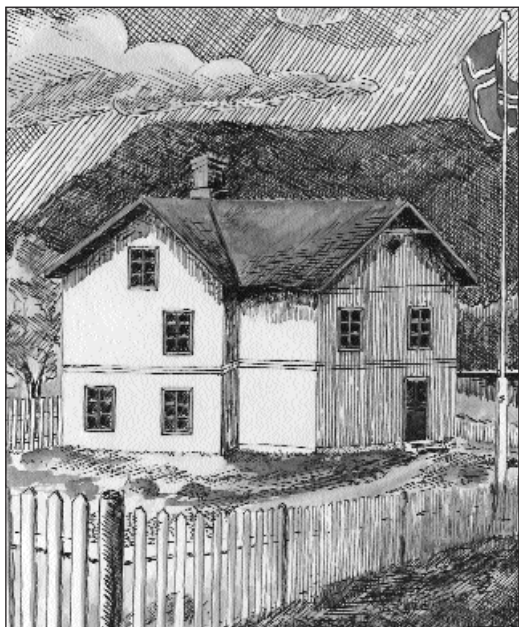
I 1965 er 26 namn ført opp, og ein ungdom går inn i losjen. Det er 10 registrerte møte i løpet av vinteren 64/65, med rundt 8 - 10 frammøtte.

Verksemda utover i 60-åra, og seinare, heldt nok fram på eit vis, men endra karakter da ungdomen for ein stor del vart borte. I 50- og 60-åra kom etter kvart mange andre tilbod, nye lag som konkurrerte om dei same ungdomane. I eit bygdesamfunn vil det ikkje vere plass til så mange. Og i fjernsynet hadde vi fått ein skarp konkurrent. Enkelte opne tilstelningar viste likevel at losjen hadde mange vener, utan at dei var aktive i lagssamanheng.

Losjemøta starta med ein rituell del, der medlemane bar ulike regaliar, etter oppgåver dei hadde teke på seg, og etter grad dei hadde teke. Ombodskvinnene og -mennene las frå bøker, rituale, der det vart minna om

Losje Kolbein Sterke på fjelltur.

Fossberg.

livsførsel og oppgaver. IOGT sine ideal om fridom, likskap og brorskap skulle haldast høgt.

Så var det ein friare del, der mellom anna den handskrivne avisa "Luren" vart lesen opp. Og her var det innlegg av alle slag, samfunnskritiske innlegg, morostubbar og dikt; lokal politikk og verdshendingar vart kommentert. Ofte kom sterke meiningar fram. Vi såg alltid fram til at "Luren" skulle framførast, ikkje minst når ein av veteranane i desse åra, Johan Hageløkken, var redaktør, og det var han ofte.

"Luren" går heilt attende til 13. mai 1894. Da blei den kalla Losjeavisen, men vart seinare omdøpt. Den kom ut til mest alle møte gjennom åra, og er på fleire store bøker. "Det er en kilde til megen glede å lese gjennom disse blad og se hva som er nedlagt av arbeid for losjen og avholdssaken i det hele", skriv Kristian Mæhlum i 1943.

Nokre gonger var det talar og andre innlegg, mellom anna av gjester frå andre lag, frå

distriktslosjen og ein hende gong frå Storlosjen. Så som på 70-årsfesten for losjen 29. januar 1963 var tidlegare leiar for Storlosjen i Norge, Daniel Vefald, festtalar. I 1913 var han leiar for losje "Kolbein Sterke", og da gjekk Inga Flatstulsbakken og Marta Lisløkken inn i losjen. Nå, 50 år seinare, overrakte han Storlosjen sin medalje og heidersteikn til desse to og til Olaf Sletten for 50 års samanhangande medlemsskap.

Spørjekonkurransar og andre konkurran-sar var alltid populære, og noen gonger vart det synt film eller lysbilette. Sketsjar hadde vi og. På møta var det alltid servering av kaffe og kaker. Og det var sang og musikk, dersom nokon kunne spela. Ragnhild Jensen skapte ein særleg stemning med sin musikk på det gamle orgelet, og ho spelte til folkeviseleiken på slutten av møta også. Ikkje minst denne delen såg vi unge fram til. Da var det liv og røre, og mye moro. Også dei vaksne var med, og eg hugsar godt Erling Bollviken, Oluf Turtumøygard, Karen og Olaf Sletten og mange andre trødde stega i ringen med stor glede. Det var eit utruleg trygt og godt miljø.

Juletreffestane 6.dag jul var i alle desse åra eit fast innslag i bygda. Fullt av folk, gang rundt juletreet, sang og leik og glede. Og mye god traktering. Så var det fint å sjå dei eldre ungdomane som hadde reist frå bygda, men som årvisst kom att på juletreffestane.

Inna losjen er det ulike oppgaver som ombodskvinnene og -mennene har. Øvstetemplar er leiar, og innafor perioden vi her skriv om, finn vi desse namna: Erling Bollviken, Ola O. Sletten, Oluf Turtumøygard, Ole Johs. Gillebo, Arne S. Løken, Ragnvald F. Bertheussen.

Ein annan del av arbeidet var studieringane. I dei ymse år var som oftast ein eller fleire

ringar i arbeid. Emna kunne vera så mange, som litteratur og framande språk. Faktisk ein del av det same som nå går i enda meir organiserte former i til dømes Friundervisninga . Langt tidlegare hadde losjen i gang ordinær kveldsskule, med ein underoffiser og ei lærerinne som lærarar. Dei underviste i rekning og skrivning.

Barnelosje "Andvake" av IOGT

Spørsmålet om å få i gang barnelosje kom opp alt i 1893, men det gjekk til 1900 før han vart stifta, med namnet "Andvake". Tilslutninga dei fyrste åra var stor, og det vart arbeidd godt med lærarinne Anne Aas som leiar. Så låg arbeidet nede ei tid, for så å bli teke opp att i 1917 i ein tiårsbolk. I 1917 er det innmeldt heile 59 medlemmar i barnelosjen. I januar 1923 er talet 80, for så å gå opp til heile 108 om hausten 1924. Året etter er det 61 barn med i arbeidet, men så ser det ut for å vere slutt for ei tid.

I 1944 kjem ein ny arbeidsperiode med 31 innmeldte barn. To år seinare er talet 41. Men verksemda held seg ikkje. Så er det prøvd att i 1948, og 21 barn er med. Men det blir berre for stutt tid.

Barnelosjen hadde eige rituale meir tilpassa aldersgruppa. Arbeidet elles var prega av song og leik, og dei hadde eiga avis, "Von". Olaug Turtumøygard var ein av dei som stod føre arbeidet i barnelosjen.

Likeså i 1964 kan vi lesa av møteprotokolten at det blir arbeidd i barnelosjen. Fleire jenter frå barnelosjen underheld på to møter i losje "Kolbein Sterke". Erling Bollviken er barneleiar da. Men det er vanskeleg å få det til å gå, kvar gong varer verksemda berre for ei stutt tid.

Losje "Baldersheim" på Tretten

Fyrste IOGT-distriktslosjemøte i Gud-

brandsdalen vart halde på Tretten, hos losje "Berdon Seielstad" 10. februar i 1895. Seinare finn vi ikkje denne losjen nemnt, men det ligg nær å tru at den og hadde vorte starta for å demme opp for brennevinsflaumen i tilknytning til jernbanebygginga.

Nokre år seinare, 28. oktober 1903 vart losje "Baldersheim" av IOGT skipa på Solheimsalen, og foregangsmann var svensken Anian Ericsson, som arbeidde ved ostefabrikken. Reisesekretær Peder Svendsen frå Storlosjen var vigslingsmann. Til saman 27 medlemmar kom med denne fyrste kvelden. Også på neste møte vart 17 medlemmar innvigde. Lærer Hustveit vart valt til øvstetemplar. *"Som den kjende skikkelsen Balder i gudelæra var ljøs og fager, so skulde og losje "Baldersheim" vera ein heim der det ljose og fagre skulde råde,"* skriv Kristian Ourom i si 25-årsmelding for losjen i 1928. Og han held fram: *"Baldersheim fekk ein veldig tilslutnad ei stund frametter etter skipinga. Til kvart møte gav nye seg med, sjeldan mindre enn 4 - 5, og einiskilde gonger var tylfta full".*

Losjen fekk lov på meierisalen for kr. 2.50 pr. møte; men da Fossberg baud losjen heilt fritt hus på Fossbergsalen, var det rimeleg at losjen tok mot tilbodet. Seinare var "Baldersheim" på flyttefot fleire gonger: Ei stund Meierisalen, så Fonstadsalen, for så å koma til Bjørkholt, da det vart bygt. Dei sakna stort eige hus. Det var på tale, i samarbeid med andre lag, og losjen tok opp arbeidet med å samle pengar til eit byggefond, men det vart ikkje meir av det.

Interessa for losjen heldt seg lenge, ei tid låg medlemstalet på noko over 100, og mykje attåt millom 80 og 100. Det var med folk frå så å seia alle reppar i bygda. Eiga fane var ferdig til 17. mai 1906, og ho var både da og seinare ein kjær eigedom for godtemplarane, skriv Ourom.

Vi les også at dei samla inn pengar også til langt andre ting enn fråhaldssaka: Tretten gamleheim, Tretten folkeboksamling, mat til trengjande.

Losjen hadde eigen handskriven avis, "Symra". Denne var fast innslag på mest alle møte. Ourom kommenterer dette slik: "Og "Symra" har sikkert for mange vore ein god skule, både til å forme tankane på papiret og til å lære å stå framfor ei forsamling". Elles var det på møta, utanom ritualet, jamt med underhald med alvor, men også det som kjem inn under gaman. Mange gonger var det foredrag. Han har mange ljose og gode minne frå losjearbeidet, skriv han.

Karl Syversen (f. 1911) var tenestegut på ein gard på Tretten i 1930. Tidlegare hadde han vore med i losje "Brunlaug" på Fåberg, og nå kom han med i losje "Baldersheim", som da hadde møta sine i Bjørkholt. Det likte husbonden hans, men han likte ikkje så godt at han og gjekk på arbeidarungdomslagsmøter i Eriksrud. Det var harde tider!

Møta vart halde annakvar laurdag. Det var ein rituell del. Så var det kaffe, mye sang, opplesing, og så folkeviseleik. Han såg dei fram til. Det var alltid mye folk, og ein av leiarane var stasjonsmeister Knutsen. Studiesirkel hadde dei også. Syversen har minne om eit veldig godt miljø.

Aslaug Skogli fortel at da ho kom attende til Tretten i 1937 og tok teneste som budeie på Vedum, var ho ei tid med i losje "Baldersheim". Men til nå har vi ikkje kome over skriftlege kjelder, så det er vanskeleg å seie når arbeidet vart lagt ned.

Samarbeid mellom losjane

Kristian Ourom skriv i sitt jubileumsskrift i 1928:

"Til fyrste losjemøte på Tretten var nokre

godtemplaras frå "Kolbein Sterke" møtt fram. Særskilt nemnd er Th. Haugen. Møteboka frå fyrste møtom syner at øyværingane var flinke til å vera tilstades i "Baldersheim" i den fyrste tid denne losjen gjekk."

4. februar 1928 sender losje "Baldersheim" til losje "Kolbein Sterke" telegram til 35-årsfesten losjen i Øyer held: "Vor beste søskenhilsen til losjen og jubilanterne. Takk for godt samarbeide og godt naboskap."

Barnelosjen "Balderbrå" på Tretten

Eigen barnelosje av IOGT vart skipa 13. oktober 1907, med Gunda Ledum som forstandar. Over 20 medlemar gav seg med på fyrste møtet, men barnelosjen somna av i 1909.

I 1922 vart verksemda teken oppatt, og 31 vart med frå fyrsten av. Astrid Hjelmsstad tok på seg oppgåva som forstandar. Fram til Kristian Ourom skriv si jubileumsmelding til festen i 1928 var barnelosjen i arbeid, og "ein kan visst segja at han har gått bra", skriv han.

Eit bilete i "Nytt om gammalt" mars 2000 viser 29 unge med regaljar på. Biletet er teke i Bjørkholt, og er frå om lag 1930. Det måtte vera flott å vera med og ha med så mange staute ungdommar. Aslaug Skogli var leiar. Ho fortel at ho eigenleg ikkje var gamal nok til ei slik oppgåve, men sidan ingen andre ville, tok ho det på seg. Ei tid seinare tok ho teneste som budeie på Gillebo i Øyer, og da gjekk verksemda i barnelosjen etter kvart i stå.

Ho fortel at ungene var med frå om lag 10-årsalderen og oppover. Dei hadde rituelle møter med regaljar. Elles minnest ho song og leikar, og folkeviseleik var gjevt. "Tjuven, tjuven skal du heite", song og dansa dei. Handskriven avis gjekk og att her.

DNTU "VARSKO"

Innafor Det Norske Totalavholdsselskap DNT vart det stifta ungdomslag om lag samstundes både på Fåvang, Losna, Tretten, Saksumsdalen og på Lillehammer. Det var kanskje rundt 1934-35. Reidar Formo, Magnus Kristiansen, Rolv Haug og Bjarne Tjernsli er mellom dei som har ei mengd gode minne frå tida i DNTU "Varsko" før, under og i noen år etter krigen. Johanne Arnekleiv kom med i arbeidet rundt 1941, og var med til ho drog ut på skule i 1945. Verksemda heldt seg i fleire år etter den tid, kanskje til heilt fyrst på 50-talet.

Ei tid var nesten alle ungdomar frå tettstaden med, og frå lenger ut i bygda og. På det meste var kanskje 70 - 80 ungdomar med, kan dei fortelje. På møta var det av og til også ungdom som ikkje var innskrivne i laget. Det var ikkje så mye anna å gå på. Losje "Baldersheim" var i arbeid ei tid, men der var medlemene eldre. Noen var nok likevel med i baa laga. Sjølv om det ikkje var lov med møteverksemd under krigen, kan ingen minnst at det vart lagt noko band på det dei dreiv med.

Dei hadde møte kvar 14. dag. Eit lite møte-rom i Eriksrud er nemnt som møtestad. Elles er Bjørkholt nemnt av fleire, og her hadde dei dei fleste tilstelningane sine.

På møta var det faste innslag med avis, opplesning og folkeviseleik. Ofte vart det framført dikt, eigne og andre sine. Dei hadde talekor og sangkor, og tilmed eigen blåseoktett. Ved tilstelningar hadde dei ofte det dei kalla tablå, skodespel.

Dei dreiv mykje idrettsaktivitetar. I langrenn konkurrerte dei mot dei andre laga som er nemnde ovafor. Det var sett opp vandre-pokal til beste 3-mannslag i langrenn, og til slutt vann Tretten han til odel og eige. Pokalen skal vere i idrettslaget si pokalsamling. Før krigen var dei og beste 4-mannslag i eit landsrenn på Lillehammer.

Laget dreiv elles med turar ut i naturen, mellom anna til fjells. Asbjørn Simengård har eit godt minne frå ein lagstur i Gausdal vestfjell med ein av mjølkebilane til Gunnar Flatemo, og med Gunnar ved rattet. Dei overnatta i telt ved Holsbrua,. Neste dag bar det vidare til Dokka, og attende om Gjøvik. Da var Asbjørn fullstendig rangvendt.

Elles kjem det fram minne om tilstelningar for lagsmedlemene med servering av rømmegraut, og minnerike juletefestar i Bjørkholt og på Misjonshuset. Det måtte vera på juletefesten i 1944 at dei skreiv "Leve Kongen" inni ei av korgene på juletreet. Korga har Asbjørn framleis. Det var ingen tvil om kvar dei stod.

Leif Formo var lenge formann og ei drivande kraft.

Teikningane s 37 og 39 er laga av Alfred Bollviken

Kjelder:
Protokollar og arkiv frå "Kolbein Sterke"
Kristian Ourom sitt jubileumsskriv i "Symra"1928
Informantar nemnde i teksta

May Skaug:

Øyer Diakonisseforening

”Aar 1902 den 25 Mai afholdets Møte paa Meierisalen til dannelse af en Diaconisseforening for Øier Sogn.”

Dette er de første ordene i den nå 100 år gamle ”Forhandlingsprotokol for Øier Diaconisseforening”. Foreningens formål var ”efter evne at avhjelpe og lindre legemlig og aandelig nød blant menighetens syge og fattige.” Før dette møtet var det lagt ut lister på forskjellige steder i bygda, hvor alle som ønsket det, kunne skrive seg som medlemmer. Derfor hadde det tegnet seg så mange som 62 medlemmer på forhånd, noen betalte 1 kr. andre 5 i årlig medlemskontingent. Hvorfor det var forskjellig praksis her, vet jeg ikke, men det kan tenkes at de fikk betale etter evne. På stiftelsesmøtet ble mange saker behandlet. Det ble valgt en ”bestyrelse”, bestående av 4 personer, ”hvori innbefattet” 1 representant valgt av Øyer Sparebanks forstanderskap, samt 3 suppleanter.

Denne bestyrelse bestod av Simen Skjøsberg, lensmann Nordlie, Syver T. Ihle og A.M. Vedum. Suppleanter var fru Martinsen, O.T. Gillebo og Erik Hunder. Sognepresten og kommunelegen skulle være selvskevne medlemmer av styret.

Det ble også laget forslag til lover og instruksjer for diakonissen. Tretten Diaconisseforenings lover og regler ble lagt til grunn for disse. Foreningen var aktiv, det var flere styremøter og årsmøte hvert år. På årsmøtene var det valg, hvor det ble framlagt årsmelding og revidert regnskap. En av ”bestyrelsens” mange oppgaver var å skaffe penger til kassa. Derfor ble det hvert år holdt basar over 2 dager, med utlodning og under-

holdning av forskjellig slag – taler, sang, musikk, andakt o.s.v. Medlemskontingenten var en annen inntektskilde. Dessuten måtte de som fikk hjelp av diakonissen, betale for dette. Her var prisen forskjellig for de som var medlemmer og de som ikke var. Medlemmer betalte i 1932 1,50 pr. pleiedag, mens de som ikke var medlemmer i foreninga måtte ut med 2 kr. ”Styret kan dog hvor omstendighetene tilsier det, moderere prisen”.

Denne prisen forandret seg faktisk ikke fra 1932 til 1951, da det ble 4 kr for medlemmer og 5 for ikke-medlemmer. Møtene ble ofte holdt i prestegården, men óg andre steder, bl.a. på Fossegården, Tingvold, Øyer stasjon og Haugens Pensjonat. På styremøtene var det godt frammøte, og de som ikke møtte, er ført i protokollen, og alle de tilstedeværende har skrevet under. Emilie Hansen var den første diakonissen i Øyer.

Foreningen var aktiv under hele krigen, uten at denne er nevnt med ett eneste ord i protokollen. Styremøter og årsmøter ble holdt som vanlig under hele krigen.

1945 – 1965.

Det siste styremøte i 1944 ble holdt i prestegården 3. oktober – det første i 1945 den 5. mars. Her ble Ragnhild Wang ansatt som søster med en lønn på 100 kr. pr. måned og kr. 1,50 i kostpenger når hun ikke var i pleie. Til sammenligning fikk søster Emilie i 1902 en årlig lønn på kr. 250 pr. år, samt fritt hus, lys og ved.

Den 5. mars 1945 var det årsmøte i prestegården, og her ble det vedtatt at menig-

hetssøster skal ha en ukentlig fridag og fri annenhver søndag.

Utdannet sykepleier hadde i 1945 1200 kr. pr. år, i 1946 kr 2000 i året og lønna fortsatte å stige – i 1947 fikk hun 200 pr. mnd. og i 1949 250 pr. mnd. Betingelsene med fritt hus, lys og ved var de samme, og som sagt ble det vedtatt at hun skulle ha en ukentlig fridag og fri annenhver søndag. I 1946 fikk hun også fri sykekasse. I 1950 ble søsteren ilagt skatt, og foreningen besluttet da å betale denne for henne, ”saa lønnen av den grund ikke skulle bli mindre”. Hvor lenge dette varte, har jeg ikke klart å finne ut, men i 1952 tok styret kontakt med ligningsnemnda, da de syntes skatten var ”vel stor.”

På årsmøtet for 1948 ble det enstemmig vedtatt å melde foreningen inn i Sykepleiernes Landsforbund, men i 1949 ble det ”efter nærmere undersøkelse” besluttet å la være å melde seg inn. På årsmøtet for 1950 var saken igjen oppe, og nå ble det endelig vedtatt å skrive seg som medlem i Landsforbundet. Kontingenten var på 35 kr. pr. år.

Tradisjonen med basar hvert år fortsatte, som oftest ble denne holdt i okt./nov. Styret hadde ansvar for innkjøp av gevinster, men de tok og gjerne imot basar- og tombolagevinster både fra medlemmene og andre. Alle som kom med gaver, fikk bevertning. I mange år ble det kjøpt gevinster for 20 kr, og dette var som regel kaffeservise og/eller kniver, gafler og skjeer i 60% sølv.

Basarene ble kunngjort i begge avisene, som den gang var Gudbrandsdølen og Dagingen, og ved plakater. Etter hvert ble også Klokkeklang benyttet. Som regel ble basarene avholdt på Tingberg eller Meierisalen, eller det kunne være basar på et par forskjellige steder, for eksempel både på Tingberg og på Sørbygda Misjonshus, mens det andre ganger var utlodninger i hver krets. Uansett gikk inntektene til diakonissefor-

eninga. Etter hvert hadde kontingent-innkreverne med seg loddbøker når de var rundt i de forskjellige kretsene.

Det var nok å bruke pengene til. Det ble kjøpt inn alt nødvendig sjukepleieutstyr, det ble gitt penger til forskjellige humanitære formål og det ble gitt utstyr til pleiehjemmet. Dessuten ble det ved flere anledninger kjøpt nødvendig hus- og kjøkkenutstyr til diakonissen. Men den største utgiftsposten var nok de faste utgiftene til henne, så som lønn, hus, lys, ved og sykekasse.

Søster Emilie var menighetssøster i bygda også før diakonisseforeningen ble stiftet, men hun hadde tydeligvis ikke den utdannelsen hun trengte. Derfor kostet de utdanning på henne, og senere på Janna Stensrud.

Det ble etter hvert et problem at menighetssøstrene ikke ble værende i stillingene så lenge. Men de ble ofte bedt om å fortsette en stund til, i hvert fall til ny ble ansatt, og det sa de i mange tilfeller *ja* til. Når det likevel måtte søkes etter ny, ble det avertert i Menighetssøstrenes Blad eller For Fattig og Rik. Det ser ut som om det ble vanskeligere og vanskeligere å få tak i søstre, og i 1956 gikk diakonisseforeninga sammen med sanitetsforeninga om å ansette søster. Utgiftene ble delt likt mellom de to foreningene.

Den 25. mai 1952 ble det holdt 50-årsfest for foreningen. Festen ble holdt i prestegarden.

Sogneprest Gustav K. Høyem har skrevet en fyldig årsberetning som ble lest opp av formann Lene Strangstad. Menighetssøstrenes oppgave var å gjøre seg kjent med de fattiges forhold, besøke dem og hjelpe dem etter evne, særlig i sykdomstilfeller. Lengre sykepleie kunne bare ytes etter formannens og kommunelegens bestemmelser. ” Hun skulde i all sin ferd la det være sig meget maktpaaliggende å fremtrede med vennlighet, kjærlighet og varsomhet – og la

enhver faa indtrykk av at hendes tjeneste ikke er paanødt, men tilbudt av deltagelse og sann kristelig medfølelse. Fattige syke skulle få hjelp gratis.”

I starten var foreningens økonomi dårlig, men denne bedret seg etter hvert som interessen vokste, og det ble organisert slik at det var kontingentinnkrevere i hver krets. Når de fikk de første bidragene fra Øyer kommune, Øyer Sparebank og Øyer Brannkasse, er litt usikkert, men disse ga i hvert fall bidrag til foreningen fra først på 1950-tallet. Dessuten arbeidet Hunder Sjukepleieforening og foreningen ”Viljen” for diakonisseforeningen, noe som også styrket økonomien.

7. okt 1957 ble det holdt et møte der representanter fra både sanitetsforeningene og diakonisseforeningene i begge sogn var tilstede. Her ble de enige om inntil videre å ha en felles sykepleierske for hele Øyer kommune, eller herred, som det het den gangen. 1. nov. 1957 gikk de fire foreningene økonomisk sammen ”hva utgifter og inntekter vedrørende søsteren angaar”. I 1958 ble de 4 foreningene enige om å prøve å få ansatt en søster til, som skulle bo på Tretten. Begge sogn skulle gå sammen om lønn og underhold. En av sakene på årsmøtet for 1958 var naturligvis denne. Doktor Hekneby og formennene for de fire foreningene mente at det var nok med en søster, og at det økonomiske ansvaret med 2 søstere ville bli for stort med de lønningene de hadde. Lønn til 2 søstre ville komme på 14.000 kr, og dette ville være en betydelig utgift for foreningene. Men det gikk ikke lenger enn til årsmøtet for 1959 før saken kom opp igjen. Sognepresten, som nå var Finn Kvarving, fikk i oppdrag å sammenkalle de 4 foreningene for å drøfte saken. Noe mer er ikke nevnt i protokollen om dette.

Da sogneprest Andreas Mortensen i 1902

tok initiativet til å starte diakonisseforening i Øyer, satte han tydelige spor etter seg. Foreningen var livskraftig hele tiden til utpå 1970 tallet, og mange er de som har fått både åndelig og legemlig hjelp av diakonissene, eller menighets-søstrene i Øyer. Selv om behovene endret seg på 70 år, har det alltid vært behov for medmenneskelighet og nestekjærlighet.

Til slutt vil jeg referere avslutningen på beretningen sogneprest Gustav K. Høyem skrev til 50-års jubileet i 1952:

”Når man sitter og læser gjennom de tørre tall, staar varme hjerter som inspirert av Kristi aand har sett det som en kjær oppgave å hjelpe trengende og syke medmennesker. Øyer Diakonisseforening har hele tiden villet være menighetens hjelpende haand. Siden Jesu apostler lot velge 7 diakoner i den første kristne menighet i Jerusalem, har diakonien vært den kristne menighets kjennetegn ved siden av ordet, forkynnelse og sakramentenes forvaltning. Menigheten skal jo være Jesu legeme, og maa som ham forkynne evangeliet og være de syke og trengendes hjelper. (-----) De (menighetssøstrene) kom som sendebud i Kristi sted, og mange takket dem av hele sitt hjerte for hjelp til legeme og sjel. Naar de fikk være til saa rik velsignelse, var det fordi de kunne gjøre Diakonissesangens bønn til sin:

*O, gi meg det stille, det ofrende sinn
Å bortviske taaren fra sørgendes sinn
Jeg bøyer mitt kne til de fattiges tvett
Gi naade å tale ditt ord til en trett.*

*Barmhjertige frelser, saa gjør du mig sterk
og brennende til din barmhjertighets verk!
Mitt liv er i Himlen, mit kors det er her.
Se Jesus din villige tjener jeg er!*

Formenn- og for det meste kassere

1902 - 1965

Simen Skjønsberg
H.B. Lunke
G. Skjønsberg
Kristian Lunke
Johs J. Vedum
Johs N. Skaae
Tov A. Holmen
Kr. A. Mæhlum
Torolf Basberg
Lene Strangstad
Gustav K. Høyem
Dagny Lunheim
Anna Bræin

1902 - 1965

Emilie Hansen
Sofie Alstad
Janna Stensrud
Petrine Lillehaug
Mari Dystland
Signe Langerud
Anna Holen
Olga Gundersen
Elisabeth Stabbursvik
Berte Marie Dynna
Ragnhild Wang
Tordis Hjelmstad
Magda Grini
Synnøve Kolseth
Aslaug Nonsvik
Sigrid Skard
Else Marie Hagen

Diakonisser/Menighetssøstre fra

May Skaug:

Hunder Sjukepleieforening

Hunder sjukepleieforening var eit kjent omgrep i Sørbygda i Øyer i 67 år.

Det fyrste møtet var på Ensby 2. april 1932. Det var Lisbeth Ensby og Mari Skog som tok initiativet til å starte opp, og mottoet deira blei "Å lindra naud og sakk".

Det er interessant å sjå at det var både mannlege og kvinnlege medlemmar i foreninga, og fleire av karane var formenn og kassererarar.

Det var Ole Hageløkken som utarbeidde lovene for laget i 1933. I pkt. 1 står det at "Lagets formål er å tilveiebringe midler til bestridelse av utgifter ved pass og pleie i sykdomstilfeller, og i pkt 4: "De tilveiebragte midler brukes, etter styrets nærmere bestemmelse såleis: Det halve går til lønn for menighetssystemer og inntil det halve til hjelp og pleie i sykdomstilfeller i hjem som har dårlig råd innen lagets virkeområde."

I 1902 vart Øyer Diakonisseforening skipa og dei tilsette ei menighetssystemer, eller diakonisse. Da sjukepleieforeninga vart skipa 30 år seinare, vart det frå fyrste stund eit samarbeid mellom desse to foreningane. Mellom anna skulle halvparten av midla dei skaffa, gå til lønn til menighetssystemer, og ein representant frå sjukepleieforeninga skulle sitte i styret for hovudforeninga.

Ein må berre bli imponert når ein ser at det har vore berre 16 formenn og 5 kassererarar på dei 67 åra Hunder Sjukepleieforening eksisterte! Er det noko anna lag eller forening som kan syne til slike tal? Til dømes var Karen Rugsveen leiar i til saman 20 år, i ymse periodar frå 1964 til -89, og Margit Haugen var kassererar i heile 46 år saman-

hengande frå - 1938 til -83! Til slutt i artikkelen står ei oversikt over dei som har vore leiarar og kassererarar i laget, for det er fleire enn desse to som har lang fartstid i foreninga, og som fortener å bli nemnde.

Så kan ein spørja seg kva som gjorde foreninga så livskraftig? Det har nok vore fleire grunnar til det. Sikkert er det at saka har engasjert medlemmane, og ser ein dette i ein samanheng med det sosiale, da har ein vel kanskje mykje av svaret?

I dei aller fleste høve har møta vore haldne rundt omkring i heimane til medlemmane.

Det var berre nokre få gonger at dei hadde møte ute. Møta vart opna med salmesong og andakt. I ei årrekkje var Oddbjørg Lundgård fast andaktshaldar og Lisbeth Haugen las opp av eit stykke, eller "eit gullkorn", som dei kalla det. Eg vil tru at trakteringa var ein anna viktig del av møtet. Dei fyrste åra var det bestemt at det skulle serverast berre to slags kaker til kaffen – kveitekaker og smultringar. Det var òg utlodding på møta. Kvar møtedeltakar skaffa ein liten gevinst som vart lodda ut.

Pengane vart innsamla, som sagt, ved loddsal på møta, og elles ved ymse utloddingar og kakelotteri, samt større og mindre tilstelningar. I løpet av 67 år vart mange kroner samla inn, og i vedtektene for laget stod det, som før nemnt, at "det halve går til lønn for menighetssystemer og inntil det halve til hjelp og pleie i sykdomstilfeller i hjem med dårlig råd innen lagets virkeområde."

Men tidene endrar seg, det vart slutt på å tilsetja menighetssystemer, og behovet for

hjelp i heimar med dårleg råd vart vel òg etterkvarv mindre. Sjukepleieforeninga såg ikkje dette som eit problem, snarare som ei utfordring. Spørsmålet vart nå: Kva skulle pengane brukast til? Økonomisk støtte i foreninga sitt virkeområde var det behov for mange stader. Til Øyer Pleieheim kjøpte laget mykje utstyr. Eg nemnar i fleng: Vevstol, sjukesenger, sykkelstativ, Elnapress, golvklokke, rullestolar, tryggleiksalarmar og salmebøker. Mange andre fekk òg støtte: Prestgardssalen, Tretten Røde Kors Hjelpkorps, Øyer Sangkor, Pårørandeforeninga ved Tretten Sjukeheim, handicapbilen, Norsk Luftambulans. Det vart kjøpt ekko-doplar til sjukehuset på Lillehammer, og det vart ytt bidrag til bygging av handicapinngang i Øyer kyrkje. Dessutan gav dei støtte til kreftsaka og flyktningehjelpa og til Klokketlang. Likeså vart det arrangert turar for eldre, dei besøkte Pleie- og sjukeheimen med traktering og underhaldning, og mange andre større og mindre ting som har vore til stor nytte, glede og oppmuntring.

Den 21. april 1999 vart det halde årsmøte hos Lisbeth og Olaf Haugen. Eg siterer frå referatet: "...Alle medlemene i foreninga dreg på åra. Nå ser det ut som tida er komen, og dette blir det siste møtet.

Vedtak: Frå og med i dag, 21. april 1999, er Hunder Sjukepleieforening nedlagt, etter å ha fungert i 67 år."

Denne kvelden vart eit viktig kapittel i saga om friviljuge lag og organisasjonar i Øyer avslutta. Lisbeth Haugen (f. Esbybakken) var med på det fyrste møtet, ho var også med på det siste. Ringen var slutta.

Desse har vore formenn i foreninga:

Ole Hageløkken	5 år
Andreas Ødegården	3 "
Anna Bergesveen	3 "
Astri Ensbybakken	3 "
Torolf Basberg	2 "
Laurits Ophus	2 "
Borghild Løken	2 "
Ruth Bræin	2 "
Oddbjørg Lundgård	2 "
Karen Hageløkken	1 "
Kristine Skog	1 "
Karen Rugsveen	20 " i alt
Kristine Ophus	11 år
Oddbjørg Lundgård og Olive Ophus saman	8 år

Kasserarar i foreninga har vore:

Margit Haugen	46 år
Janna Ensbybakken	6 "
Ruth Bræin	6 "
Erling Rugsveen	5 "
Sigmund Ihle	3 "

May Skaug:

Øyer Blindeforening

Øyer Blindeforening ble stifta på Tingberg 4. januar 1942. Det ble valgt styre, og Asbjørn Andersen Lunheim ble første formann i foreninga. Det tegna seg hele 73 medlemmer på stiftelsesmøtet, og før året var omme hadde 87 personer betalt medlemskontingenten, som var satt til 1 kr. Kontingenten holdt seg uendret helt fram til 1975, da den gikk opp til 3 kroner. Det første medlemsmøtet var på Tingberg 14. januar. Det var entusiasme – og tro på saken - fra første stund: ”Frammøtet var ikke noe særlig godt, men foreninga er ny, så det blir nok mer folksomt på møtene når folk får satt seg bedre inn i arbeidet og betydningen av det.” (Sitat fra det første møtereferatet.)

Øyer Blindeforening var tilsluttet **Norges Blindeforbund** som ble stiftet i 1909 ved en sammenslutning av Nordenfjeldske Blindeforbund, Vestlandske Blindeforbund og Østlandske Blindeforbund. Forbundet arbeider på en rekke områder for å hjelpe blinde og svaksynte i Norge. Det driver et blindeskriftrykkeri som også trykker noter i punktskrift, blindeskoler og biblioteker, lydbibliotek, lydavisar og –tidsskrifter. Andre tiltak er boligbygging for blinde, hjelpemiddelsentral, førerhundskole og helse-sportarbeid. Og Blindeforbundet utgir ukeavisen Norges Blinde og tidsskriftet Blinde-saken.

1945–1965

De første referatene i protokollen for Øyer Blindeforening er fra styremøtet 11. april og medlemsmøtet den 5. mai 1945. Per Sveen

ble valgt som første formann etter krigen. På foreningens første medlemsmøte i 1942 ble det drøftet hvordan møtene skulle være. Medlemskontingenten ble altså fastsatt til 1 kr., det skulle holdes møter en gang i blant, og laget skulle få i stand underholdningskvelder - ”aftenunderholdning”. Det skulle loddes ut en ting på hvert møte, og det ble valgt en person fra hver krets til å kreve inn medlemskontingent.

I 1943 ble det bestemt at det offisielle navnet på laget skulle være Øyer Blindeforening, og lagsavisa fikk navnet ”Solstreif”. I protokollen brukes forskjellige navn på laget: Øyer Blindeforening, Øyer Blindesaks-lag, Øyer Blindelag – men som vi vet: Kjært barn har mange navn. Laget hadde også et aktivt juniorlag i Vestlund.

Formålet med foreninga var selvfølgelig å samle inn penger til blindesaken. Dette ble gjort på forskjellige måter. Som nevnt var det utlodning på medlemsmøtene, gevinstene

Øyer Blindeforening på tur ca. 1950. Aronsveen kjører og stedet er Tingbergplassen.

holdt medlemmene sjøl – pengene gikk til blindesaken.

I anledning ”Blindes uke” om høsten ble det arrangert utlodningskvelder. Det ble holdt en slik utlodningskveld på Tingberg 6. okt. 1945, og sjøl om det ikke var særlig mye folk der, kom det inn 350 kr. brutto, en ganske betydelig sum den gangen. Øyer Musikkforening underholdt med musikk, og det var opplesning ved fru Ile.

Foreninga fikk hvert år tilsendt blindeblomsten/høstblomsten som var laget av blinde, og den ble solgt i forbindelse med Blindeuka. Medlemmene sjøl stod for salget, og det ga kjærkomne penger i kassa.

Andre måter å samle inn penger til blindesaken på, var underholdningskvelder ellers i året, basarer og juletreffester. Fra Norges Blindforbunds landslotteri fikk laget tilsendt loddbøker som ble utdelt på skolene og i butikkene. Om det var dårlig framsmøte på medlemsmøtene, var det fulle hus og stor stemning på alle de andre arrangementene som laget fikk i stand. Her var det sang og musikk, sketsjer og skuespill, foredrag, opplesning, servering – og selvfølgelig - utlodning. Flere ganger ble innsamlede penger sendt til Østlandske Blindforbund.

Så tidlig som i 1943 var foreninga på turné med aftenunderholdning i Eriksrud på Tretten. Salen var fylt til trengsel da forestillinga begynte kl. 8, og det var ikke småtterier de hadde å by trettingene på: Det var musikk av et 4-manns orkester, og etter at skuespillerne hadde sunget åpningssangen, viste de skuespillet ”Rev i saueskinn,” som høstet stor applaus. ”Så ble radioen slått på, der nyhetene fra Tretten vakte særlig stor begeistring”. Det var musikk av Øyer munnspeillorkester, det var sketsj - og underholdningen ble avslutta med at skuespillerne sang avskjeds- og takkesangen.

Medlemsmøtene var som regel på lørdags- eller søndagskvelden. De ble alltid

åpnet med at formannen ønsket velkommen. Det ble sunget en sang eller en salme og referat fra forrige møte ble opplest og godkjent. Det kunne være opplesning og foredrag, musikk, sketsjer og skuespill og det var mye sang – og selvfølgelig kaffe og biteti, og som sagt var det utlodning.. Fra referat 4.11.44: ”Denne gangen hadde damene med seg fat med prektig god mat for å spandere på mannfolka, og til den reiv de i litt surrogat. Deretter blev det en spennende pakkeauksjon, bl.a. en shampo-pakke ble solgt til en verdi av 12 kroner. En av lagets medlemmer gav av årets avling, 10 kg kål til utlodningen.”

Et av de faste underholdningsinnslagene på møtene var lagsavisa ”Solstreif”. Det ble valgt ny redaktør og ny oppleser for hvert nummer. Avisen har dessverre blitt borte - siste gang den er nevnt i protokollen, er i referatet fra juletreffesten 2. jan. 1949, og valg av ny redaktør på møtet 6. feb. -49. Etter det ser det ikke ut til å ha vært noen avis, noe som kanskje hadde sammenheng med den dalende interessen for foreninga, for det ble stadig færre medlemmer. På hvert møte ble det også valgt noen som skulle sørge for underholdning på neste møte, og det ble valgt kaffe-kokere.

Hvis framsmøtet var bra, ble det leik og dans, og møtene ble avsluttet med sang, ofte med ”Gud signe vårt dyre fedreland” og brodering. I det hele tatt var møtene lagt opp som et vanlig ungdomslagsmøte. Og det var nok ikke alle som tok raskeste veien hjem etter møtene, hvis skal en tro referatet fra et møte i nov.- 44: ”Alle gikk hjem til seg unntagen dem som var domme nok, fulgte gjentene heim, og kom ikke hjem før på morgenkvisten.” Noen som kjenner seg igjen?

Møtene ble holdt forskjellige steder, bl.a. på Tingberg, Haugens Pensjonat, Fossberg, Lies Kafé, og en sjelden gang privat. Med-

lemsmøtene hadde ofte dårlig frammøte, og da som nå var det vanskelig å få folk til å ta på seg verv. I veldig mange av referatene står det for eksempel: ”det skulle velges kontingentinnkrevere, men da det var dårlig frammøte, ble dette utsatt til neste møte”. Da kan det vel ikke sies mer treffende enn slik et av medlemmene uttrykte det på årsmøtet lørdagskvelden 16/11-43: ”Omtrent alle vil være med på møtene, og aller mest på leken, men bli valgt til et eller annet verv innen foreningen protesteres høylydt. Ingen har lov til å protestere uten grunn. Dermed basta!” Men om det har vært vanskelig å få med folk, har de nå klart det – foreninga er jo fortsatt i drift, sjøl om den ikke er så aktiv som den en gang var.

Det foreligger fullstendige medlemslister for årene 1942 – 1946, der året 1943 utpeker seg som en sikker ”vinner” med hele 240 betalende medlemmer.

Til sammenligning var det i 1946 ”bare” 81, noe som er en betydelig nedgang. Og denne nedgangen bare fortsatte. I 1947 var det 33 medlemmer, og i 1948 var det bare 18. Etter den tid har jeg ikke sett noen medlemstall. Men det er en tydelig tendens, at ettersom tilbudene blir flere, blir det stadig vanskeligere å engasjere folk i slike frivillige foreninger. Det er ofte rekrutteringen som svikter – det går så lenge de ”gamle” holder på.

Aktiviteten dabbet ytterligere av utover på 1950 og 60 tallet. Nå ble det bare holdt et par styremøter i året, ett på etterjulsvinteren for å planlegge Blindesaks-kvelden, og ett møte om høsten i anledning Blindes uke. Årsmøtene ble holdt om våren, som regel i

mars/april. Medlemsmøtene ble det slutt på, antagelig p.g.a. for dårlig frammøte. Det ble også slutt på å fordele Landslotteriets lodder til skoler og butikker, så nå tok medlemmene selv over salget.

Fra årsmøtet 22.5-49 til styremøte 19.2-52 ser det ut som om aktiviteten i laget lå helt nede.

Så ble møtene gjenopptatt, og laget var i aktivitet igjen til årsmøtet 4/4 1963. Da ble det igjen opphold fram til styremøtet 8/9 1970, og det finnes ingen referater fra disse periodene. Men fra 1970 og fram til i dag har den ”hårde kjerne”, Solveig Johnsgård, Arne Sletten og Arve Bryhn fortsatt holdt stand! Det er helt utrolig at laget har hatt bare 3 formenn i hele sin virksomhet, og selv om styremedlemmene har skiftet, er det mange som har sittet i en årekke.

Ledere for laget har vært

1942-1943	Asbjørn Andersen Lunheim
1944	Sverre Åsmundstad
1945-1946	Per Sveen
1947 -	Arne Sletten

Kassere for laget 1945 – 63

1942	Nils Nordhagen
1943	Reier Hageløkken
1944	Hjørdis Blikås
1947 -	Johanne Huuse

Johanne Huuse ble valgt som kasserer i 1947, og hun var fortsatt kasserer i 1953. Hun gikk ut av styret i 1970, men om hun fungerte som kasserer hele denne tiden, vet jeg ikke, da det ikke står noe om hvilke verv de forskjellige styremedlemmene hadde, bortsett fra formannen.

Tretten Røde Kors hjelpekorps (1946–66)

Etter fem lange år med krig, ble det klart at det ikke var sanitetsfolk som kunne ta seg av sivilbefolkningen ved større katastrofer. Røde Kors satte derfor i gang et omfattende arbeid for å starte oppbygging av hjelpekorps over store deler av landet. Etter de alliertes seier i Europa var det mye materiell som ble igjen og overlatt til de enkelte land. Norge fikk også en god del av dette – ikke bare forsvarsmateriell, men også sanitetsutstyr. Sanitetsutstyret ble fordelt utover til de enkelte plasser. Til Tretten kom det armer og slepebårer, spjelkeutstyr, bandasjemateriell, signalutstyr, ulltepper, førstehjelpsvesker m.m.

I 1946 var Ida Munsterhjelm fra Røde Kors på møte i Bjørkholt for å skaffe kontakt i bygda. Kaare Moe var kommuneoppnevnt leder for et utvalg som skulle organisere mottak av evakuert sivilbefolkning i tilfelle fremtidige behov. Han ble derfor også den som ble pålagt å forsøke å få tak i mannskaper for et eventuelt hjelpekorps i bygda slik at det tildelte materiellet kunne bli brukt til det det var tenkt.

Oppstart

Det ble etter dette arrangert flere kurs i førstehjelp, og en del ungdommer sa seg villige til å delta aktivt i hjelpekorpsarbeid. De første årene var det ikke noe formelt styre eller noen korpssjef, men Kaare Moe hadde ansvaret for å få ut mannskaper ved eventuelle ettersøk, skadehjelp eller sikkerhetsmannskaper ved større arrangementer.

Protokollene fra perioden 1946-55 er dessverre kommet på avveie, så en må bygge på det en husker og på samtaler med de som var med fra starten, for disse årene.

Gunnar Moe og artikkelforfatteren var i midten av 1950-årene på Lillehammer for samtale med fru Ørbeck som var leder i Oppland Røde Kors. Vi fikk i oppdrag å organisere hjelpekorps i henhold til Røde Kors sine statutter med formann, styre og korpssleder. Kaare Moe hadde hatt lederansvaret ut 1955, og den første formelle ledelsen fikk fra 1956 følgende sammensetning: Gunnar Moe - formann, Asgeir Rønning - korpssjef, Anna Bakkestuen, Marit Amundstad, Odd Halstenstad og Einar Skogli ble styremedlemmer, Randi Blomberg og Bjørn Olsen - varamedlemmer, og Knut Mellemborg - revisor.

Lover

Vi hadde en del kontakt med Lillehammer og Fåberg Hjelpekorps blant annet med å sette opp lover for korpset. Her er et utdrag fra lovene:

- Hjelpekorpsset er en frivillig sammenslutning hvis formål er å yte gratis førstehjelp,
- som aktive opptas menn og kvinner som er fylt 16 år og som er godkjent av styret,
- de aktive betaler ikke kontingent,
- de aktive forplikter seg til under tjeneste punktlig å utføre de oppdrag som blir gitt,
- å stå til rådighet for den militære og sivile sanitetstjeneste i ufredstid,

- ta opp arbeidsoppgaver som syketransport, blodgivertjeneste, fjellredning og ved stevnearrangement,
- styrets oppgaver er å lede det administrative, skaffe nye medlemmer og påse at de nødvendige utdanningskurs og øvelser blir avholdt,
- korpssjefen har ansvaret for utdannelsen og er den øverste leder under utrykninger,
- alle kassabilag skal attesteres av formannen,
- ved nedleggelse av korpset skal alle eendeler forvaltes av Oppland distrikt av Norges Røde Kors, som dog ikke kan disponere disse før etter utløpet av 3 år.

Glimt fra virksomheten i korpset

Fra årsberetningene kan nevnes litt:

- I 1957 ble det vedtatt å tegne 5 andeler i Tretten Samfunnshus
- Under årsmøtet i 1958 ble det vedtatt å tegne forsikring for de aktive i Storebrand
- Da det ofte er vanskelig med kommunikasjon under ettersøk, ble det drøftet å anskaffe radiosett,
- Økonomien har nok ikke vært særlig god i disse årene, for radiosettene ble ikke innkjøpt før sommeren 1964.
- Av årsmeldingene kan vi lese at det årlig har vært ca 500 timer med vakt og ettersøk. Mange av ettersøkene var på vintertid og nokså slitsomme siden vi ikke hadde noe teknisk transportmiddel.
- Under årsmøtet i 1965 ble de første tanker om å gå til anskaffelse av snøscooter lagt fram. I 1968 hadde korpset ved tilskudd fra Røde Kors og Øyer Fjellstyre klart å skaffe tilveie midler til innkjøp av en Bamse scooter.

I perioden 1946-65 har hjelpekorpsset vært på flere ettersøksoppdrag, flere av dem gjaldt bortkomne hotellgjester både fra

Winge og hotellene på Skei. Vi var også med på et to-dagers søk av en turist i grenseområdene mellom Lillehammer og Øyer. Til og med en gammel elgjeger som hadde forvillet seg syd for Djupen måtte vi ut på søk etter. I grålysningen om morgenen da vi var startklare ved Djupslisetra, oppdaget vi en person i tåkehavet på andre siden av vatnet. Vi fikk ut en båt og rodde over, og denne personen viste seg å være den ettersøkte. Han hadde da gått ute i ett døgn i tåke og regn og var gjennomvåt og nokså kald. Han var nok noe av en hardhaus, for da vi fikk nærkontakt med ham, ville han gjerne få sitte i båten tilbake til jaktkameratene. Men han hadde et stort problem – han hadde ikke fått en ordentlig røyk på mange timer, for både tobakk og fyrstikker var våte. Så hvis noen hadde en røyk, så var alt såre vel!

Slepebåren som vi hadde mottatt, kom også til nytte da vi måtte transportere ei kvinne som hadde blitt syk på Nysetra. Transporten gikk via Svartsetra til Steinsetra der det var rekvirert annen transport.

Av andre oppdrag i perioden var det mye vaktjeneste ved stevnearrangementer bl. a. ved bil-rallyene som i flere år gikk i vårt distrikt. Under Norgesmesterskapet på ski som ble arrangert av Tretten Idrettslag på Winge i 1951, hadde vi vakt-tjeneste flere steder i løype-traseen. I noen påsker leide vi ei seter på Sydda og hadde denne som base for beredskapen.

Økonomi

For å klare oss økonomisk, ble det arrangert fester, utlodninger, merkesalg m.m. Røde Kors-ukene var vi også med på for å skaffe oss en del midler. Og vi arrangerte rebusløp som gav oss et pent overskudd. I 1962 hadde vi sammen med Sanitetsforeningen, ullteppeinnsamling til Algerie. I forbindelse

med Stavsmartn har vi også klart å skaffe oss en del midler. Winge og hotellene på Skei solgte fjellredningsmerker for oss, noe som gav oss en pen slant i kassa. Fra referat av styremøte i desember 1962, kan vi lese at det ble fattet vedtak om å gi en liten julehilsen til de gamle på Pleiehjemmet. At vi ikke var noen velstående forening, kan vi lese av årsberetningen for 1965, for da var kassebeholdningen på bare kr 2.787,52

Øvelser og kursvirksomhet

Hjelpekorpsarbeidet er både fysisk og psykisk meget krevende. Derfor var de fleste i hjelpekorpsset i denne perioden friluftsfolk og aktive idrettsutøvere. For å være best mulig rustet til oppgavene den enkelte kan komme ut for, ble det arrangert flere kurs. Under kursene ble det lagt stor vekt på å utføre førstehjelp for å forebygge at skadene ikke skulle forverres. Det ble instruert i bandasjering, spjelking, forsiktighetsregler ved hode- nakke- og ryggskader og gjenoppliving ved drukning. Og sist, men kanskje ikke minst – å forebygge at pasientene skulle gå i sjokk. For å mestre de mest ekstreme ettersøk i tåke og mørke, hadde vi også nattøvelser og opplæring i bruk av kart og kompass. Det ble også informert om å ta vare på hverandre, spesielt under ettersøk i dårlig vær på natterstid.

Kjøretrening med snøscooter, f.v. Einar Skogli, Johannes Vangen, Per Øverlien.

Under ettersøk og ved utrykning til større skadetilfeller, kan den enkelte komme ut for store psykiske belastninger, noe det er informert en del om under kursene. Korpsset har også blitt utkalt av politiet i forbindelse med ettersøk etter personer som av fri vilje har forlatt sine egne. Å delta i slike søk er ikke uten følelsesmessig belastning da en også har de etterlatte i tankene.

Som instruktører i denne perioden har disse vært benyttet: Kristian M. Olsen, Helene Aarli, dr. Sandeli, dr. Ottar Hekneby og korpsjefen.

Medlemstallet i Hjelpekorpsset varierte nok en del i de første årene, for det står å lese i flere årsmeldinger at det må startes opp aspirantkurs for bl. a. å skaffe flere aktive. Siden de første protokollene ikke er å finne, vil det være vanskelig å nevne alle medlemmene, men av de som går igjen de fleste årene, må en nok nevne Gunnar Moe, Asgeir Rønning og Einar Skogli.

Tretten Vanførelag

Laget vart stifta i 1938, og Petra Hysten var den første formann. Føremålet med laget var så godt ein kunne, å arbeide til beste for dei vanføre i bygda. Laget fekk ved starten overlevert eignedelane til ei syforening i Nordmedlia, Godviljen, som Karen Botterud var leiar for; ho var sjølv vanfør. Under heile krigen hadde laget rundt 30 medlemmar i året.

Hausten 1945 vart laget innmeldt i Østlandske Vanførelag som atter var tilslutta Norges Vanførelag. Medlemmane samla inn midlar på ulike måter: tombola på Stavsmart'n og hingsteutstillinga, basarar, kakelotteri og andre utlodningar - ofte ting av handarbeid som medlemmane sjølv hadde laga, sal av julehefter, kongeblomst og vanføreblomst. Det vart gjeve større og mindre gåver frå einskildpersonar til laget, og det var medlemskontingent. I 1957 var kontingenten kr 10,-. Det er einaste gongen det står noko om kor stor kontingenten var.

Tretten vanførelag hadde fleire underavdelingar ute i bygda. Det var praktisk, særleg før privatbil vart allemannseie. Dei hadde utlodning på møta - på den måten samla dei inn pengar som dei gav til hovudforeninga. Rekneskapsboka syner at det jamnleg kom bidrag frå desse underavdelingane. Fleire av dei er kalla for syklubbar. Det fortel kva dei gjorde på møta. Både i Musdal, Nordmedlia, på "Stasjon" og på austsida var det slike klubbar. Sør-Tretten vanførelag var også ei slik underavdeling som vart stifta den 10. mars 1944 og som ser ut til å ha vore nokså aktivt. Det hadde eige styre og rekneskap. Tora Nordgård har skrivne 40-årsberetninga for dette laget, og her skal takast med det ho har skrivne om verksemda fram til 1965:

Dengang het laget "Seksa" fordi det var 6 medlemmer, alle jenter i 14-16-årsalderen. Men så ble det bestemt at vi skulle arbeide for vanføresaken, så navnet ble forandra til Sør-Tretten vanførelag.

Det første møtet var på Lundstein hos Sofie Kråbøl som var første formann. De andre medlemmene var Østine Strang-stadstuen, Eldbjørg Stalsberg, Mari Landgård, Kristine og Tora Fossum.

Årskontingenten var 50 øre, og på første møtet kom det inn kr 3,50 i utlodning. Det første året hadde vi en inn-tekt på kr 87,20

Men laget vokste, og i 1945 var medlemstallet på 20, og laget gikk godt. Vi hadde møter hos hverandre, i alt 8 dette året, og kassabeholdningen vokste til kr 348,50. Men de fleste medlemmene var unge, og den gang som nå måtte noen ut for å gå på skole eller få seg arbeid, så det ser ut som det var et opphold i laget i 1947-48.

Den 3. desember 1948 var det møte att, denne gang på Landgård. Det var sikkert Elma som puffet på oss. På dette møtet ble det gjort kjent at det skulle bygges et vanføre-hjem på Hamar. Der skulle det være et rom som Tretten skulle være med på å koste istand. Vi gav da mesteparten av pengene i kassa, kr 300,-, til Tretten vanførelag som ordnet det videre. Likeså fikk Karen Botterud 50,- kr som takk fordi hun hadde vevd

trekk til brudestolene i kirken. Laget var godt i gang att, og i 1949 hadde vi to hyggekvelder i Torsheim skole, den 5. mars og den 10. desember.

Den 9. mai 1951 var vi også i Torsheim att med tilste-lning, da med besøk av reise-sekretær Malvin Kolsås som holdt foredrag og viste film.

Møtevirksomheten varierte en tid. Det kunne skifte fra fra 3 til 8 møter i året. Men det rusla og gikk, og vi hadde igjen hyggekveld i Torsheim. Denne gang den 6. desember 1952. Det var lett å samle folk i Torsheim, og vi hadde god hjelp til underholdningen, blant andre av Josef Strand med prolog, Hans Hagen med tale, og sang- og musikkgrupper fra Sør-Tretten.

Den 8. juni 1953 hadde vi tur til Vanførehjemmet på Hamar der vi ble vist omkring over alt. Vi var imponert over alt som ble vist oss, samtidig som det gjorde et sterkt inn-trykk å se alle de som var der for behandling eller var der fast. Vi fikk virkelig se hvor nødvendig det var å hjelpe. Reisen som vi betalte selv, foregikk med tog og vi fikk en kupe for oss selv, står det i møteboka.

Medlemstallet varierte en del. Mange av oss som var med den første tida, hadde etterhvert stifta familie og ungene ville gjerne være med på møtene, så det ble en tid servert både sjokolade og kaffe på møtene, noe både for små og store.

Den handskrevne avisa, "Håp og Vilje", som var med både på møter og hyggekvelder, ble det slutt med i 1957. I stedet ble det opplesning, og da det var nokså mange barn med, ble det også noen leker på hvert møte.

Den 21. mars 1965 hadde vi et litt forsinka 20-årsjubile-um med hyggekveld i Båd-stø, med forskjellig under-holdning og stort frammøte, ca 70 stk. Samme året, søndag den 9. mai, hadde vi igjen tur til Vanføre-

hjemmet på Hamar. Men da brukte vi private biler. Der ble vi ønsket hjertelig velkommen og vist omkring. Vi tok oss god tid på rommene og snakket med pasientene, noe de syntes å sette stor pris på. Det var også mange som bodde der fast. Denne tida var det også to fra Tretten blant pasien-tene der, så vi hadde kjente folk til å vise oss rundt. Vi hadde med oss to kasser appelsiner til pasientene og 600,- kroner til hjem-met, ei hortensia til dagligstua og twist til de to trettingene.

8.juni 1965 hadde vi - sammen med Sør-Tretten sanitetsfo-reming - bedt alle på Cerebral paresehjemmet på Lillehammer til hyggedag i Båd-stø. Det kom 33 i alt - 22 elever og 11 "tanter". Samværet varte fra kl. 13 til 19 om kvelden. Det ble servert rømmegraut og smørbrød til middag, kaffe, kaker, is og brus til kveldsmat. Det var forskjellig underholdning utover ettermiddagen, og det så ut til at alle trivdes.

Disse har vært ledere i Sør-Tretten vanførelag i disse 20 årene:

Sofie Kråbøl 1944
Astri Hagen 1945
Oddbjørg Bleka 1946
Eldbjørg Stalsberg 1949
Mari Landgård 1953
Solveig Nygård 1954
Jorunn Bleka 1955
Anne Bergmo 1956
Synnøve Fonstad 1958 (til 1967)

Medlemstallet i hovudforeninga var noko svingande i desse åra etter krigen – frå 17 til 77. Det fins inga medlemsliste, men etter dei namna som står i protokollen å døme, ser det ut til at kvinnene har vore i stort fleirtall, enda både menn og kvinner hadde tilgang til laget. Desse har vore leiarar fram til 1965:

1938-39: Petra Hysten
1940: Karen Botterud
1941-51: Ingeborg Wasrud
1952-53 Fredrik Enge
1954-60 Astri Stalsberg
1961-62: Annfrid Flagstad
1963-66: Karstein Tande

Tretten vanførelag gav små julegaver til dei vanføre i bygda. Det arrangerte turar i distriktet for dei og laga hyggekveldar. Somme som hadde serlege behov, fekk litt penges-tøtte eller annan hjelp. Vanførelaget hadde

også tre rullestolar til utlån. Ein vanfør som var skreddarkyndig, fekk symaskin, ein annan fekk hjelp til ombyggjing av sykkel, og ein tredje fekk hjelp til å leggje inn vatn og klosett i huset sitt. Elles gav laget jamnleg bidrag til Østlandske Vanførelag - frå 200 til 2000,- kroner, og bidrag direkte til Østlandske Vanførehjem som dette Vanførelaget stod for – ein institusjon som vart opna i 1950. Hovudlaget var i verksemd til omkring 1990 og endra etter kvart namnet til Tretten handicap-lag.

Sanitetsforeningene i Øyer og Tretten:
Sjå artikkel av Johan Kraabøl "I gamle fotefar" 1999.

Red.

Red.:

Frå Tingboka (1711–1714)

Tingboka er rettsreferat frå bygdetinget som vart halde i kvart prestegjeld tre gonger i året. Det var futen som leidde tinget, og åtte menn frå prestegjeldet utgjorde lagretten – i somme saker berre seks. Bygdelenmannen var også tilstades, og alle hadde rett til å møte opp på tinget og følgje rettssakene. Her er nokre eksempel på saker som vart tekne opp på bygdetinget.

Offigstad tingstue, 1. desember 1710

Anno 1710 d. 1. December holtes almindelig Sage Ting paa Offixstad i Øyer Sogen. Ofuerverende Kongl. Mays. foget Hr. Christopher Brun med eftershrefne 8te Laugrettes Mender, Nemlig Oluf Holstenstad, I hans steed Oluf Solberg, Erich Hong, Johannes Hong, Oluf Elstad, I hans steed Jens Biørnstad, Tor Berg, Berdon Offixstad, Morten Offixstad, Ouden Skyeberg, Sampt biøyde LensManden Johannes Hiefne med Mennige thingsøgte Almue
Blef da først oplæst de høyØfrigheds brevver ligesom paa di andre steeder og paa Dofre findes indført.

Ein tjuverisak frå Nordmedlia

Kongl. Mays: Foget Hr. Christopher Brun hafver ladet indstefne Hendrich Skarperud og Erich Torresen som er paagreben for forgangne Tiufveri og ved Lensmanden Johannes Hiefne framført for Retten. Mogens Viger og Oluf Madssven vedstaar for Retten at di kom i høst i Skuraanden til Sprechenhus og det var ved høyeste dags tider. Da var Hendrich Skarperud nys kommen ud af staburet og hafde staalet 1 Melle Mel og 20 Lefver brød. Og som de talle til ham, kastet hand ned sit tyfstaalne - -yg og sprang til

skoven og holdt sig borte Ofr Otte dager. Og som di søgte alle steder efter ham baade hiemme og i Marchen, da fandt di ham paa en plads kaldtes Høilien. Og da var hand inde locht i et loft som var Ofr en boe og var igen lest med en hengelaas forre. Alt dette vedstod denne paagrebne tyf Hendrich Skarperud at vere Sandt i alle maader.

Hernest blef frembringet tillige med tyfven Hendrich Skarperud hans Tiufstaalne koster som hand hafr staalet fra sin Naboe Erland Sprechenhus, som er Taxeret og vurderet som følger:

1 Melle Mel for	”	”	20 s.
20 Lefver brød	”	”	20 s
1 taghud	”	”	12 s
drotremmer til Selle			
med Jern paa og træer	”	2 ort	8 s
1 1/2 bismerpund Flesk	1 Rdl	”	12 s
1 Eshe med Smør udi			
vegede til sammen			
2 1/2 pund	1 Rdl	1 ort	” s.
10 Marcher Jern	”	”	12 s
= Summa	3 Rdl	1 ort	12 s.

Alt dette Ofverskrefne vedstaar Hendrich Skarperud at hafve staalet fra Erland Spre-

chenhuus, og ganshe benegter ey videre hafr staalet (mer) ensom hand nu hafver bekiendt, og ganske benegter ey nogen hafver veret i følge med ham. Men hans husmand Erich Torsen som er paagreben og fremført for Retten hafver saavit veret medvidere udi dette tyfveri at hand hafver faaet den halfve deel af flesket, som hand gaf ham med sig, hvilchet ogsaa Erich Torsen self vedstaar for Retten.

Formedelst det er saa langt paa aftenen opsettes Sagen til i Morgen.

Om morgenen d. 2. Desember er Retten atter betient i Ofverskrefne Sag, blef da først fremshet for Retten den paagrebne Hendrich Skarperuds Quinde, Mari Ingelbretsdatter og tilspurt om hun iche er medvidere udi sin mands Tiufveri, hvilchet hun benegter ey at vere vidende derom.

Iligemaade blef Erich Torsens Quinde, Sirri Henningsdatter, tilspurdt af Retten om hun iche er medvidere at hendes Mand og Hendrich Skarperud hafr begaaet tyfveri til sammen. Det siger hun aldels intet ved af deris tyfveri, mens tilstaar at hendes Mand og Hendrich Skarperud gich altid til hverandre og hafde meget snak tilsammen, mens hvad det var om, viste hun iche.

Knud Potterud saavelsom Erland Sprechenhuus der er Hendrich Skarperuds Naboer, kommer for Retten og beklager sig at det hvert aar er blefven staallen fra dem baade Penger og andre varre, saa di derudofver snart er udarmet. Hendrich Skarperud vil iche vedstaa at hafve begaaet noget videre tyfveri en som hand tilforne hafver bekiendt og i retten findes indført i Achten at hafve vedgaaet tre bogjorder som hand og hafver staalet fra Erland Sprechenhuus.

Efter tilspørgelse til Erich Torsen, vil hand intet ved gaae noget tiufveri, mens alene hafver veret medvidere med Hendrich

Skarperud med det staaende flesk, og et par sorte vedmels boxer.

Oluf Madssven af Ringeboe Sogen kommer og for Retten og beklager sig at i vaares straxens før sædetiden blef det staallen fra ham af hans Sædekorn halfanden tønne som stoed i en boe paa gaarden, under Laas og Lochelse.

Erland Spechenhuus og Oluf Madssven svarer paa egen og Med Consortes vegne og tilstaar for Retten at hafve Ladet Paagribe disse tvende Personer Hendrik Skarperud og hans husmand Erich Torsen som Fogden ved Lensmanden hafr ladet giøre efter Loven og ladet dem paagribe.

Videre blef iche i Retten forre bringet mens Fogden tillige med Erland Sprechenhuus og Oluf Madssven Eshede dom i Sagen:

Er da Saaledes for Retten dømt og afsagt: Den indstefndte Person Hendrich Skarperud, som er paagreben i sit tiufveri, og Kosterne her for Retten fremført som er Taxcetter for Tre Rigsdlr Toe ordt og 12 s: tilstaar Self for Retten at hafve staalet denne vare fra Erland Sprechenhuus. Thi bør hand for saadant sit begangne Tiufveri efter Loven 6 bogs 17 Capt: 33 Art: miste sin hud i Fengsel, og efter Lovens bemelte Capetels 40 Art: at betalle den hand stal i fra i giæld og Tvigield. Det er først saa meget som hand stal fra ham og dernest dobbelt saa meget som er alt tilsammens Tie Rixdlr. og Tolf skilling, og hafr forbrudt sin hofvet Lod til sin husbonde. Erich Torsen som og self hafver vedstaaet her for Retten at hafve veret medvidere med Hendrich Skarperud udi dette Tiufveri, og hafver deraf bekommet Nogle støcher Flesk og (et) par boxer bør i lige maader efter Loven miste sin hud i Fengsel og hafve forbrudt sin hofved Lod om hand er noget eyende.

(17. februar 1713 kjem det opp ein sak som har samanheng med denne)

Futen stemmer Erland Sprekkenhus for gjeld

Biøyde LensManden hafr efter Fogdens befal ladet indstefne Erland Sprechenhuus formedelst at hand iche i Mindelighed vil betalle ham di Penger som hand hafr udlagt til biøyde LensManden Johannes Jefne for hand hafver underholdt tvende tyver nemlig Hendrich Skarperuud og Erich Torsen ofver aar og dag, og hafver derforre oppeberget af Fogden sin betaling Førre Tjuge Rixdlr. hvorforre Fogdens paastand er at Erland Sprechenhuus bør betalle ham igen sinne udlagde penge, saasom samme tyfver hafr staalet fra Erland Sprechenhuus, og derom er gaaen dom d. 2 Decembr: 1710, hvilchen dom blef indlefveret og oplæst for Retten.

Instefnede Erland Sprechenhuus møder for Retten og svarer til stefnemaalet, og beklager sig at vere en fattig Mand.

Viddere hafde Parterne efter tilspørgelse iche i Retten at forrebringe, mens Fogden paa stoed

Dom

Anno 1710 d. 2 Decembr: holtes det almindelig Ting paa Offixstad her i Øyer Sogen, hvor da Erland Sprechenhuus og Oluf Madssven af Ringeboe Sogen hafver svaret paa egne og med Consortes vegner og tilstaaet for Retten at hafve ladet paagribe disse tvende tyfver Hendrich Skarpperud og hans husMand Erich Torsen. Og som det begangne Tyfveri som di er greben ved er skeed hos Erland Sprechenhuus, hvorforre Erland Sprechenhuus som den rette efter Maals Mand bør efter Loven betalle til Fogden hans udlagte Penger Førre Tjuge Rixdlr., som hand hafr underholdt samme Tiufver ofver aar og dag, og saafremt disse Penger iche i Mindelighed betalles med En

Rixdlr: i Omkostning for denne foraarsagede proces, da udsøges det alt 15 dager af Erland Sprechenhuuses boe og formue under Lovens adferd.

Herimod hafver Erland Sprechenhuus sin søgende Ret forbeholden til Oluf MadsSven efter Lovens sigende og tilhold, saasom Oluf MadsSven hafver self vedgaaende for Retten at hand hafr veret med og greben disse tiufver

Ordforklaringar:

1 Riksdaler = 5 ort = 120 skilling

miste sin hud - pisking

Consorter – i rettspråket brukt om dei som i fellesskap forfølger ein og same sak for retten. Elles brukt generelt om ei gruppe menneske med felles interesse.

Hofved lod – også kalla boslodd. 1. Den del av eit bu som tilkjem ein, serleg attlevande ektemake i fellesbu. 2. Heile den egedomen som ein eig, unnateke jord. Å bli frådømd sin hovudlodd var straff for somme alvorlege brotsverk, ofte i samband med dødsstraff, her for tjuveri.

Kommentar:

I våre dagar synes vi vel at dette var streng straff, og det var det også – sett i forhold til dagens straffer. Det ser ut til at disse to ikkje berre vart dømde for det dei bevisleg hadde gjort og som dei hadde tilstått, men også for det dei var mistenkte for å ha stole. Kor mange år desse to skulle sitja i fengsel, står det ingenting om!

Enda meir urimeleg synes vi framhaldet av saka var – det at fornærma i saka, Erland Sprekkenhus, måtte betale for fengselsopphaldet for desse to dømde. Men slik var det!

LINLYKKJA GÅR OVER FRÅ RØDNINGSPLASS TIL GARD

Anno 1711 d. 11 Juli var efter Kongl: Mays: Foget Hr. Christopher Bruns andorning paa den Plads kaldes Lindløchen som besidderen Lasse Erichsen bruger og beboer og som den iche tilforne er lagt for nogen skyld, mens udi Matrikulen allene findes indført for en Rødnings Plads og aarligen svart der af Tre Rixdl: Ofververende høyst bemelte Kongl: Mays: Foget med eftersshrefne 6 Laugrettes Mender, Johannes Vedum, Frands NedreMoe, Amund Modshuus, Johannes Hong, Oluf Solberg og Ouden Skyeberg, sampt bunde LensManden Johannes Hiefne med flere godt folch.

Indlefverede da i Retten Lasse Erichsen sit skiøde udsteed af Maren Frandsd: boende paa Rindal udi Øyer hofvet Sogen hvor udi skiøder den Rødnings Plads kaldes Linløcken, som efter forregaaende dom og Kiendelse at vere oprydet under den gaard Rindal med Skiødes videre indhold. Dat: d. 26 Octbr: Ao. 1702, og efter dens paashrift findes at vere tinglyst d: 22 Octbr. Ao. 1703

I ligemaader blef anvist i Retten den ommelte Dom i Skiødet som er af Dato 4 Nouembr: 1637: som er udsted af Sorenschrifveren Morids Jonsen og Sex Laugrettes Mender som er saaleds afsagt at samme Linløchen bør at Lige og bruges under Rindal, Oluf og hans arfvinger til Odel, angerløst.

Hvorefter hafver vi erfaret og beseet samme Plads Linløchen tilligende Agger og Eng som befindes og erachtes at vere god for Firre skind skyld hvoraf hand svarer aarlig Skat og Retighed deraf til Deris Kongl: Mays: som er Odels eyere, saasom fremvises i Retten af Lasse Erichsen at Pladsen Linløchen efter Skiødes formeld og Riktig Adkomst er eyende, og hans udraster og eyendeller gaar til fields og fiere efter hans jordes gierder og formarcher.

VURDERING AV KOLBU SOM SKATTEOBJEKT

Syver Kolbu vil betale meir skatt (1. Desember 1711)

Sifr Kolleboe som bruger sin Eigen Eyende Plads Kolleboe, skylder Et skind, og som hand hafver nu Rydet dørchet og forbedret den, angifver hand at den er blefven saa god at hand deraf kand svare skadt til Deris Kongl. Mays: af samme sin Plads for Tre Skind skyld.

Lagretten vurderer Kolbu på nytt (15. juni 1713)

Anno 1713 d. 15 Juni var paa den Plads kaldis Kolbu beligende i Øyer sogen efter Kongl: Fogeds Hr. Christopher Bruns for anstaltning at besigtige Pladsens tilliggende Agger og Eng om den befindes bedre for shyld en som den tilforne er lagt forre. Tilstedeverende biøydelensManden Johannes Jefne med eftersshrefne 6te Laugrettes Mender, nemlig Halfvor Gilleboe, Oluf Gilleboe Laurids Lonche, Berger Kramperud, Tosten Lie og Oluf Lien.

Hafver da ofvermelte Laugrettesmender beseet Pladsen Kolleboes tilligende ringe Agger og Eng tillige med biøyde Lens Manden, som aldellis iche kand befinde den at vere bedre enn den tilforne erlagt forre til nemlig til Tresinds aarlig Svarelse udi skatters Retigheds Svarelse til Deris Kongl: Mays: saasom det er en ringe Jord som tager største Skade af frost, saa det mangel gang bort fryser Reent paa en Nadts tied, hvorforre Laugrettet siger platt ud at di ingen lunde kand forre finde for Ret og billigt at legge Pladsen høyre en som den til forne er lagt for Tresinds Skyld.

**PEDER MORTENSEN LYSER RØD-
NINGSRETTEEN PÅ LISVEA**

(15. juni 1713)

Peder Mortensen kommer for Retten og lyser sig for Rødningsretten til den plads kaldes Lie Sven som hans Fader hafr oprydet og opbygget den. Hvorforre hand formener sig efter Loven at vere den nærmeste til brug og besidelse saasom hand hafr tient Deris Mays: for Soldat.

**MONRATH STEMNER HUSMENN
FOR ARBEID I PRESTEGARDEN**

(12. sept. 1714)

(Desse husmennene var innstemna for same sak på førre tinget, men møtte ikkje)

Hans Welærverdighed Hr. Christian Wolfgang Monrath hafr til nest avvigte Ting d. 12 Septbr: 1714 i Retten stefndt Eftershrefne for prestelig arbejde som sedvanligt nemlig Oluf Moeshougen, for sig og sin Quinde 1 Ordt for tvende maal at skiære, Barbroe Kilgaard Et Maal 12 s: Hans Moldongen for sig og sin hustru 2 Maal, Kari Mellum 1 Maal 12 s: Terne Olufsd: 1 Maal 12 s: Jon Peders: Klocher for sig og sin hustru 1 ordt. Alle disse indstefndte mødte ey for Retten til siste Ting, hvorforre det blef dem lagt Laugdag forre til dette Ting, hvilchen Laugdag er for dem anvist, og stefnings vidnerne Jo-

hannes Hiefne, Jon Bolvigen og Jon Moshus aflagde sin æd for Retten at alle ofverschrefne er lovlig indstefndt til i dag efter opsetelsens indhold, mens efter at det blef dem trende ganger paa Raabt paa Tinggaarden, møder endnu icke nogen paa deris vegne og svarer til stefnemaalet, hvorforre hans Ærverdighed paa stoed (d)om uden videre opsettelse til betaling med denne foraarsagende processes om Kostning.

Almuen blef tilspurdt af Retten hvad det sedvanlig præstelig arbejde hafr veret af husfolcherne aarlig. Dertil svarede di, at Mand og Quinde shar aarlig 2 Maal, dersom er enlig et Maal.

Afsagt:

Saasom Oluf Moeshougen Rester for sig og sin hustru 2 Maal at skerre En Ordt, Barbroe Kilgaard Et Maal 12 s:, Hans Moldongen for sig og sin hustru 2 Maal 1 Ordt, Kari Mellum et Maal 12 s: Terne Olufsd: 1 Maal 12 s:, Jon Peders: Klocher for sig og sin hustru 2 Maal En Ordt, hvilchet resterende sedvanlige Præstelig arbejde en hver af dem bør betalle som før ermelt med den for aarsagende processes omkostning, i alt Toe Rixsdlr., som enhver hafr at betalle for sig, saafremdt det ey 15 dager efter denne doms lovlig for kyndelse shal udsøges af deris eyende Medler og formue.

Jernhesten

Jernhesten var en redskap som ble brukt på en del gardsbruk i krigsårene 1940-45 og trolig noen år etter, helst på brattlendte gardar. Bortsett fra den elektriske motoren, var nok jernhesten en "hjemmegjort" innretning som enkelt forklart bestod av en elektrisk motor, en aksling med en trommel av tre og ei stor reimskive i ene enden, en 10-millimeter tjukk vaier som var festet til trommelen, og drivreim mellom motor og trommel. Vaieren var så lang som den trengtes. Akslingen med trommel stod på et solid stativ, og vaieren ble selvsagt rullet på og av trommelen. Dette var altså en vinsj, og det var trolig flere måter å lage den på, men motor, trommel og vaier måtte selvsagt være med.

Kristian Bakkom på småbruket Bakkom øverst i Musdal, var trolig den første i bygda som fikk gjort en jernhest og brukte den.

Kristian Bakkom med jernhesten på jordet i Bakkom først i 1940-årene

Kristian var en svært nevenyttig kar, og svært interessert i alt som hadde med motorer å gjøre.

Sigrid Kleiven (Bakkom) forteller at hun som jentunge heime i Bakkom var med når jernhesten ble brukt. Der ble den brukt til forskjellige arbeid på jordet til ut i 1950-årene. Selv etter at det kom hest på bruket, ble jernhesten brukt på de bratteste delene av jordet. Under pløying ble det brukt et spett som det da var festet en trinse eller en enkel talje på, som vaieren gikk om. Spettet ble satt ned i øvre kanten av det stykket som skulle pløyas. Jernhesten måtte da plasseres slik at vaieren fra trinsen på spettet gikk rett på trommelen på jernhesten

Vaieren var festet til ploget og ble dradd med handmakt til nedre kanten av jordstykket som skulle pløyas opp. Jernhesten måtte være plassert slik at den som startet og passet den, måtte se både der plogfora begynte og der ploget kom opp til spettet. Når det var pløyd noen forer, måtte spettet flyttes videre bortover. Samme systemet ble brukt på andre våronnredskaper som slodd og harv.

Det var da naturlig at jernhesten ble brukt i bratte bakker, da en måtte dra vaieren og redskapene nedover igjen. I Bakkom ble jernhesten også brukt til høykjøring, forteller Sigrid. Og en måtte alltid være to om å bruke

Høykjøring med jernhesten i Bakkom. Høylasset er kommet opp til låven. Kristian i skjekene for å dra lasset inn på låven. Sigurd Bakkom ved spaken på jernhesten, Sigrid står i høylasset. Til høyre på bildet står Oline Bakkom, søstra til Kristian.

den, men et barn kunne godt klare å betjene den.

Det var helst på de mindre og brattlendte gardsbrukene at jernhesten ble brukt, men på Enge på Nord-Tretten, som er en ganske stor gard, ble jernhesten brukt i 3-4 år fra 1943, forteller Ivar Enge som var en unggutt den gangen. På Enge ble jernhesten brukt til oppkjøring av lo fra jordet ned for garden. Jordet her er jevnt bratt med en ekstra bratt

Sigurd Granli i 1898-1974, bak hetsteplogen som trekkes med vinsj i Bakkomsjordet Bergbakken.

bakke midt nede på jordet. For en vanlig hest var det tungt å komme rett opp her med lass.

Jernhesten på Enge hadde en 9 hestekrefters motor og en 10 millimeters vaier som var 300 meter lang. Loa ble tresket under innkjøringen på Enge. Jernhesten stod da plassert oppe ved innkjøringen til låven, men en kom ikke like inn med lasset uten videre så her måtte en ha en hest som drog lasset inn på låven. Når det var tresket opp, ble den tomme vogna festet til vaieren og sendt nedover jordet igjen, og et nytt lass ble lesst og opp-

kjørt. På Enge måtte de ha et bremsesystem på jernhesten slik at ikke vogna fikk for stor fart nedover jordet.

Nede på jordet måtte de ha en hest til som de brukte når de lesste loa på vognene. I alt måtte det i tillegg til jernhesten, være to firbente hester og tre vogner. På Enge stod låven på oversiden av vegen. I begge veggrøftene måtte det legges lemmer for å få dradd vognene med lass over. Vaieren gikk

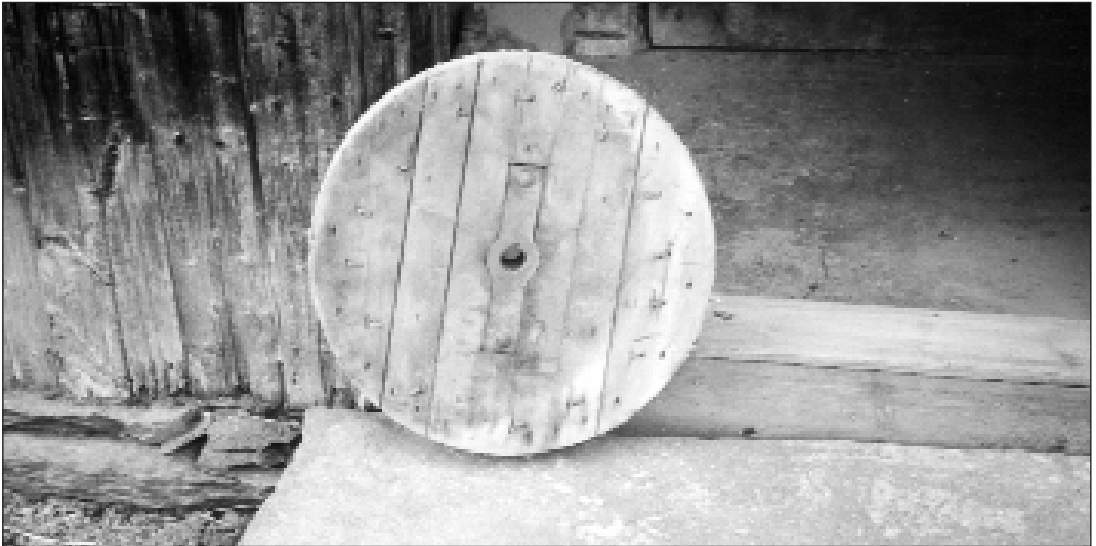

Sigurd Granli 1898-1974 trekker plogen i retur i Bakkomsjordet, Bergbakken. Vinsjing.

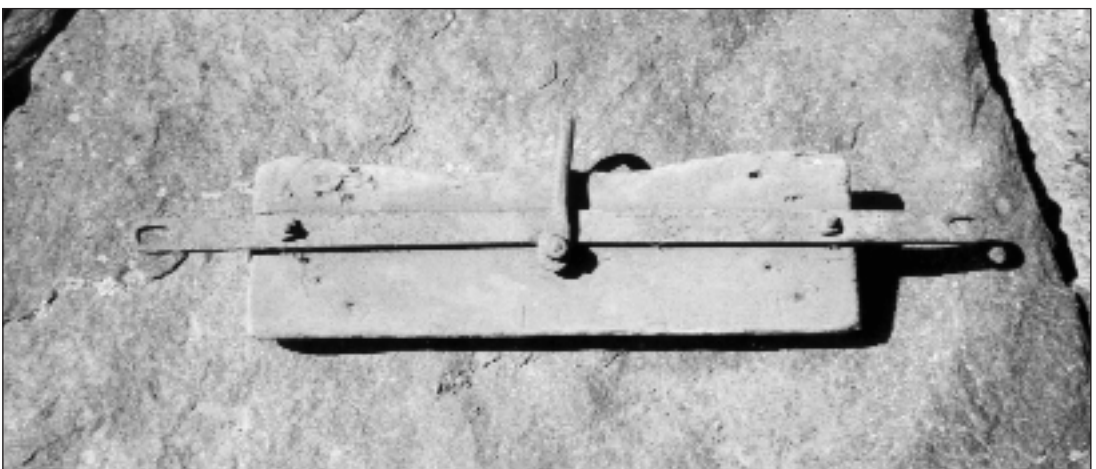

også over vegen. Derfor ble det oppsatt et rødt flagg i vegen når kjøringen pågikk, slik at eventuelle trafikkanter ble oppmerksomme på denne. De oppe i låven kunne ikke se de som holdt på nederst på jordet med lessing. Derfor varslet de med å blåse i en pippil når lasset var ferdig og en kunne starte opp jernhesten.

Ivar forteller at når jernhesten ble brukt bare noen få år på Enge, var det fordi vaieren måtte gå over vegen for å komme til låven. Med større trafikk på vegen ble det et problem.

På Enge er det fortsatt en del igjen av jernhesten. Denne reimskiva av tre var festet til akslingen på jernhesten. Innenfor den, på akslingen, var det nok en reimskive som satt løst på akslingen som drivreima ble penset over på når vaieren skulle trekkes ut igjen.

Når jernhesten ble brukt til lokjøring på Enge ble denne innretningen satt i skjekene på en høyvogn eller hjulslede. Det var da enkelt å skifte ut fra jernhesten til en vanlig hest.

Oddvar Stensrud:

Gamle værtegn og merkedager

I eldre tider var nok folk mer avhengige av været. Derfor lærte de seg å legge merke til tegn i naturen, for disse værtegnene kunne varsle været i tida framover. Likeså la de merke til hvordan husdyr og andre dyr oppførte seg, for det kunne fortelle om værromslag. Trolig har dette lite for seg, men noen av disse eldre tegnene kan nok ha noe for seg også i dag, og kan være verdt å legge merke til.

De gamle merkedagene spådde gjerne været for lang tid framover. Slik været var på merkedagen, ville det bli til bestemte tider senere på året. Været på merkedagene kunne også fortelle noe om hvordan avlingene skulle bli.

For min del husker jeg noen mer tvilsomme værtegn fra barndommen og ungdommen. Når to som gikk og kådde flathøy, kom til å slå rivene sine i hop, ble det sagt: Det blir høyvær i mårrå au!

Når en la fra seg riva, skulle en ikke legge den med tindene opp, for da ville disse stikke hull på skyene, og det ville bli regn.

Ellers er flere vanlige, sikre og velkjente værtegn som også brukes i dag – av og til forma som rim:

- *aftenrøde gjør morgenen klar, men morgenrøde pisser i høyet hans far.*
- *Når skodda legger seg ned i dalbotnen, blir det fint vær, men trekker den opp, blir det mer regn.*
- *østa-glette, gir ei våt hette*
- *Når røyken stiger rett opp fra pipa, blir det finvær, men slår den ned, blir det uvær.*
- *Ser en regnbue, blir det regnbyger, likeså hvis det skinner og blinker i taksteinene på husene.*
- *En ring rundt månen har nok vært - og er fortsatt - et sikkert tegn på at det blir nedbør.*
- *Vesta klare, vil lenge vare, er en kjent oppfatning når det gjelder været på Østlandet*

Atferden til somme fugler og dyr spådde været:

- *Drar grågåsa nordover tidlig på våren, ventes en mild og god vår,*
- *når skjæra bygger reiret høyt, blir det tørkesommer,*
- *når gauken gol før bjørkelauvet var stort som musører, betydde det et dårlig år,*
- *gol gauken etter at slåtten hadde begynt, tydet det på sein høst,*
- *så du den første linerla om våren på taket, var dette tegn på godt år,*
- *fløy svala høgt, ble det pent vær, fløy den lågt, ble det regn,*
- *når hakkespetten skreik, ble det regnvær – den var sett på som en uværsfugl,*
- *når katt og hund eter gras, blir det regnvær,*
- *krøp katten under ovnen, var det uvær i vente,*
- *når hesten ristet seg i selen, betydde det uvær,*
- *krølla kua rumpa og la den på ryggen, venta ho godvær,*
- *trekker sauene opp i høyden når de går på beite, varsler det godt vær,*

- trekker de ned i skogen, blir det uvær. Lika-
så med hestene,
- velter grisen seg i søla, ventes en langva-
rig tørkeperiode,
- biter fisken dårlig, blir det uvær
- kryper mauren oppover staven når du set-
ter den ned i maurtua, blir det solskinn og
finvær,
- når flua er pågående og stikker mye, blir
det alltid regn,
- ser du humle i april, blir det en kald som-
mer

Rogna og rognbæra skulle også fortelle noe om snømengden kommende vinter. Dette har vært tolket på flere måter. Den mest kjente er nok denne:

*Mye rognbær, lite snø, for rogn bærer ikke
to bærer samme året.*

Været på de forskjellige ukedagene kunne også ha betydning:

Merkedager

6. januar – trettendagen

*Trettendags tøy(r) er bedre enn hundre lass
høy*

12. januar – midtvinter

*I dag den halve vinter går, men største kulde
atterstår!*

25. januar – Pålsmesse

En klar Pålsok varslar gode årstider

2. februar – Kyndelsmesse

*Hvis sola skinte så mye den dagen at det
dryppet fra kirketaket, ble det tidlig vår.*

22. februar – Peder Stol, eller Per Varme-
stein

- en god søndag ville bli ei god uke,
- regner det under søndagsprekenen, vil det
regne hele uka,
- torsdags klare, vil sjelden lenge vare
- fredagen er alene om været

Grisemilten har vært brukt til å spå været helt til i dag. Vinteren 2001-02 var grisemilten tykk foran og tynn bakover. Derfor ble det forholdsvis mye snø først på vinteren og lite på ettervinteren.

Snømengden kommende vinter kunne en også se på tistelen: så høgt som tistelen vokser om sommeren, så høgt ville snøen dekke marka om vinteren.

Tida for granas nålefalling er også et kjent merke på hvor mye snø det vil bli om vinteren, for barnålene blir liggende midt i snølaget.

Kald vinter gir en varm sommer.

*Nå hev 'n kasta, 'n Peder Stol, sin varme
stein i havet,
og rett nå kan den lyse sol ta vinteren i ave.
Nå livner alle ting allesteds,
det lakker mot Kyndelsmess, og mørket går
attende! (Theodor Caspari)*

21. mars – vårjevndøgn

*Slik været er vårjevndøgn, slik skal det være
like til jonsok*

14. april – sommermålsdagen

*Slik været er denne dagen, vil det være hele
sommeren*

1. mai – Gaukemesse

*Godt vær gaukmessedagen gir godt som-
mervær*

12. – 14. mai – jernnettene om våren
Nå kan frosten være farlig

15. mai - Hallvard sok
Den som ikke har sådd tolv dager etter, kan like godt la det være.

24. juni – Jonsok
Regner det jonsok, blir høsten våt

20. juli – Marit Vassause (Margretmesse)
Fekk ho Marit nok i vassausa si, vart det vondt å få høyet tørt!

23. juli – hundedagene går inn - og ut 23. august
Slik været var 23. juli, skulle det bli resten av hundedagene!

25. juli – Jakop Våthatt (Jakopsmesse)
Regn denne dagen, varslet en våt høst

27. juli – Sjusoverdagen
Regner det sjusoverdagen, skal det regne i syv uker

29. juli – Olsok
Skinner sola så mye Olsokdagen at en kan sale en hest, blir det godt år!

10. august – Larsok
Larsok-været vil vare til barsok!

24. august - Barsok
Dette var første høstdagen, og den varslet været for høsten.

20.-29. august – Jernnettene om høsten
Nå kunne en vente frost!

1. september – Kvernknarren
Var det tørt denne dagen, ble det lite med kvernvatn utover høsten.

29. september – Mikkelsmesse
Nå kan en vente snø.

14. – første vinterdagen
Som vinterdagens vær er, skal vinteren bli!

21. desember – Thomas brygger
Var det godt vær denne dagen, kunne en vente godt år!

Ola T. Rybakken:

Bruk av never som material

Av og til kan det vera nyttig å sjå litt attover i tida, sjå korleis folk fann løysing på somme praktiske, daglege problem. Eit gammalt ordtak lyder slik: ”Naud lærer naken kvinne å spinne.” Ja, naud og fattigdom tvinga nok ofte fram løysingar som kunne vera fleire til nytte.

”Langt til skogs, på tun og støl, lydde kravet: hjelp deg sjøl,” skriv Olav Aukrust i diktet ”Emne”. Ja, mest av alt dei trongde av reiskap og anna i gamle dagar, laga dei seg sjølve. Og vyrke fann dei oftast ute i naturen.

Nevra var eit slikt vyrkje. Birkebeinarane, som vi har høyrst om, fekk namnet sitt av di dei vinterstid surra bjørkenever rundt leggane til vern mot kulda, snøen og væta. Ja, nevra har vore nytta til mangt. Fyrst om noko svært mange hadde både nytte og glede av.

Tak med never og torv

Ikkje utan grunn har den ytste delen av bjørkeborken – nevra, gjennom uminnelege tider vore nytta som underlag på torvtak. Nevra har to føremunar som gjer ho serleg velegna til dette: Ho er heilt vassstett, og ho er sterk mot råte. I Russland og dei nordiske landa har nevra vore nytta til takvyrkje heilt fram til vår tid. Men nå har solid plastmaterial teke over for nevra.

Dagens tekkjemåte er velkjend. Her skal det takast med litt i frå eldre tid da nevra var eit av dei få materiala som kunne gje tette hustak i årevis.

Fyrst måtte ein skaffe seg never - mye never, og den måtte flekkast av. Det gjekk føre seg om våren i sevjelaupen. Lugomt

flekkje-emne var bjørk som hadde kvit og glatt never og eit stamme-tverrmål på mellom 4 og 8 tommer (10-20 cm). Bjørka vart oftast felt, men ein trongde ikkje gjera det. Treet tørka ikkje for det. Stamma vart kutta i passelege lengder. Så banka ein lett og forsiktig på borken, og etter eit skår langsetter stamma med tollekniven, kunne nevra vrengjast av den brune underborken. Neverflaka skulle helst ha ei flate på 1 til 1 1/2 kvadratfot. Nevra vart samla og lagt i passelege buntar, neverla'er, dei vart kalla. Oppå buntane vart det lagt tunge press – eller *farg*, for å bruke eit ord som er gått av bruk. Det skulle hindre at nevra krulla seg. Var det store eller mange tak som skulle tekkjast, hende det at dei rådde til never

både to og fleire år føreåt. Leggjinga på taket måtte sjølvsagt gjerast nøye om taket skulle bli tett. Nedste ferda med never måtte leggjast med bork-sida opp, og så langt ut at nevra kunne krulle seg over torv-vola*. Like eins vart det gjort over vindskieborda.

Neverkonten

Før i tida måtte folk ofte bera bører, tunge bører. Om ein ikkje hadde hest, var det ikkje stort anna å gjera. Kvinner brukte mest koger av ulike slag, laga av spon eller tæger. Karane bar børen sine i bakmeis, skinnhit eller rupesekk, eller *rup-påså* som eg hugsar somme gamle sa.

Den første og einaste gongen eg har sett ein neverkont i bruk, var under krigen. Osломannen Knut Mostue, som nyleg hadde kjøpt garden Jaer her i Øyer, var fleire gonger innom snikkarverkstaden til Karl Bergheim der eg hadde arbeid den tida. Verkstaden låg på Bergheim si tomt, like opp for Tingberg.

Fyrste gongen Mostue kom med neverkont på ryggen, fortalde han oss at denne konten hadde han bytta åt seg frå ein gjetar langt inne på Hardangervidda.

- Gjeteren fikk den nye Bergans-sekken

min, og jeg fikk neverkonten hans. Vi var begge svært godt fornøyde med byttehandelen, fortalte han.

Neverlur, langlur og gjætlur

Truleg var det på 17- og 1800-talet at neverluren var mest i bruk her i landet. På den tida var rovdyrplaga stor. Buskapen som gjekk på beite i utmarka eller på fjellet, måtte gjætast. Gjætaren, oftast ein ung-gut, gjekk i hop med dyra heile dagen. Han hadde litt mat med seg i ei skreppe, ein tollekniv og somme hadde også gjætlur med seg. Luren kunne vera både til nytte og hygiene.

Lyden frå ein slik lur kunne høyrast langt unna. Om eit eller anna stod på slik at gjætaren trongde hjelp, kunne ein raskt få gjeve signal.

Neverluren som er vist på biletet, er 120 cm lang, svarva og skore i furu og utvendend vikla med never. Opphaveleg kjem denne luren frå Øyer, men den er nå å finne på Norsk Folkemuseum på Bygdøy.

Neverskrukke

Nesten overalt i Norge gjør man af Never mangfoldige Slags Kurve og Kar, der bruges til at føre og gjemme baade tørre og flydende Gjenstande. Et saadant Kar, som er vel kjendt under Navn af Skrukke eller Næverskrukke, har en cylindrisk Form, er forsynet med en tæt Bund og et Laag, og paa den ene Side er den gjerne sammensyet med tæger; det er de tynde Rødder af Furen; alt dette finder man ikke sjelden udført med en viss grad af Kunstfærdighed.**

Neverskrukka, slik eg kjenner ho frå Øyer, har helst vore nytta ved fiske, stongfiske, og da serleg til fiske i fjellvatn og –bekkar og da til å ha fisken i. Namnet fiskeskrukke, *fischeskrukke* på bygdemålet. Storleik og form har vore så ymse, ettersom dei fleste var heimlaga, men om lag 20-30

cm lang, og litt mindre i høgda. Breidda i botnen (botn- og sidebord) var ca 4-5 cm. Fronten og baksida var fletta av 1-2" breie never-remser.. Fiskeskrukka hadde lang bereim til å ha over aksla.

Sko av fletta never

Det er fortalt at somme stader har det vore laga sko av fletta never. Slike sko var lette, men ikkje serleg slitesterke. Neversko var nok best til bruk innomhus i sommartida. I litteraturen har eg sett at neversko også har vore kalla tømmerfløytersko, men veit ikkje meir om det. Neversko var sjølvsagt sers lette, og var føyelege mot underlaget – tømmerstokkane.

Never som skrivepapir

For eit par hundre år sidan hører vi om at i mangel av skrivepapir, brukte somme never å skrive på. Papir var kostbart ettersom det var handlaga.

Diktaren Claus Frimann (1746-1829) som var prest i Nordfjord, gav ut ein biografi om ein framifrå bonde på Sunnmøre som heitte Sivert Aarflot (1759-1817). I dette vesle klyppet kan ein sjå at den tida trongde ein ikkje ha papirinnsamling:

Til det første aar Forskaffede min Fader mig noget papir; siden gjorde jeg mig af fin Birke-Never små Skrivebøger, og hjalp mig saaledes frem med Sammenskrift. En Mand som endnu indtager en fremragende Plads i den norske Literatur, har fortalt mig, at han i sin Barndom, levede under saa smaa Forhold, at han selv maatte lære sig at skrive, og i mangel af Papir brugte ogsaa han Næver.**

Dåser og øsjer av mange slag

For hundre år sidan vart det fortalt at ”i de Nordligste Egne og de tilgrænsende Dele af Russland gjør man ogsaa af Never forskjellige Daaser og deslige til Snus og Røgetobak; ja saadanne nationale Industrigjenstande findes undertiden som Handelsvare i Christiania.”

Ein treng ikkje gå så langt attende i tid for å finne slike neverarbeid. Biletet under viser eit fint eksempel på russisk kunsthåndverk der alt materiale er never. Neverøsjja er kjøpt her i landet i 1990-åra.

* torv-vola er stokken nedst på tak-kanten som heldt torva på plass.

** sitat frå eit 100 år gammalt ekspl. av bladet Urd, likeså teikningane av neverkont og neversko.

Vegbygging

(Tida 1945-1965)

Gode vegar er ein føresetnad for at eit moderne samfunn skal fungere. I dei fyrste 20 åra etter krigen vart det bygd i alt 51,7 km veg i Øyer kommune som fylket hadde ansvaret for. Det kunne vera vegar bygd på heilt ny grunn, eller vegar der det før hadde vore berre kjerreveg, eller det var simple bilvegar som nå vart utbetra og fekk ein høgare standard. Det har ikkje alltid lykkast å finne den nøyaktige tida da den einskilde vegen vart bygd. Somme gonger kunne det gå fleire år frå han var ferdig til han vart overlevert. Men den datoen har vi. Skogsbilvegar, setervegar og andre private vegar er ikkje tekne med her.

Dei fyrste åra etter krigen var "håndamakt" framleis brukt ved vegbygging i Øyer. Det var hakke og spade, spett og slegge, stubbe-brytar og trillebåre, mineringsbor og feisel. Men det var fyrst da maskinene kom i bruk at vegbygging vart – etter måten - ei lett oppgave og fekk noko omfang. Det var bulldozer og schoweldozer, kompressor og gravemaskin, bil og dumper til transport av masse.

Sø'bygda og Lisgrenda

1) Hunder gard – gamle Bruvoll – Hunder stasjon:

Denne vegen vart påbegynt alt i 1946. (Sjå "I gamle fotefar" 1996) Lengde: 1560 m + den søre armen på 140 m til Hunder stasjon. Både stasjonen og vegarmen er borte nå. Det fans ingen veg der frå før. Nå fekk Sø'bygda lett vint vegsamband med riksveg 50 frå sør. Den vart ferdig og overlevert først den 22.10.1948.

Frå før var det ein veg om Fossegarden opp til Hunder gard og Ile. Den var bratt og hadde låg standard, men var farbar med bil om sommaren til Hunder. Dette var ikkje

offentleg veg, men den vart brukt av folk i søre delen av Sø'bygda.

2) Ile - Bakstad:

Lengde: 1.600 m. Overlevert 5.11. 1955. Bygd på ny grunn. Bakstadgrenda hadde frå før berre kjerreveg frå Hunder gard.

3) Ensby - Måkerud:

Dette var ei utbetring av riksveg 50. Parsellen hadde ei lengde på 4.2 km. Den vart overlevert i 1965, same året som riksveg 50 vart til Europaveg 6.

4) Neremo - Søre Brynsåa:

Frå Neremo til Trodalen var vegen heilt ny. Fram til søre Brynsåa var det Gamlevegen som vart utbetra. Total lengde: 1.980 m. Overlevert 3.11.1951.

5) "Molbosmoget" - Øverli:

Frå før gjekk det ein veg opp til Li som tok av ved Neremo. Han heldt fram opp til Lissetra og vidare innover fjellet. Dette var bilveg. Den nye tok av ved "Molbosmoget"-

noen hundre meter nordafor Nermo og vart bygd på ny grunn nesten opp til Li. Der kom den inn på den gamle vegen frå Nermo som herifrå vart utbetra. Lengde: 1.620 m. Overlevert 3.11.1951. Den nedlagde vegstumpen frå Nermo til Li, er nå ein bit av Pilegrimsleia gjennom kommunen.

6) Søre Brynsåa - Østerhaug:
Gamlevegen vart her utbetra. Lengde: 640 m. Han var ferdig 1958, men ikkje overlevert før den 2.10.1962.

Flata og Midtbygda

1) Tingberg - Øyer kyrkje:
Vegen vart bygd på ny grunn og skapte eit godt vegsamband frå E-6 og Tingberg til Midtbygda, Lisgrenda og Søybygda. Ved same høve vart vegen til Midtbygda lagt på nedsida av kyrkjevangen medan han før gjekk over denne.

Vegen vart påbegynt alt i 1962, men ikkje overlevert før 12.10. 1966. Lengde: 1.070 m Den vegen som i dag heiter Klokkerstien - også kalla "Krøplingen" - var den

gamle vegen til Midtbygda saman med vegen om Haugsgutua og den som i dag kallast Kirkevegen. "Krøplingen" har nok vore bilveg ein gong ettersom det framleis er stabbesteinar der, men det er lenge sidan den vart nedlagt som bilveg.

2) Krukhaugen - Olstad:
Frå Krukhaugen til Nystugua (Lundstad) var det frå før kjerreveg, men derifrå og opp i Båsen vart det nå heilt nybygd veg. Vegen frå Olstad var bilveg som nå fekk høgare standard. Lengde: 4482 m. Vegen vart bygd i tida 1960-64 og overlevert 9.6.1-964.

Før var det vegsamband med Nordbygda oppover frå Skåe, forbi Nystugua til Korsbakken der den kom saman med vegen frå Nordbygda.

Nordbygda

I alt fire vegar tok av frå riksveg 50 og gjekk opp i Nordbygda.

Den synste tok opp ved Odden og gjekk oppover Dalsenget, så ovanom Bakkelund og bort til Lunke. Der delte han seg i to: ein

Bilde frå 1952. Oppigard Gildbu var da utflytt, og Bortistugun Gildbu var delvis utflytt,

gjekk opp i Lunkehaugen og vidare opp til Olstadgrenda, og ein nordover - forbi Nordlund til Bergaust der han kom attpå Nordbygdvegen. Dette var alt saman kjerrevegar som ikkje kunne køyrast med bil.

Den neste tok av ved Nybakken og gjekk oppover jorda til Gildbugardane. Der delte han seg i to: ein arm gjekk opp til Lunke medan ein annan svingte nordover til Bekken der det var skule og misjonshus, og heldt så fram nordover.

Den tredje vegen tok av ved Tolstad og tok snarast opp i retning Bekken. Litt før han kom dit, kom han inn på vegen frå Gildbu. Dette var mest å rekne som ein svært enkel snarveg.

Den fjerde og siste vegen tok av ved Rustberg, gjekk oppover skogen og kom att innpå flata sør for Vollstugua der den kom saman med vegen frå Gildbu. Litt lenger nord, ved Vollstugua, delte også denne seg i to. Eine armen gjekk opp til Skard, Brekke og Rindal og vidare nordover Kanan til Tretten. Den andre gjekk opp til Kvam, heldt fram på øversida av husa der, gjorde

så ein S-sving og kom att på øver-sida av husa på Bergaust-gardane der Pilegrimsleia går i dag - og vidare opp til søre og øvre delen av Nordbygda. Det gjekk også ein veg frå Rindal, innafor husa på Brekke, på tvers av lia og innpå Nordbygdsvegen ovanom Kvam.

I åra rundt 1950 var det mye vegbygging i Nordbygda.

1) Blomberg (Thompson) - Gildbu - Kvam: Her var det ingen veg frå før. Denne vegen vart bygd med handmakt og vart påbegynt under krigen. Seinare vart han bygd vidare nordover forbi Bekken, kom inn på den gamle vegen frå Rustberg og heldt så fram opp til Kvam og vidare opp i Nordbygda.

2) Gildbu - Lunke:

Denne nye vegen følgde den gamle kjerrevegen til Lunke. Lengde: 1.130 m. Overlevert 22.10.1-948.

3) Kvam - Skjønberg - Olstad:

Denne nye vegen følgde den gamle og var

Parti frå søre delen av baklia i Øyer. Den gamle vegen gjekk ovanfor husa i Haugaløkken. Bildet er frå 1953

stort sett ei utviding og ei standardheving av den gamle vegen. Men nå vart han lagt på ned- og sørsida av Bergaustgardane så den vegstubben vart heilt ny. Lengde: 2.380 m. Overlevert 3.10.1-953.

4) Kvam - Stalsberg:

Nyvegen vart for det meste bygd på ny grunn, men stykkevis på den gamle vegen gjennom Kanan. Lengde: 4.170 m. Overlevert 30.10.1959.

Nord-Tretten:

Bergmo - Sagodden:

Frå før var det her ein veg som var slik at ein såvidt kunne komme fram med ein bil på sommarføre, og han hadde mange grinder. Den nye vegen følgde dels denne, dels vart han bygd på heilt ny grunn. Han kom innpå gardsvegen som førte opp til Magelgardane. Lengde: 1.383 m. Overlevert 1.10.1953.

Vestsida i Øyer og Tretten:

Fylkesveg 256. Total lengde: 22.780 m. Vegen vart bygd i fem bolkar og fylgde stykkevis den gamle vegtraseen der det var gammal veg. Somme stader vart vegen bygd på heilt ny grunn.

1) Fåberg grense - Lågårud:

Lengde hovudlinje: 5.634 m + arm til Øyer stasjon: 450 m. I alt: 6.084 m. Det meste av denne vegen vart lagt på ny grunn. Overlevert 1.10.1953.

Frå før var det kjerreveg frå Svarverud og nordover. Det var toleg bra veg frå Rybakken og nordover til Lågårud med arm ned til Øyer stasjon. Det var såvidt mogleg å kjøre denne med bil sommarstid. Likeså gjekk det ein veg frå Rybakken til Sundgarden og vidare fram til Øyer stasjon.

2) Lågårud - Linlykkja:

Frå Lågårud og nordover var det ingen veg,

Nyvegen forbi Hovdegardane. Den gamle vegen gjekk ovanom husa. Bildet er frå 1959.

berre ein gangstig. Derimot var det ein simpel kjerreveg frå Nordlia til Linlykkja. For dei 6-7 heimane som låg mellom desse to gardane, var elva det beste kommunikasjonsmiddelet, vinter som sommar; men det var vanskeleg vår og haust. Da måtte ein gå heilt til Tretten eller til Tingberg når ein måtte på butikken. Elles vart jernbanelinja brukt som gangveg, og banevaktarane tok med posten frå Tretten stasjon dagen etter den var komen dit. Dei inspiserte bana med dressin to gonger om dagen, og da kom dei gjerne innom og fekk ein kopp kaffe. Lengde: 4.306 m. Overlevert 3.11.1-958.

3) Linlykkja - Dokksvea:

Her også var det kjerreveg. Den var såpass god at den kunne køyrast med ein liten bil på sommarføre. Lengde: 2.365 m. Denne bolken var ferdig til bruk i 1960, men vart ikkje overlevert før 3.10.1962.

4) Dokksvea - Musdalsvegen:

Gamlevegen gjekk på øvre sida av husa i Hovdegardane og kom innpå Musdalsvegen nedafor Rønningen. Nyvegen vart lagt på ny grunn - på nedsida av husa i Hovde, skar over jordet i Lågåton og Aurom og kom fram på Musdalsvegen ved øvre Vasrud. Lengde: 1.785 m. Overlevert 5.11.1955.

5) Tretten stasjon - Ringebu grense:

Vegen i Nordmedlia var etter måten ein bra veg - ein simpel bilveg. Men det var svært mange grunder på den - 32 på det meste. Vegen starta ved Wasrud-butikken og gjekk der vi nå har Lågen-vegen - i gamle dagar kalla "Tatergata" - og kryssa jernbana i undergang.

Nyvegen starta opphaveleg ved planovergangen og gjekk på vestsida av jernbanelinja nordover. Fyrst seinare tok den av frå Musdalsvegen omlag 100 m ovanfor planovergangen og kom inn på vegen ved Granlund. Total lengde inkl. arm til Tretten stasjonsgrind: 8.200 m. Overlevert 2.11.1962.

6) Dulven skule - Bjørnstad:

Vegen fylgjer for det meste den gamle kjerrevegen til nedre Bjørnstad, svingar sønnafor garden, går ovanom husa på øvre Bjørnstad og stoppar like ovanfor garden. Den vart bygd i åra 1961-68, hadde ei lengde på 2.630 m og vart overlevert 21.10.-68

Kjelde: Statens vegvesen, Oppland.
Samtale med mange bygdefolk.

Historielaget har nå desse bøkene og hefta å selja:

”I gamle fotefar”		Kyrkjebøker for Øyer og Tretten	
1988:	kr 40,-	Bok nr 1–2 (1671–1784)	
1989:	" 40,-	kr 150,- båe sokna	
1990:	utselt	" " 3 (1785-1823)	" 300,- " "
1991:	" 75,-	" " 4 (1824-1841)	" 300,- " "
1992:	" 75,-	" " 5 (1842-1857)	" 300,- " "
1993:	" 75,-	" " 6 (1858-1874)	" 240,- " "
1994:	" 90,-	" " 7 (1875-1877)	" 70,- " "
1995:	" 90,-	" " 8 (1878-1893)	" 120,- Øyer sokn
1996:	" 100,-	" " 9 (1878-1893)	" uts. Tretten sokn
1997:	" 100,-	I alt kr 1.480,-	
1998:	" 100,-	Tilbod for bok 1–8 kr. 1.160,-	
1999:	" 100,-	(22% rabatt)	
2000:	" 100,-		
2001:	" 100,-		
2002:	" 100,-		

Tilbod for 1988–2001
(minus 1990) 13 hefter
kr. 730,- (2/3 pris)

”Og ingen kom att” Kr 120,-. Ill. av Arve Hagen og Ola T. Rybakken.
(Om nedlagte heimar i Øyer og Tretten)

Odd Bjerke: **”Tretten – afstigning på høire Side”** Kr 120,- (Om jernbaneopninga i 1894)

Tor Ile: **Bygdasong for Øyer** Kr 60,-. Ill. av Ola T. Rybakken.

Ola T. Rybakken: **”Ord frå bygdemålet i Øyer og Tretten”** Kr. 240,-

Desse bøkene og hefta får du kjøpt her:

Coop-marked, SGS-lag, avd. Øyer og avd. Tretten

Tretten nærstasjon på Aktivitetscenteret

Kiwi, avd. Øyer og avd. Tretten.

Hos Lars Holmen, Prestgardsv.7, 2636 Øyer, tlf. 612 78 329. Han kan også sende.

Siste nummer av årsheftet og ”Ord frå bygdemålet” er også å få kjøpt i bokhandlane i

Ringebu og Lillehammer